

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Sandra Kurs

**SEKSUAALSE AHISTAMISE KRIMINALISEERIMISE VAJALIKKUSEST EESTI
ÕIGUSSÜSTEEMIS**
Magistritöö

Juhendaja MA Eveliis Padar
Kaasjuhendaja PhD Katre Luhamaa

Tartu
2018

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Seksuaalse ahistamise teoreetilised lähtekohad	9
1.1 Seksuaalne ahistamine kui sooline diskrimineerimine	9
1.2 Seksuaalse ahistamise teooriad	14
1.3 Seksuaalse ahistamise erinevatest vormidest.....	19
1.3.1 Tänavaahistamine.....	21
1.3.2. Küberahistamine.....	25
1.4 Seaduste olulisus sotsiaalsetes muutustes	28
2. Õiguslik raamistik	30
2.1 Rahvusvahelised inimõigusinstrumendid	30
2.1.1 Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt	30
2.1.2 Kodaniku ja poliitilise õiguste rahvusvaheline pakt	30
2.1.3 ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide kaotamise kohta	31
2.1.4 Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.....	34
2.2 Regionaalsed inimõigusinstrumendid.....	35
2.2.1 Euroopa Nõukogu	35
2.2.2 Istanbuli konventsioon	36
2.3 Euroopa Liidu inimõigusinstrumendid	41
2.3 Eesti inimõigusinstrumendid	44
3. Analüüs	48
3.1 Metodoloogia valik	48
3.2 Andmete kogumine.....	48
3.3 Andmete analüüsimine ja analüüsi tulemused.....	52
3.3.1 Regulatsiooni vajalikkus	54
3.3.1.1 Seksuaalse ahistamise reguleerimise vajalikkus	54
3.3.1.2 Sotsiaalsed muutused.....	56
3.3.2 Väärtegu vs kuritegu	57
3.3.2.1 Ohvrite kaitse.....	59
3.3.2.2 kuriteona kvalifitseerimise võimalikkus.....	61

3.3.3 Seksuaalse ahistamise erinevad vormid	63
3.3.3.1 Füüsiline seksuaalne ahistamine	63
3.3.3.2 Teiste seksuaalse ahistamise vormide ohvrid	64
3.3.3.3 Kõigi vormide kriminaliseerimise vajalikkus	65
3.3.4 Vastavus konventsiooni nõuetele ja eesmärkidele	67
3.3.4.1 Vastavus konventsiooni nõuetele	67
3.3.4.2 Vastavus konventsiooni eesmärkidele	68
3.3.5 Menetluslikud aspektid	69
3.3.6 Üldised seisukohad ja prognoosid	71
3.4 Järeldused	75
Kokkuvõte	77
The need for criminalizing sexual harassment in Estonian legal system	78
Kasutatud lühendid	82
Kasutatud allikad	83
Kasutatud kirjandus	83
Kasutatud normatiivaktid	86
Kasutatud kohtupraktika	87
Muud allikad	87
Lisa 1 – Intervjuu kava	88
Lisa 2 – Intervjueeritavale edastatud infoleht ja teadliku nõusoleku leht	90

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö vaatleb seksuaalse ahistamise erinevate vormide, täpsemalt verbaalse ja mittefüüsilise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimise vajalikkust Eestis. Igal inimesel on õigus eneseväarikusele ning oodata selle austamist teistelt, samuti on igalühel õigus tunda turvatunnet ning riigi kohustuseks on tagada see kõigile, või vähemalt teha selleks kõik endast olenev.

Eesti ratifitseeris 25. septembril 2017 Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni ehk Istanbuli konventsiooni (edaspidi Istanbuli konventsioon). Konventsioon kohustab osalisi rakendama vajalikke seaduslikke meetmeid, et täita konventsioonis sätestatud eesmärgid, muuhulgas karistada vägivallaakte, mis kuuluvad konventsiooni kohaldamisalasse. Tänu Istanbuli konventsioonile jõustusid 6. juulil 2017 karistusseadusliku (edaspidi KarS) muudatused, millega sai nii ahistavast jälitamisest kui seksuaalsest ahistamisest süüteo. KarS § 153¹ sätestab, et teise inimese tahte vastase ja tema inimväarikust alandava eesmärgi või tagajärjega tema suhtes toime pandud kehalise seksuaalse iseloomuga tahtliku tegevuse eest karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga.¹ Seksuaalne ahistamine on lülitatud karistusseadustikku väärteona ning konkreetse teo puhul on karistuseks rahatrahv või arest. Konkreetne paragrahv kriminaliseerib kehalise seksuaalse iseloomuga tahtliku teo, jättes kõrvale teised seksuaalse ahistamise vormid, nagu verbaalse ning mittefüüsilise seksuaalse iseloomuga tahtliku teo.

Seksuaalne ahistamine ei ole mitte üksnes õiguskorda kahjustav tegu, vaid ka ühiskondlik probleem, millele viimastel aastatel on üha enam tähelepanu pöörama hakatud, mistõttu ei saa teemat analüüsida ilma sotsiaalset mõõdet käsitlemata. Põhiseaduse § 12 sätestab diskrimineerimise keelu muuhulgas soo alusel.² Sooline võrdõiguslikkus on sätestatud konventsioonidesse ning seadustesse ning riigid peavad neist ka lähtuma. Reaalsuses võib aga väita, et Eestis valitsevad endiselt hoiakud ja soorollid, mis raskendavad naiste eneseteostust³, aga ka mõjutavad nende julgeolekut ja turvalistust. Seksuaalne ahistamine on otseselt seotud

¹ Karistusseadustik. – RT I, 30.12.2017, 29.

² Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

³ Soolise võrdõiguslikkuse monitooring. Elanikkonna küsitlusuuringu raport. Turu-uuringute AS (2016), lk-d 64-72.

soolise ebavõrdsusega meeste ja naiste vahel.⁴ Ehkki seksuaalse ahistamise ohvriks võivad langeda nii mehed kui naised, on mustriks siiski enamjaolt see, et ahistatavaks on naine ning ahistajaks mees. See aga näitab ühiskonnas eksisteerivat võimujaotust ja ühe soo domineerimist.

Kahetsusväärsete ahistamisjuhtumite tõttu, mis aset leidnud nii Eestis, kui mujal maailmas, ning viraalselt levinud #metoo kampaaniale⁵, räägitakse seksuaalsest ahistamisest rohkem kui kunagi varem seda on tehtud ja probleem on kogu tõsiduses päevakorraks kerkinud. Seksuaalse ahistamise kui süüteo reguleerimist varjutavad mitmed probleemid, sealhulgas nii meedias kui ka ühiskonnas levinud ohvrisüüdistamise diskursus, probleemi summutamine ja pisendamine, ahistaja välja vabandamine, teema pseudoprobleemiks sildistamine, vähene teadlikku ja ohvrite avalduste tõsiseltvõetavuse kahtluse alla seadmine. Lisaks on laialdane ka suhtumine, et seksuaalset ahistamist tuleks võtta kui ebaõnnestunud komplimenti, mis on samuti üks summutamis- ja pisendamistaktika.

Uuringud näitavad, et seksuaalne ahistamine on kõige sagedasem naistevastase vägivalla vorme. Euroopa Liidu Põhiõiguste Agentuuri (edaspidi FRA) uuringu kohaselt on 45 % kuni 50 % üle 15-aastastest naistest üle kogu 28 Euroopa Liidu liikmesriigi kogenud mingis vormis seksuaalset ahistamist.⁶ Olgugi, et leidub hulgaliselt regulatsioone, mis keelustavad, mõistavad hukka seksuaalse ahistamine, on siiski vähe riike, mis oleksid selle kriminaliseerinud. Kui seksuaalsest ahistamisest on räägitud eelkõige töösuhte kontekstis, siis vajab probleem laiemat käsitlust, kuna väga paljud naised ja tüdrukud on sunnitud seksuaalset ahistamist kogema pea kõikjal – lisaks tööle ka koolis, kodus ja avalikus ruumis.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on selgitada välja Eesti ekspertide seisukohad, kas ja mil määral on Eesti, 6. juulil 2017 aastal jõustunud karistusseadustiku muudatusega, täitnud Istanbuli konventsioonist tulenevaid rahvusvahelisi kohustusi, kriminaliseerides üksnes kehalise

⁴ M. Karu, K. Soo, H. Biin, K. Lamesoo, M. Meior, M. Masso, P. Turk. Sooline ja seksuaalne ahistamine töökohal. Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tallinn (2014), lk 9.

⁵ MeToo. ehk MinaKa. kampaania algatas Tarana Burke 2006. aastal, et aidata seksuaalse ahistamise ohvrid, eriti värvilisi naisi vaesematest kogukondadest, leidmaks tee paranemiseni. Kasutades ideed „jõustamine läbi empaatia“, sai metoo. kampaania loodud, et kindlustada ohvrid teadmise, et nad ei ole oma teel üksi. Tänu #MeToo teematrellile sai oluline vestlus seksuaalsest ahistamisest lülitatud rahvusvahelisse dialoogi. Me too. movement. – <https://metoomvmt.org/> (21.04.2018).

⁶ Violence against women: an EU-wide survey, Main results. Report, European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, lk 95. – <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (21.04.2018).

seksuaalse iseloomuga teo ning kvalifitseerides selle väärteona. Ühtlasi selgitan välja, kas seksuaalse ahistamise regulatsioon on ekspertide hinnangul piisav konventsioonis sätestatud eesmärkide täitmiseks ning kas ekspertide arvates oleks vajalik ning võimalik kriminaliseerida kõik seksuaalse ahistamise vormid ning kvalifitseerida seksuaalne ahistamine kuriteona. Samuti soovin välja selgitada, kas ja mida saaks ekspertide hinnangul Eesti veel teha, et seksuaalne ahistamine, naistevastane vägivald tervikuna ühiskonnas väheneks.

Magistritöö keskendub seksuaalsele ahistamisele (sooline vägivald ning sooline diskrimineermine) ning kriminaalõiguslikele aspektidele, jättes välja tsiviilõiguslikud kaitsevahendid. Magistritöös ei analüüsita samal ajal jõustunud karistusseadustiku paragrahvi §157³-e, mis reguleerib ahistavat jälitamist. Samuti on uurimise alt välja jäetud muud naisevastase vägivalla vormid, nagu perevägivald, vägistamine, sundabielud, nn "au" nimel toimepandavad mõrvad ning suguelundite ümberlõikamine jmt. Valitud teema parema fokuseerimise huvides on uurimise alt välja jäetud ka ohvriabi ning muud teenused vägivalla ohvriks langenule, nagu näiteks tugiteenused, sh tugikeskused, varjupaigad.

Käesolev magistritöö jaguneb kolme suuremasse ossa. Esimeses osas annan teemakohasele kirjandusele tuginedes süsteemse ülevaate seksuaalsest ahistamisest ning selle erinevatest vormidest, probleemi sotsiaalsest aspektist ning töö teoreetilistest lähtekohtadest. Töö teises osas toon välja seksuaalse ahistamise õigusliku raamistiku rahvusvahelisel, Euroopa ja Eesti tasandil, õigusloome senised sammud ning olemasoleva kohtupraktika. Kolmandas osas toon välja uurimuse eesmärgi, selgitan välja uurimuse läbi viimise meetodikat, andmekogumismeetodit ja uurimise käiku, intervjuude ettevalmistamise ja läbiviimise tingimusi. Samuti selgitan, kuidas toimub tulemuste analüüsimine. Samas osas esitan uurimuse tulemused ning arutelu põhjal kujundan järeldused ning viimaks annan soovitusel, mida tuleks edaspidi silmas pidada antud temaatikaga tegeledes.

Lähtudes magistritöö sõnastatud eesmärgist, kasutan töös kvalitatiivset uurimismeetodit. Viin läbi intervjuud ekspertidega, kel on tööalane kokkupuude uuritava valdkonnaga, ning selgitan välja nende seisukohad. Kuna seksuaalse ahistamine on paljuski seotud väärtuste ja hoiakutega, siis leian, et kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab mul parimal viisil konkreetset teemat analüüsida

ning koguda põhjalikumad ning isiklikumad vastused ning seeläbi uuritavat probleemi põhjalikumalt ja nüansirikkamalt avada.

Arvukad süüdistused võimupositsioonil meeste vastu ning ahistamisohvrite kasvav julgus teemast avalikult kõnelda on selgelt näidanud seksuaalse ahistamise olemasolu. Siiski on lähenemine seksuaalsele ahistamisele nagu ka üleüldse soolise ebavõrdsusega seotud teemadele ettevaatlik. Seksuaalse ahistamise õiguslik reguleerimine süüteoena on alles arengujärgus ning selle kohtupraktika kujunemisel. Leian aga, et ühiskonna soolise võrdõiguslikkuse edendamisel ning soolise diskrimineerimise vähendamisel, on seksuaalse ahistamise temaatika avamine muutunud üha olulisemaks, ühiskondlik hukkamõist ning sanktsioonid süüteo toimepanijatele on karmistumas ja selle tulemusel võiks pikemas perspektiivis väheneda naistevastane vägivald ning suureneda naiste julgeolek tervikuna.

Käesolev magistritöö omab euroopalikku ning rahvusvahelist väärtust, kuna esiteks, on sooline võrdõiguslikkus Euroopa Liidu üks alusväärtustest ning eesmärkidest.⁷ Liikmesriigid, sealhulgas Eesti, kuuludes Euroopa Liitu, peavad jagama samu väärtusi. Samuti on seksuaalse ahistamise kriminaliseerimise temaatika seotud rahvusvaheliste lepingute täitmise ning tõlgendamise küsimustega. Rahvusvahelised lepingud on osalisriikidele täitmiseks kohustuslikud ning siseriiklik õigus peab olema kooskõlas riigi rahvusvaheliste kohustustega. Ent klassikaliste sunnimehhanismide puudumisel rahvusvahelises õiguses ning riikide erinevused sätete mõistmisel ning tõlgendamisel, ei pruugi saavutada rahvusvahelistes lepingutes sätestatud eesmärke. Seletuskirjas naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu juurde on välja toodud, et konventsiooni ratifitseerimisega võetud vastutuse ning kohustuste täitmisega saadab Eesti signaali ka muule maailmale.⁸ Uuringu tulemusi saab kasutada poliitikakujundamisel ning seadusloomes, samuti naiste õiguste eest seisvate organisatsioonide töös.

⁷ Euroopa Liidu lepingu artikkel 3 sätestab muuhulgas, et liit võitleb sotsiaalse tõrjutuse ja diskrimineerimise vastu ning edendab sotsiaalset õiglust ja kaitset, naiste ja meeste võrdõiguslikkust, põlvkondade solidaarsust ja lapse õiguste kaitset. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELT C 83, 30.3.2010.

⁸ Seletuskiri naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu juurde, 475 SE, lk 19. – <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d8a0e1e0-7a2e-4ebe-a3c9-deef33551baa/Naistevastase%20v%C3%A4givalla%20ja%20perev%C3%A4givalla%20ennetamise%20ja>

Märksõnad: seksuaalne ahistamine, naistevastane vägivald, sooline diskrimineerimine, naiste õigused, inimõigused

1. Seksuaalse ahistamise teoreetilised lähtekohad

1.1 Seksuaalne ahistamine kui sooline diskrimineerimine

Naistevastane vägivald on naiste inimõiguste rikkumine ja äärmuslik diskrimineerimise vorm, mille juured on soolises ebavõrdsuses ning mis aitab kaasa sellise ebavõrdsuse säilitamisele ja suurendamisele.⁹ Naistevastane vägivald on üks kõige tõsisemaid soopõhiseid inimõiguste rikkumisi Euroopas, mida ümbritseb jätkuvalt vaikuse müür.¹⁰ Seksuaalne ahistamine on naistevastase vägivalla üks vormidest.

Istanbuli konventsiooni peambulas on kirjutatud järgmist: „mõistes, et naiste ja meeste *de jure* ja *de facto* võrdõiguslikkuse saavutamisel on oluline roll naistevastase vägivalla ennetamisel; tunnistades, et naistevastane vägivald on naiste ja meeste ajalooliselt kujunenud ebavõrdsete võimusuhte väljendus, mis on viinud meeste ülemvõimule naiste üle ja naiste diskrimineerimisele ning mis on kujunenud takistuseks naiste täielikule arengule; tunnistades naistevastase vägivalla struktuurset soopõhist iseloomu ning seda, et naistevastane vägivald on üks olulisimaid sotsiaalseid mehhanisme, millega naised surutakse meestest alamasse positsiooni; tunnistades sügava murega, et naised ja tütarlapsed kogevad sageli vägivalla tõsisemaid vorme nagu perevägivald, seksuaalne ahistamine, vägistamine, sundabielud, nn ”au” nimel toimepandavad mõrvad ning suguelundite ümberlõikamine, mis kujutavad endast naiste ja tütarlaste inimõiguste tõsisemaid rikkumisi ning on naiste ja meeste võrdõiguslikkuse saavutamise üheks peamiseks takistuseks.”¹¹

Naistevastast vägivallada, mis ebareproportsionaalselt mõjutab naisi, võib nimetada ka sooliseks vägivallaks, mis mõjutab mitte ainult naiste tervist ja heaolu, vaid ka naiste osalemist tööturul,

⁹ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni Euroopa Liidu nimel allkirjutamise kohta. Seletuskiri, Nõukogu otsus, Brüssel, 4.3.2016, COM(2016) 111 final, 2016/0063(NLE), Euroopa Komisjon, 1.1. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0111&from=EN> (21.04.2018).

¹⁰ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Euroopa Nõukogu, Istanbul 11.V.2011, lk 1. – http://www.enu.ee/lisa/611_Istanbuli%20seletuskiri.pdf (21.04.2018).

¹¹ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perivägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Istanbul 11.V.2011, Euroopa Nõukogu, lk 3. – <https://rm.coe.int/1680462531> (21.04.2018).

kahjustades nii nende majanduslikku iseseisvust ja majandust üldiselt.¹² Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituudi hinnangul põhjustab sooline vägivald EL-is igal aastal ligikaudu 226 miljardi euro suuruseid kulusid¹³.

Euroopa Nõukogu koostas 2017. aastal raporti „Women’s sexual and reproductive health and rights in Europe“, mille eesmärgiks on anda edasi ülevaade Euroopa naiste seksuaal- ja reproduktiivtervisest ning õigustest. Raportis oli rõhutatud, et on hädavajalik tagada efektiivne riigi tegevus, et tagada seksuaal- ja reproduktiivtervis ning õigused. Ilma nendeta on ohus kõige olulisemad ning intiimsemad aspektid inimeseks olemise juures. Ohustatud on füüsiline, emotsionaalne ning vaimne tervis ning heaolu. Piiratud on vabadus määrata elude ning suhete põhielemendid. Võimalus teha iseseisvaid ja teadlikke otsuseid oma keha, tervise, seksuaalsuse ning reprodutseerimise osas, on õõnestatud.¹⁴

Vaatamata edusammudele mõjutab laialdane sooline ebavõrdsus jätkuvalt naisi Euroopas kõigis eluvaldkondades ning avaldab sageli sügavat mõju nende seksuaal- ja reproduktiivtervisele ja õigustele. Seadused, poliitikad ning praktikad Euroopas piiravad ja kahjustavad naiste seksuaal- ja reproduktiivtervist, autonoomiat, väärikust, terviklikkust ning otsuste tegemist endiselt tõsiselt viisil. Tohtu hulk diskrimineerimise, vägivalda ning sundlusvorme püsivad naiste seksuaal ja reproduktiivses elus, sealhulgas tervishoiuasutustes.¹⁵

Seksuaal- ja reproduktiivõiguste all viitab antud raport keha tsiviil-, poliitilistele, majanduslikele, sotsiaalsetele ning kultuurilistele õigustele, mida kaitsevad rahvusvahelised inimõigused ning standardid ning mida kohaldatakse kogu inimese seksuaal- ja reproduktiivajal. Need õigused on – kuid ei ole nendega piiratud – õigus tervisele, õigus elule, õigus olla vaba piinamisest ning halvast kohtlemisest ning õigus privaatsusele. Ülioluliselt hõlmavad need ka õiguste kasutamist nagu õigust soolisele võrdõiguslikkusele ning vabadust mitte olla diskrimineeritud, mis kohustab liikmesriike austama ning tagama naistele ja tüdrukutele kõigi õiguste teostamise võrdsetel

¹² *Ibid*, lk 3.

¹³ Estimating the costs of gender-based violence in the European Union: Report. European Institute for Gender Equality (EIGE), 2014, lk 115. – <http://eige.europa.eu/node/393> (21.04.2018).

¹⁴ Women’s sexual and reproductive health and rights in Europe, Issue paper. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, 2017, lk 17. – <https://rm.coe.int/women-s-sexual-and-reproductive-health-and-rights-in-europe-issue-pape/168076dead> (21.04.2018).

¹⁵ *Ibid*.

alustel. Need standardid väljenduvad ka mitte tagasiulatuvas printsiibis, mis keelab liikmesriigil võtta meetmeid, mis õhnestaksid, piiraksid või kõrvaldaksid olemasolevad õigused või õigusi seksuaal- ning reproduktiivtervise ning õiguste valdkonnas.¹⁶

Järelikult, naiste seksuaal ning reproduktiivõigused, sealhulgas õigused seksuaal- ja reproduktiivtervisele, ei ole lahutatud või eraldiseisvad inimõigustest. Vastupidiselt, laialdaselt tunnustatud inimõiguste mehhanismide poolt, on nad inimõiguste raamistikus loomupärased elemendid. Samamoodi liikmesriikide kohustus edendada ja kaitsta naiste seksuaal- ja reproduktiivtervist ning õigusi on elementaarne osa kohustusest austada ja tagada naiste inimõigusi ning edendada soolist võrdõiguslikkust.¹⁷

Viimastel aastakümnetel on Euroopa riigid teinud märkimisväärseid saavutusi, et kõrvaldada piirangud, diskrimineerimine, sundlus ning vägivald, millega naised silmitsi seisavad kogu nende seksuaal- ja reproduktiivvelu vältel, muuhulgas on sätestatud raamistik naistevastase vägivalda kriminaliseerimiseks.¹⁸ Vaatamata olulistele saavutustele, on mitmel pool Euroopas naiste seksuaal- ja reproduktiivtervis, autonoomia, terviklikkus ning otsuste tegemine endiselt ohustatud ning naiste seksuaal- ja reproduktiivõiguste rikkumine jätkub. Mõnedes riikides, seadused ning poliitikad endiselt rikuvad, piiravad ning õhnestavad naiste seksuaal- ja reproduktiivtervist ning õigusi. Rahalised, praktilised ning sotsiaalsed barjäärid ohustavad naiste seksuaal- ja reproduktiivtervist ning takistavad neil saada hea kvaliteediga seksuaal- ja reproduktiivtervise kaitset. Naistevastane vägivald püsib kõigis Euroopa ühiskondades ja kohustuslik seksuaal- ja reproduktiivtervisega seotud tervishoid on endiselt paljudes riikides murettekitav.¹⁹

Eksisteerivad sotsiaalsed normid ja ootused, kahjulikud stereotüübid ning stigmad, mis puudutavad naiste rolle ühiskonnas. Need piirangud, barjäärid, eelarvamused ning kuritarvitamised mõjutavad kõiki naisi Euroopa riikides; sageli põhjustavad need mitmesuguseid diskrimineerimise vorme või on suunatud või neil on kahjulik mõju mõnele konkreetsele naiste sotsiaalsele grupile. Veelgi enam on muret tekitav praegu käimasolev trend, millega naiste

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*, lk-d 17-18.

¹⁹ *Ibid.*, lk 18.

seksuaal- ja reproduktiivtervis ning õigused on tagasikäigul, seda nii mõnedes Euroopa piirkondades, aga ka globaalsel areenil.²⁰

Soolise võrdõiguslikkuse edendamine Euroopas on liikmesriikide inimõiguslaste kohustuste, rahvatervisega seotud kohustuste ning säästva arengu eesmärkide täitmise põhikomponendiks. Soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks ei ole mitte ainult hädavajalik, et riigid täidaksid rahvusvahelisi inimõiguste kohustusi; sooline võrdõiguslikkus aitab kaasa jätkusuutliku majanduse saavutamisele ning on kasuks ühiskonnale ning kogu inimkonnale tervikuna. Kuid naiste seksuaal- ja reproduktiivtervise ning õiguste austamise ja edendamise läbikukkumine on samaegselt nii põhjuseks kui tagajärjeks soolisele ebavõrdsusele ja diskrimineerimisele – naiste võrdsus kogu regioonis jääb petlikuks, kuni ei ole tagatud nende seksuaal- ja reproduktiivtervist ning õigusi. Veelgi enam, kui taaselustuvad ohud soolisele võrdõiguslikkusele, kooskõlastatud jõupingutused kinnitamaks naiste inimõiguste olulisust on üliolulise tähtsusega.²¹

Viimastel aastakümnetel on üle kogu Euroopa toimunud ulatuslik sotsiaalne muutus ja kriitiline pööre suhtumises, mis puudutab sugu ning reproduktsiooni. Soolised normid on arenenud ning sotsiaalsed tavad naiste rollist ühiskonnas on oluliselt paranenud. Ent diskrimineerimine, kahjulikud stereotüübid ja sotsiaalsed normid, mis puudutavad naiste seksuaalsust ning reproduktiivvõimekust, domineerivad endiselt liikmesriikide seas ning häbimärgistatakse mitmeid aspekte naiste seksuaal- ja reproduktiivvelus. Neil on hulgaliselt ulatuslikke ning kahjulikke tagajärgi naiste seksuaal- ja reproduktiivtervisele ning õigustele Euroopas, mis on ka aluseks mitmetele rikkumistele ja kuritarvitustele.²²

Naised Euroopas seisavad silmitsi laialdase ning mitmekesise vägivalda ning väärkohtlemise vormidega asjaolu tõttu, et nad on naised, sealhulgas seksuaalne kallaletung ning ahistamine nii partnerlussuhtes, avalikus elus kui töökohal. Hinnanguliselt üks iga neljast naisest Euroopas kogeb soolist vägivalda oma eluajal. Kahjulikud soolised stereotüübid ja sotsiaalsed normid mängivad selles võtmerolli. Need ei ole mitte ainult naistevastase vägivalda algpõhjuseks, vaid need ka õõnestavad liikmesriikide jõupingutusi vägivalda ennetamiseks ja vastutuse tagamiseks.²³

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*, lk-d 18-19.

²² *Ibid.*, lk-d 23-24.

²³ *Ibid.*, lk 24.

Üle kogu Euroopa on naiste seksuaalsus endiselt väga paljude sotsiaalsete tavade ja eelduste aluseks, mis mitmes kontekstis viivad otseselt naiste süüdistamiseni vägistamises või muus seksuaalses vägivallas, eriti, kui naise nähakse sotsiaalsete tavade või ootustega vastuolus olevat. Sellised hoiakud keskenduvad pigem naiste välimusele, käitumisele või seksuaalsele ajaloole kui kurjategija tegudele. Isegi riikides, kus on tugevad seadused ja poliitika, kodu- ning intiimpartnerite vaheline vägivald on endiselt vaadeldav era- või perekonna siseasjana kui karistusõigusliku probleemina. Need ja teised kahjulikud eeldused ja hoiakud võivad avaldada märkimisväärseid tagajärgi naistevastase vägivalla ennetamisele, süüdimõistmisele ning karistamisele, mis sageli viivad karistamatusele. Need mõjutavad naiste suutlikkust ja valmisolekut vägivallast teada anda ning seda, kui suures ulatuses õiguskaitseorganid ja kriminaalametnikud tõhusaid juurdlusi ja süüdistusi esitavad ja menetlevad.²⁴

Üldiselt on seksism seostatud naistevastase vägivalla õiguspärasusega ning seletab seost vaenuliku seksismi ning ohvrisüüdistamise vahel. Seoses suhtumisega seksuaalsesse ahistamisse on kõikide vägivalla aktide ühiseks aspektiks nendega seotud mitmed müüdid. Seksuaalse ahistamise müüdid, sealhulgas uskumused ohvrisüüdistamisest, et naised naudivad vägivalla akte, et sellised teod on toime pandud üksnes vaimset ebastabiilsete meeste poolt, või et kõigile naistele on omane kaebustega liialdamine. Müütide aktsepteerimine takistab võimet probleemi ette kujutada ning teadmise puudulikkus omakorda õhustab tahtmist ohvrit abistada. Nii naised kui mehed jagavad taolisi seksistlikke müüte ning mida enam nad järgivad traditsioonilisi soorolle, seda suurem on tõenäosus, et seksuaalset ahistamist aktsepteeritakse või peetakse normaalseks. Enamgi veel, mida rohkem isik seksistlikku käitumist normaalseks peab, seda suurem on tõenäosus, et nad eitavad oma enda tegude või käitumise negatiivseid tagajärgi.²⁵

Seksuaalsel ahistamisel on soopõhine iseloom, mida näitab üldjuhul puhtalt statistika, aga ka fakt, et naised langevad seksuaalse ahistamise ohvriks, kuna nad on naised. Seksuaalne ahistamine, nagu naistevastane vägivald üldiselt, on varjutatud mitmesugustest müütidest, stereotüüpsetest arusaamistest ning hoiakutest, mis takistavad näha probleemi tõsidust ning vajadust seda

²⁴ *Ibid.*

²⁵ M. del C. Herrera, A. Herrera, F. Exposito. To Confront Versus not to Confront: Women's Perception of Sexual Harassment. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, Vol. 10, No. 1, pp 1-7 (2018), lk 2.

õiguslikult reguleerida, aga mis paneb tihtilugu kogu koorma kannatanule. See tähendab, et toimepanija teo hukkamõist ja karistamine jäävad tagaplaanile, ning esiplaanile kerkib ohver, kes kas ise oli süüdi, et teda seksuaalselt ahistati või kes oleks pidanud oskama ennetada seksuaalse ahistamise ohvriks langemist.

1.2 Seksuaalse ahistamise teooriad

Seksuaalne ahistamine on kompleksne nähtus, hõlmates endas nii sotsiaalseid, majanduslikke kui psüühilisi aspekte. Seksuaalse ahistamise teooriad aitavad selgitada, miks ning kuidas seksuaalne ahistamine tekib. Seksuaalse ahistamise teooriad on vajalikud nii probleemi ennetamiseks kui lahendamisel.

Seksuaalse ahistamise kujunemise ning säilimise kirjeldamiseks on välja käidud viis teooriat või mudelit. Ka Katri Lamesoo on oma doktoritöös „Social Construction of Sexual Harassment in the Post-Soviet Context on the Example of Estonian Nurses“ neid käsitlenud ning kirjutanud, et seksuaalsele ahistamisele on mitmesuguseid erinevaid selgitusi ning õpetlased klassifitseerivad neid teooriaid erinevalt. Väljapakutud mudelid käsitlevad seksuaalse ahistamise põhjuseid ja põhjuslikkust. Enamikes selgitustes seisneb probleemi tuum ohvrite ja teo toimepanijate vahelises erinevates võimusuhetes.²⁶ 1970ndate lõpul ning 1980ndate alguses, kui teooriad loodi, ei kahelnud keegi ahistaja ega ahistatava soolises identiteedis – see oli mees, kellel valdavalt oli võim, ning naised olid nende alamad. Sugu nähti kui hierarhilist ning kindlaksmääratud kategooriat. Selline staatiline mudel on feministlike lähenemisviiside poolt vaidlustatud.²⁷

Klassikalised teoreetilised mudelid, mille ka Katri Lamesoo oma doktoritöös välja toob, on sotsiokultuuriline mudel (MacKinnon 1979), soolise rolli ülekandumise mudel (Gutek & Morasch 1982), looduslik/bioloogiline mudel (Tangri, Burt & Johnson 1982), organisatsiooniline mudel (Rospenda, Richman & Nawyn 1998; Gruber 1992) ja nelja-faktori mudel (O'Hare & O'Donohue, 1998) viimati mainitud selgituste kombinatsioonina.²⁸

²⁶ K. Lamesoo. Social Construction of Sexual Harassment in the Post-Soviet Context on the Example of Estonian Nurses. Institute of Social Studies, University of Tartu, Estonia (2017), lk 27.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

Sotsiokultuuriline mudel annab sotsiaalse ja poliitilise selgituse, mis tuleneb MacKinnoni ideest, et seksuaalse ahistamise juures peituvad patriarhaalses ühiskonnas. Seksuaalne ahistamine on soolise sotsialiseerumise protsessi tulemus, kus mehed võtavad naistelt võimu ja domineerimise nii tööl kui ühiskonnas tervikuna. Selle tulemusena kogevad naised rohkem ahistamist kui mehed. Teooria näitab, et patriarhaalne viis, kuidas mehed võtavad võimu kõikidel ühiskonna tasanditel – kodus, otsustuprotsessides ning maailmas üldiselt – määrab võimuerinevuste taastootmise töökohal. Sotsiokultuuriline mudel tähtsustab patriarhaadi rolli mehe domineerimise asutamises ja säilitamises ühiskonnas, mis loob aluse naiste seksuaalsele ahistamisele meeste poolt.²⁹ See lähenemine on kooskõlas kontseptsiooniga, et seksuaalne ahistamine on sotsiaalse kontrolli üks vorme, allutades sellega naised nii tööl kui maailmas üldiselt.³⁰

Naturalistlik-bioloogiline mudel pakub välja, et seksuaalne ahistamine on loomulik ja normaalne tagajärg meeste tugevama sugutungi tõttu, mis paneb neid tegutsema nagu seksuaalseid agressoreid isegi tööl olles. Tulenevalt sellest mudelist on seksuaalne ahistamine loomuliku ja paratamatu seksuaalse iha tunde tulemus, mis on peamiselt väljendatud meeste poolt naistele. Kuna sugutungile on lähenetud evolutsioonilisest raamistikust, siis ei saa seda nimetada ahistamiseks ning seeõttu ei ole sellel kahjulikke tagajärgi, see ei ole ei seksistlik ega diskrimineeriv. Evolutsiooniline perspektiiv on laiendanud seda teooriat selgitades, et mehed on sündinud, et maksimeerida oma reprodutiivset edu, samal ajal kui naised, kes peavad investeerima rohkem energiat rasedusse, lükkavad nende seksuaalsed üritused tagasi ning põrkuvate seksuaalsete soovide tulemuseks ongi seksuaalselt agressiivne käitumine ehk huvide konflikt tööl.³¹ Seda mudelit on kasutatud kohturuumides, et kaitsta seksuaalse ahistamise toimepanijaid.³²

Organisatsiooniline mudel selgitab seksuaalse ahistamise esinemist organisatsiooni hierarhilise struktuuriga, kus võimuhierarhiad ja -situatsioonid loovad tingimused, kus kõrgemal positsioonis olevad töötajad saavad ära kasutada madalamal positsioonis olevaid töötajaid. Sellised töökohad hõlbustavad seksuaalset ahistamist luues võimuhierarhiad ja -situatsioonid, mis loovad võimaluse

²⁹ *Ibid*, lk 28.

³⁰ R. Yadav. Building discourse on sexual harassment: Exploration of socio-cultural dimensions. *Indian Journal of Health & Wellbeing*, Vol. 8 Issue 8, pp 795-798, (2017), lk 796.

³¹ K. Lamesoo. Viidatud töö, lk-d 28-29.

³² R. Yadav. Viidatud töö, lk 796.

seksuaalsele ahistamisele. Selle tulemusena, autoriteetsetel postitsioonidel inimestel on võimalus ära kasutada madalamal positsioonil olevaid inimesi ning nad kasutavad ära oma võimu, et säilitada domineerimine, ning seksuaalne ahistamine on üks sellistest võimu manifesteerimistest. Organisatsioonidel võivad olla reeglid, mis dikteerivad, kuidas inimesed peaksid käituma ning mis on arvatud normaalseks või isegi eelistatud käitumiseks. Näiteks võivad reeglid dikteerida, et naised peaksid olema atraktiivsed, et neid üldse palgatakse, nagu näiteks aastaid kestnud nõuded stjuardesside välimusele. Organisatsiooniline mudel kinnitab, et institutsioonilised poliitikad ja võimude erinevused loovad keskkonna, mis on ideaalne seksuaalsele ahistamisele. Fitzgerald arendas organisatsioonilist mudelit edasi ning lisas kaks määravat faktorit, mis suuresti määravad seksuaalse ahistamise leviku: organisatsiooni keskkond ning töö sooline kontekst. Organisatsiooni keskkond viitab seksuaalset ahistamist toetavale tunnustele või „vähemalt, kus isikuid ei karistata seksuaalse ahistamise eest ning ohvrid ei julge sellisest käitumisest teavitada. Töö sooline kontekst tähistab töögrupi soolist iseloomu, põhimõtteliselt soolist jaotumist töökohal.³³ See viitab ebatraditsioonilistele ametitele, kus naised on meestega võrreldes vähemuses ning teevad tööd, mis ei vasta traditsioonilistele soostereotüüpidele, sellistel ametitel on seksuaalne ahistamine valdavaks.³⁴

Soorolli ülekandumise mudel, mis loodi Guteki ja Morachi poolt, väidab, et seksuaalne ahistamine ilmneb, kuna soorolli eeldused kantakse üle töökohale. Seksuaalse ahistamisega kõige relevantsem soorolli stereotüüp on, et naise näha kui seksuaalseid objekte, mis suurendab tõenäosust, et just naise seksuaalselt ahistatakse. Seega, kõrvaline naise roll, mis on määratletud algelt ning peamiselt kodukeskselt, kandub üle töökohale ning loob stsenaariume, nii meestele kui naistele, kuidas nad peaksid toimima, stsenaariume, mis lubab, ning isegi soodustab seksuaalset ahistamist. Teisisõnu, ahistamine toimub, kuna sooidentiteet on töötaja identiteedist olulisem ning soorollid seotakse töörollidega. Algelt Gutek ja Morach väitsid, et seksuaalne ahistamine toimub enamasti tööaladel, kus naised traditsiooniliselt ei ole osalenud, aga varsti avastati, et soorolli ülekandumist süvendab viltune sugude jaotus, mida on nimetatud ka iseseisvaks sugude jaotuse mudeliks. Gutek ja Cohen kaalusid sugude jaotuse kolme taset: a) sugude jaotus tööülesannete hulgas, see on, kuidas sugu toimib igapäevases keskkonnas; b) sugude jaotus töökohal, see on töötajate spetsiifilise töö integratsiooni tase organisatsioonis; c)

³³ K. Lamesoo. Viidatud töö, lk 29.

³⁴ R. Yadav. Viidatud töö, lk 796.

sugude jaotus tegevusaladel, see on naiste ja meeste suhtarv samal tegevusalal. Autorid väitsid, et kui jaotus on tugevalt ühele või teisele poolele kaldu, soodustab see soorolli ülekandumist: traditsioonilises töös inimeste sooroll ja tööroll on ühendatud ning ebatraditsioonilistel töödel on nad nähtavad vähemused ning nende sugu ei vasta soorollile, mida tavaliselt nende tööga seostatakse. Väga vähesed mehed töötavad ebatraditsioonilistel või integreerunud töökohtadel, naised on aga need, kes peavad toime tulema, et neid nähakse meeste poolt seksuaalsete objektidena traditsioonilistel meeste töödel või olema nähtavalt normist kõrvalekalduv töödel, mis naistele traditsiooniliselt ei ole mõeldud. On empiirilisel tõestatud, et seksuaalset ahistamist on vähem sooliselt integreeritud töödel.³⁵

Nelja-faktori mudel (O'Hare & O'Nonohue 1998) hõlmab endast kõiki seksuaalse ahistamise vorme ning see näitab selgelt, millised tingimused ning suhtumised peavad olema esindatud, et seksuaalne ahistamine ilmneks. Algne uuring näitas, et nelja-faktori mudel ennustab seksuaalset ahistamist paremini kui alternatiivid. Neli põhilist faktorit on: a) motivatsioon ahistada (nagu seksuaalne atraktiivsus ja /või võimujanu); b) ahistamist takistavate sisemiste takistuste ületamine (nagu nähes seksuaalset ahistamist kui illegaalset või ebamoraalset, ohvriempaatiat, tulemuste ootused; c) ahistamist takistavate väliste takistuste ületamine (nagu konkreetsed kaebemenetlused ning tagajärjed ahistatajatele) ning e) ohvrite vastupanu ületamine (nt ohvrite võime ära tunda või lõpetada käitumine, mis võib viia seksuaalse ahistamiseni. O'Hare & O'Donohue leidsid, et ebaprofessionaalne atmosfäär, seksistlikud hoiakud ning teadmiste puudus kaebemenetluste suhtes on suurim riskifaktor seksuaalseks ahistamiseks. Tulemusi võib pidada praktiliseks sisendiks organisatsioonidele, et seada prioriteediks valdkonnad, mis ennetaksid ning sekkuksid seksuaalsesse ahistamisse.³⁶ Ilmneb, et seksuaalse ahistamiseni ei vii mitte ainult inimloomus, sotsiaalsed väärtused ja normid, organisatsiooniline poliitika või soorolli ideoloogia, vaid kompleksne kombinatsioon nendest faktoritest, mis teevad probleemi ennetamise ja käsitlemise raskemaks.³⁷

Seksuaalse ahistamise teooriad aitavad mõista seksuaalset ahistamist kui nähtust ning näitavad ja kinnitavad, et seksuaalne ahistamine on soolise ebavõrdsuse tulem. See tähendab, et seksuaalse

³⁵ K. Lamesoo. Viidatud töö, lk 30.

³⁶ *Ibid*, lk 31.

³⁷ R. Yadav. Viidatud töö, lk 796.

ahistamisega võitlemiseks tuleb minna sügavamale, probleemi algallikani, ning edendada soolist võrdõiguslikkust tervikuna.

1982. aastal tegi Kanada Ülemkohus otsuse kohtuasjas *Janzen v Platy Enterprises Ltd*, mis on üks olulisimaid lahendeid soolise diskrimineerimise kohta, kuna selles leiti, et seksuaalne ahistamine on üks soolise diskrimineerimise vormidest. Tegemist oli kaasusega, kus kahte naistöötajat, kes töötasid restoranis ettekandjatena, ahistati seksuaalselt restoranis töötava koka poolt, kes tegi naistöötajatele seksuaalseid lähenemiskatseid, mis jätkusid pärast naiste lähenemiskatsete tagasilükkamist. Restorani mänadžer teadis asjaolust, kuid ei võtnud midagi ette. Hiljem asendusid lähenemiskatsed koostööd pärssiva ning ähvardava suhtumisega. Kui naised pöördusid uuesti restorani mänadžeri poole, vallandas mänadžer mõlemad naised. Naised kaebasid kohtusse restorani omaniku Platy Enterprises Ltd ning naisi ahistanud meetöötaja, väites, et on rikutud nende võrdseid võimalusi, kui neid nende soo tõttu vallandati.³⁸

Ülemkohus väitis, et seksuaalne ahistamine on soolise diskrimineerimise üks vorme. Seksuaalne ahistamine töökohal on seksuaalse iseloomuga tahtevastane käitumine, mis kahjustab töökeskkonda või põhjustab seksuaalse ahistamise ohvritele ebasoodsaid tööalaseid tagajärgi. Nõudes töötajalt, mehelt või naiselt, võitlemist tahtevastase seksuaalse käitumise või selge seksuaalsete nõudmistega, seksuaalne ahistamine töökohal ründab ohvri väarikust ja eneseaustust nii töötajana kui inimesena. Apellatsioonikaebuse esitajate seksuaalne ahistamine kujutas endas soolist diskrimineerimist, kuna tegemist oli tegevuse või suhtumisega, millega piirati töötingimusi või olemasolevaid töövõimalusi töötaja sooga seotud tunnuse tõttu.³⁹

Fakt, et mitte kõik, vaid mõned restorani naistöötajad olid seksuaalse ahistamise ohvrid, ei ole õigustatud põhjus järeldamiseks, et seksuaalne ahistamine ei kujuta endast soolist diskrimineerimist. Seksuaalne ahistamine ei eksisteeri ainult siis, kui sugu on diskrimineeriva tegevuse ainsaks osaks ning kus seetõttu, kõik mõjutatud soo liikmed on samamoodi väärkoheldud. Kui diskrimineerimise kontseptsioon põhineb arusaamisel, et üksikisikut koheldakse grupi osana, mitte kui üksikisiku isiklike tunnuste alusel, diskrimineerimine ei nõua ühte kindlasse gruppi kuuluvate inimeste ühesugust kohtlemist. Piisab sellest, kui grupi tunnused omistada üksikisikule ning see on üksikindiviidi kohtlemise faktoriks. Kui diskrimineerimise

³⁸ *Janzen v. Platy Enterprises Ltd.*, Supreme Court of Canada, 1 S.C.R. 1252, 1989.

³⁹ *Ibid.*

tuvastamiseks nõutakse, et iga mõjutatud gruppi kuuluvat inimest koheldakse samamoodi, siis õiguslikul kaitsel diskrimineerimise vastu oleks vähe või ei oleks pea üldse mingit väärtust. Peaaegu igal diskrimineerimise juhtumil koosneb diskrimineeritav tegevus mitmesugustest teguritest, mille tulemuseks mõni asjakohase grupi liige ei ole ebasoodsalt koheldud, vähemalt mitte vahetult diskrimineeritava tegevuse kaudu. Praeguses situatsioonis diskrimineerimise eitamine oleks diskrimineerimise olemasolu eitamine situatsioonides, kus diskrimineeritavad tegevused on vähem kui täielikult kõikehõlmavad. Oluline fakt antud juhtumi puhul oli see, et ainult naistöötajal oli risk saada seksuaalse ahistamise ohvriks. Ainult naine võib saada seksuaalse ahistamise ohvriks heteroseksuaalse mehe poolt. Mees ei oleks saanud sellise kohtlemise subjektiks olla.⁴⁰

Võib kergeuslikult väita, et diskrimineeritava tegevuse ainsaks faktoriks oli kaebajate seksuaalne atraktiivsus kui isikuline tunnus ning sugu oli seejuures ebaoluline. Seksuaalset atraktiivsust ei saa soost eraldada. Need naised olid ebasoodsa olukorra subjektid, kuna nad olid naised; üksi meestöötaja ei oleks sellistes tingimustes olnud samasuguse ebasoodsa olukorra subjektiks. Kõik naised, kes kaalusid restoranis töötamist, olid potentsiaalseteks ohvriteks, kuna ebasoodsaks asjaoluks oli nende sugu.⁴¹

1.3 Seksuaalse ahistamise erinevatest vormidest

Kunagi ei ole eksisteerinud üldist õigust mitte olla seksuaalselt ahistatud. Naised kogevad seksuaalset ahistamist kõikjal – tänaval, kodus, parkides, koolis ning tööl.⁴² Euroopa Liidu Põhiõiguste Agentuur (FRA) koostas 2014. aastal kogu Euroopa Liitu hõlmava uuringu naistevastase vägivalla kohta. Tulemuste raport sisaldab intervjuusid 42 000 naisega üle kogu 28 liikmelise Euroopa Liidu. See näitab, et naistevastane vägivald, eriti sooline vägivald, mis eproporsionaalselt puudutab naisi, on ulatuslik inimõiguste rikkumine, mida Euroopa Liit ei saa lubada märkamata jätta.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

⁴² M. A. Franks. Sexual Harassment 2.0. Maryland Law Review, Vol. 71, Issue 3, pp 655-704 (2012), lk 662.

Sõltuvalt seksuaalse ahistamise erinevatest vormidest, mida uuringus küsiti, on hinnanguliselt 83 miljonit naist 102 miljonist (45% -55% naistest) kogu 28-liikmelises Euroopa Liidust kogenud alatest 15 eluaastast seksuaalset ahistamist. Hinnanguliselt on 24 miljonit naist 39 miljonist (13% - 21%) 28 liikmelises Euroopa Liidus kogenud seksuaalset ahistamist ainuüksi 12 kuud enne uuringu küsitlust.⁴³

Tuginedes kõigile 11 tegurile, mida kasutati uuringus mõõtmaks seksuaalset ahistamist, iga teine naine (55%) Euroopa Liidus on kogenud seksuaalset ahistamist vähemalt korra alates 15 eluaastast, ning üks iga viiest naisest (21%) 12-kuulise perioodi jooksul enne uuringut.⁴⁴

Uuring hõlmas 11 võimalikku seksuaalse ahistamise tegu või vormi, mis olid vastanute seas tahtevastased ning solvavad. Nendeks olid: hirmu tekitav kohatu jõllitamine või vahtimine; tahtevastane puudutamine, kallistamine või suudlemine; seksuaalse alatooniga solvavad kommentaarid või naljad; pealetükkivad solvavad kommentaarid füüsilise välimuse kohta; pealetükkivad solvavad küsimused eraelu kohta; sündsusetu paljastamine; kohatud kohtingukutsed; tahtevastaste solvavate seksuaalselt sündsusetute e-mailide või SMS sõnumite saatmine; kohatud solvavad lähenemiskatsed sotsiaalvõrgustikus; seksuaalse sisuga solvavate piltide, kingituste saatmine või näitamine; tahtevastane pornograafilise teose vaatama sundimine või näitamine.⁴⁵

Lisaks nende tegude levimuse ja olemuse uurimisele, saab neid analüüsida neljas suuremas grupis:

- Füüsilised ahistamise vormid: tahtevastane puudutamine, kallistamine või suudlemine;
- Verbaalsed ahistamise vormid: seksuaalse alatooniga, solvavad kommentaarid ja naljad; kohatud kutsed kohtingutele kutsumiseks; pealetükkivad, solvavad küsimused eraelu kohta; pealetükkivad ja solvavad kommentaarid naiste füüsilise välimise kohta;
- Mitteverbaalse ahistamise vormid: kohatud, hirmutavad pilgud; solvavate, seksuaalsete piltide, kingituste näitamine või andmine; enda sündsusetu paljastamine; pornograafilise materjali tahtevastaselt näitamine;

⁴³ Violence against women: an EU-wide survey, Main results. Report, European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, lk 95.

⁴⁴ *Ibid*, lk 95.

⁴⁵ *Ibid*, lk-d 101-102.

- Küberahistamine: tahtevastaste, solvavate, seksuaalsete meilide või SMS sõnumite saamine; kohatute, solvavate sotsiaalvõrgustiku saitidele või interneti jututubadesse juhatamine.⁴⁶

Seksuaalne ahistamine on mitmemõõtmeline, ulatudes füüsilistest vormidest verbaalsete tegudeni ning mitteverbaalsete vormideni nagu küberahistamine. Mõningad näited:

Füüsilise ahisamise vormid – 29% naistest Euroopa Liidus on kogenud tahtevastast puudutamist, kallistamist, suudlemist alates 15. eluaastast;

Verbaalsed ahistamise teod – 24% naistest on olnud subjektid seksuaalse tooniga kommentaaridele ning naljadele, mis neid solvab, alates 15. eluaastast;

Mitteverbaalsed ahistamise vormid, sealhulgas küberahistamine – 11% naistest on saanud tahtevastaseid, solvavaid ja selgelt seksuaalse sisuga meile või SMS sõnumeid, või solvavaid ning kohatuid sotsiaalvõrgustike saite (viidates kogemustele alates 15. eluaastast).⁴⁷

Uuring näitas, kui mitmetahuline on seksuaalne ahistamine ning et seksuaalne ahistamine ei piirdu üksnes füüsilise seksuaalse ahistamisega. Samuti eksisteerib nähtus nagu tänavaahistamine, mis selles raportis ei olnud küll eraldi välja toodud, küll aga komponendid, millest tänavaahistamine kujuneb ning koosneb. Järgnevas alapeatükis kirjeldan lähemalt tänava- ja küberahistamist.

1.3.1 Tänavaahistamine

Mittetulundusühingu Stop Street Harassment'i⁴⁸ poolt läbi viidu uuringu kohaselt on seksuaalne ahistamine laialtlevinud probleem Ameerika Ühendriikides, eriti naiste jaoks, ja seda nii erineva vanuse, sissetuleku, rassi, seksuaalse orientatsiooni ja geograafilise paiknevusega naiste seas.⁴⁹ Vaieldamatult on tänavaahistamine tõsine probleem kõikjal, ent Stop Street Harassment on

⁴⁶ *Ibid*, lk 97.

⁴⁷ *Ibid*, lk 95.

⁴⁸ Stop Street Harassment (SSH) on mittetulundusühing, mis on pühendunud dokumenteerimisele ning üleilmse soolise tänavaahistamise lõpetamisele avalikkuse harimise ning ühiskonna mobiliseerimise kaudu. Unsafe and Harassed in Public Spaces: A National Street Harassment Report. Stop Street Harassment, Reston, Virginia, 2014, lk 1. – <http://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2012/08/National-Street-Harassment-Report-November-29-20151.pdf> (21.04.2018).

⁴⁹ *Ibid*, lk 13.

Ameerika Ühendriikide MTÜ, millest tulenevalt on ka uuringud ameerikakesked. Seksuaalne ahistamine kui fenomen aga ei küsi riigipiire.

Raportis on toodud välja ka tänavaahistamise definitsioon, mida on kirjeldatud kui tahtevastast mõjutamist avalikus ruumis üksteisele võõraste inimeste vahel, mis on motiveeritud isiku tegelikust või tajutavast soost, seksuaalsest orientatsioonist või soolisest väljendusest, mis pahandab, vihastab, alavääristab ning hirmutab ahistatut. Tänavaaahistamine toimub ka kauplustes, restoranides, ühistranspordis, parkides, spordiväljakutel ja randades.⁵⁰ Seksuaalne ahistamine, nagu seda defineerib Cynthia Grant Bowman, on ahistamine võõraste isikute poolt avalikus ruumis. See on ülemaailmne fenomen, kus isikud kogevad verbaalset ja mitteverbaalset seksuaalset lähenemist avalikus ruumis. Tänavaaahistamised on üldjuhul suunatud naistele. Ahistajaks aga pea alati mehed, kes oma sihtmärke üldjuhul ei tunne.⁵¹

Uuringu kohaselt on 65% naistest kogenud elujooksul vähemalt ühte tüüpi tänavaahistamist. Rohkem kui pooled (57%) naistest on kogenud verbaalset ahistamist ja 41% kõikidest naistest on kogenud füüsiliselt agressiivseid vorme, sealhulgas seksuaalset katsumist (23%), jälitamist (20%), liputamist (14%) ning sundi teha midagi seksuaalset (9%). 86% naistest on kogenud ahistamist rohkem kui ühel korral. Rohkem naisi kui mehi väitsid, et seda juhtub mõnikord, tihti või igapäevaselt. Umbes 50% ahistatud naistest ja meestest on kogenud ahistamist alatest 17. eluaastast. Enamik ahistatutest muudab oma elustiili kogetu tõttu. Kõige sagedasem muutus ahistatutel oli edaspidiselt pidev ümbruse hindamine. Samuti hakati üksi liikumise asemel liikuma gruppides või koos kaaslasega. Kõige ekstreemsem muudatus, mida 4% kõikidest ahistatutest ahistajate pärast tegid, oli töölt äratulemine või teise naabruskonda kolimine. Nii nais- kui meesohvrite puhul olid ülekaalukalt teo toimepanijateks mehed.⁵²

Tänavaaahistamine põhjustab naistele mitmesuguseid kahjusi. Lisaks iseseisvale psühholoogilisele kahjule, kogevad naised ka hirmu, et verbaalne ahistamine muutub füüsiliseks, sealhulgas vägistamiseks, ning võivad kogeda täiendavat emotsionaalseid kannatusi, depressiooni, ärevust,

⁵⁰ *Ibid*, lk 8.

⁵¹ K. B. Ramakrishnan. Inconsistent Legal Treatment of Unwanted Sexual Advances: A Study of the Homosexual Advance Defense, Street Harassment, and Sexual Harassment in the Workplace. *Berkeley Journal of Gender Law and Justice*, Vol. 26, Issue 2, pp 291-355 (2011), lk 318.

⁵² *Unsafe and Harassed in Public Spaces: A National Street Harassment Report*. Stop Street Harassment, Reston, Virginia, 2014, lk 6.

stressi, ning motivatsioonipuudust. Tänavahistamine on unikaalne ahistamise vorm, mis tungib avalikus ruumis naiste privaatsusesse.⁵³

Vastuseks sellisele pidevale sissetungile tunnevad paljud naised end piiratud võimalusega liikuda vabalt avalikus ruumis. Näiteks väldivad naised pikka aega teatud kohti või tegevusi, selleks, et vältida ahistamist. Arvestades, et ahistamine toimub mitte üksnes tänavatel, vaid ka metroodes, taksodes, teistes avalikes ruumides, võib ahistamine tõsiselt piirata naiste turvalisust, mugavust ning iseseisvust oma igapäevastes tegevustes. Enamgi veel, tänavahistamine võib sundida naisi otsima endale meessoost kaaslase avalikus ruumis käimise jaoks, mis omakorda suurendab naise sõltuvust mehest. Tänavahistamist on väga keeruline käsitleda normidega, mis reguleerivad üldist ahistamist.⁵⁴

Marc Tran toob oma artiklis „Combating Gender Privilege and Recognizing a Woman’s Right to Privacy in Public Spaces: Arguments to Criminalize Catcalling and Creepshots“ välja ilmselged ohud, mis kaasnevad tänavahistamisega, ulatudes ärevusest eskaleeritud intsidentideni nagu seksuaalne väärkohtlemine või jälitamine. Samuti tõdeb ta, et leidub nii mehi ja ka mõningaid naisi, kes üritavad neid ohte marginaliseerida, mis aga annab tunnistust keeldumisest tunnistada soolisi privileege. Marc Tran leiab, et muuhulgas tänavahistamine tuleb kriminaliseerida.⁵⁵ Vastavalt Cynthia Bowman’ile esineb ahistamist kogunud naistel valdavalt kaks peamist mõtet, milleks on hirm vägistamise ees ning sissetung nende privaatsusesse.⁵⁶ Muidugi on aga iga kogemus isiklik ja mitmetahuline. Marc Tran tõdeb, et eksisteerivad jälitamist ning ahistamist reguleerivad seadused, ent mida ei saa kohaldada tänavahistamisele.⁵⁷ Leidub neid, kes peavad tänavahistamist reguleerivaid norme ebavajalikeks. Põhiliseks kriitikaks on asjaolu, et tänavahistamise kriminaliseerimine oleks liiga ektreemne, küsimused, kuidas rakendamine võiks välja näha, ning kas rakendamine oleks ka efektiivne. Selline käitumine peaks jääma sotsiaalselt vastuvõetamatuks ning seadust ei peaks siinkohal mängu tooma.⁵⁸ Seksuaalse ahistamise nagu ka

⁵³K. B. Ramakrishnan. Viidatud töö, lk-d 318-319.

⁵⁴*Ibid*, lk 319.

⁵⁵ M. Tran. Combating Gender Privilege and Recognizing a Woman’s Right to Privacy in Public Spaces: Arguments to Criminalize Catcalling and Creepshots. *Hastings Women’s Law Journal*, Vol. 26, No. 2 (2015), lk 185.

⁵⁶ C. G. Bowman. Street Harassment and the Informal Ghettoization of Women. *Harvard Law Review*, Vol. 106, No. 3 (1993), lk 535.

⁵⁷M. Tran. Viidatud töö, lk 189.

⁵⁸*Ibid*, lk 190.

naistevastase vägivalla puhul üldiselt tõusetuvad teatud aspektid, mis marginaliseerivad antud probleemiga tegelemist. Näiteks peetakse selliseid tegusid loomulikuks nähtuseks, mida ei oleks tarvis seadustega reguleerida. Tihti väljendatakse ka hirmu, et seksuaalset ahistamist reguleerivate normide olemasolul hakatakse neid kurjasti ära kasutama, st, hakatakse esitama valekaebusi. Lisaks on täiesti tavaliseks muutunud ohvrisüüdistamine, st, et naised ise kutsuvad seksuaalse ahistamise esile. Ent suutmatust tunnustada naistele eksisteerivaid ohte või vähendada nende tähtsust tähelepanu või seadusandlust mitteväärivana, ei ole paraku midagi uut.⁵⁹

Bianca Fileborn ja F. Vera-Gray tõid oma artiklis „I want to be able to Walk the Street Without Fear: Transforming Justice for Street Harassment“ välja Austraalia uuringus osalejate arusaamad õiglusest ning soovitud õigluskäsitlusest tänavaahistamisest. Mitmed osalejad leidsid, et need, kes kogeavad seksuaalset ahistamist, saavad kriminaalõigussüsteemis halvema kohtlemise osaliseks, arvestades, kuidas sellist kahju vormi peetakse tühiseks. See tekitab ettekujutuse, et tänavaahistamise kaebusi lihtsalt ei võeta tõsiselt. Üks osalejatest oli öelnud „*Ma ei arva, et seda nähakse tõsise kuriteona ning ma ei kujuta ette, et politsei või kohus sellest kuigi huvitatud oleksid*“; ning „*Ma ei ole kindel, et potentsiaalsed kurjategijad seadusandlust tõsiselt võtavad, kui õiguskaitseorganidki seda ei tee*“.⁶⁰

Oletades, et sellise seaduse jõustamine on ebaefektiivne, on fikseeritud seadusel siiski jõustav efekt tänavaahistamise ohvritele, kes saavad vajadusel sellele viidata. Selgelt väljendatud õigus olla vaba tänavaahistamisest võib mõista kui tõelise võrdõiguslikkuse arengu edendamist. Isegi harva rakendades omab sellise seaduse sümboolne tähendus olulist mõju.⁶¹

Keeldumine seksuaalset ahistamist õiguslikult tunnustamast väljaspool traditsioonilisi tsiviil- ja karistusõiguslikke abinõusid, mis on probleemi adresseerimisel osutunud kasutuks, annab naistele signaali, et naised peavad õppima ahistamist taluma õigusele toetumata. Tänavaaahistamist reguleerivate normide sätestamine oleks elementaarne samm probleemi lahendamisel, adresseerimisel.⁶² Tänavaaahistamise seadusandlik reguleerimine võiks siiski endast kujutada

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ B. Fileborn, F. Vera-Gray. “I want to be able to walk the street without fear”: Transforming Justice for Street Harassment. *Feminist Legal Studies*, Vol. 25, Issue 2, pp 203-227 (2017), lk 215.

⁶¹ M. Tran. Viidatud töö, lk 192.

⁶² K. B. Ramakrishnan. Viidatud töö, lk 354.

olulist sümbolset sammu – naise õiguste kinnistamine seadustes aitab neil saavutada sotsiaalselt kokkulepitud standardid.⁶³

1.3.2. Küberahistamine

Küberahistamine on seksuaalne ahistamine, mis levib kübermaailmas. Arvestades interneti suhtelist noorust, on viimane aeg küberahistamisega võidelda, enne kui see veelgi rohkem juurdub. Kui sellega ei tegeleta, võib küberahistamine muutuda keskseks seksuaalse ahistamise vormiks, arvestades meie suurenevat sõltuvust internetist.⁶⁴ Kui suurenev seksuaalne ahistamine küberruumis tekitab kahju, mis on võrdne või isegi tõsisem kui seksuaalne ahistamine traditsiooniliselt kaitstud ruumides, ei ole sellise ahistamise kui seksuaalse ahistamise ühe vormi kohta siiski selget õiguslikku kontseptsiooni või selle vastu õiguslikku vahendit.⁶⁵ On vajalik, et ka seadusandlus vastaks üha kasvava seksuaalse ahistamise kompleksetele praktikatele.

Danielle Keats Citron on oma artiklis „Law's Expressive Value in Combating Cyber Gender Harassment“ lahanud väga põhjalikult küberahistamise temaatikat. Küberahistamisel on sooline fenomen – enamik ohvritest on naised ning naissoost ohvrite kuritarvitamine toob kaasa soolise ähvardamise ja alandamise. Naiste küberahistamine näitlikustab 21. sajandi käitumist, mis kahjustab naisi, ent mida liiga tihti ei märgata või mida peetakse hoopiski tühiseks. See ahistamise vorm sisaldab endas näiteks vägistamisähvardusi, kägistatud naistest fotode saatmist, naiste aadresside avalikustamist, millel on juures viide, et naine on huvitatud anonüümsest seksuaalvahekorraast või et teda tuleks vägistada, samuti tehnilised rünnakud, mis sulgevad blogisid ja internetilehekülgi. Sellisel ahistamisel on naistele sügav mõju. See heidutab neid küberruumis kirjutamast ning elatist teenimast. See mõjutab nende professionaalset elu. See suurendab nende haavatavust seksuaalvägivallale. See märgistab neid kui ebakompetentseid töötajaid ning kui seksuaalobjekte. Ahistamine toob kaasa märkimisväärse emotsionaalse kannatuse. Mõned naised on teinud enesetapu.⁶⁶ See õõnestab nende autonoomiat, identiteeti, väärikust ja heaolu.⁶⁷

⁶³ B. Fileborn, F. Vera-Gray. Viidatud töö, lk 217.

⁶⁴ D. K. Citron. Law's Expressive Value in Combating Cyber Gender Harassment. Michigan Law Review, Vol. 108, Issue 3, pp 373-415 (2009), lk 376.

⁶⁵ M. A. Franks. Viidatud töö, lk 659.

⁶⁶ D. K. Citron. Viidatud töö, lk-d 374-375.

⁶⁷ *Ibid*, lk 411.

Ent ühiskond ning õiguskaitse tihtilugu marginaliseerivad naiste kogemusi, pidades ahistamist kahjutuks õrritamiseks, mida naised peaksid eeldama ja tolereerima, arvestades internetis levivaid käitumisnorme.⁶⁸ Kommentaatorid peavad seda kahjutuks „riietusruumi“ jutuks, kirjeldades kurjategijaid kui alaealisi naljategijaid ning ohvreid kui liigtundlikke kaebajaid. Mõned aga peavad küberahistamist ebamugavuseks, mida ohvrid saavad ignoreerida või millele saaks omakorda vastulöögi anda. Mõned arvavad, et naised, kes saavad internetist kasu, on enda peale juba võtnud riskid, mis seonduvad sealsete normidega. Olgugi, et argumendid erinevad, sõnum on sama – naised on sunnitud taluma küber „nalju“ või siis internetis mitte olema.⁶⁹ Keeldumisel tunnustamast kahju, mis ainuomaselt mõjutab naisi, on oluline sotsiaalne tähendus – see annab sõnumi, et naisi ahistav käitumine on aktsepteeritud ja peaks olema tolereeritud.⁷⁰ Sellisel sõnumil on aga kahetsusväärased tagajärjed, mille tulemusena ei teata naised küberahistamise juhtumitest ning takistab seaduse jõustumist, mis taotleksid küberahistamise kaebustega tegelemist/mille pinnalt küberahistamise kaebusi esitada.⁷¹

Vältimaks tulevasi väärkohtlemisi, kasutavad naised sooneutraalseid pseudonüüme või väljuvad küberruumist, isegi, kui see maksab neile töövõimalusi. Teised piiravad oma tegevusi küberruumis. Digitaalajastu generatsiooni jaoks tähendab internetist loobumine arvukate sotsiaalsete kontaktide kaotamist. Lisaks otsesele kahjule kannatanutele, kahjustab küberahistamine ka ühiskonda, süvendades nii meeste hierarhiat küberruumis.⁷² Küberahistamine kahjustab naisi kui sotsiaalset gruppi ning ühiskonda tervikuna juurutades soohierarhiad küberruumis. Alandamine, seksuaalsed kommentaarid ja vägistamisähvardused kinnistavad meeste võimu ning üleolekut naiste üle. Need tugevdavad soolisi stereotüüpe, mis asetavad mehi domineerima nii magamistoas kui tööl ning naisi kui kuulekateks seksuaalseteks objektideks, kes ei sobi töötama online-keskkonnas. Need sõnumid sisendavad arvamust, et küberruum moodustab meeste territooriumi.⁷³

⁶⁸ *Ibid*, lk 376.

⁶⁹ *Ibid*, lk-d 375-376.

⁷⁰ *Ibid*, lk 376.

⁷¹ *Ibid*, lk-d 375-376.

⁷² *Ibid*, lk 375.

⁷³ *Ibid*, lk 390.

Küberahistamise trivialiseerimisel on õnnetud tagajärjed: kriminaalõiguse alajõustamine. Ohvrid hoiduvad küberahistamise juhtumitest võimudele teada andmast, kartes, et neid ei võeta tõsiselt.⁷⁴ Isegi, kui küberahistajad seisavad silmitsi kriminaalvastutusega, koheldakse neid tihti leebelt, kuna nende tegusid ei peeta tõsisteks. Uuringud näitavad, et küberahistajad on saanud kergeid karistusi.⁷⁵ Seadusel on oluline roll mängida, et küberahistamist ei nähaks kui triviaalset nähtust, samuti on ta moraalse mõjutuse jõuks.⁷⁶

Kuna seadus on ekspressiivne, kujundab see meie arusaama ohtudest, mis ei ole triviaalsed.⁷⁷ Seaduse jõustumine taotleks küberahistamisest teatamist, kui et soovitud hoida naistel arvutist eemale ning otsida abi üksnes siis, kui ahistaja seisab ohvriga silmitsi väljaspool küberruumi. Tulemuseks võivad mõned kurjategijad vähendada ka oma rünnakuid. Küberahistamise nägemine soolise diskrimineerimisena võib saada osaks meie kultuurilisest arusaamisest ning praktikatest. Nagu ka seksuaalse ahistamise ning koduvägivalla puhul, muutes aktsepteeritud käitumise norme, võib see olla kõige mõjusamaks jõuks küberruumis käitumise reguleerimiseks. Mittediskrimineerimise sõnum on ülioluline, et rakendada seaduse moraalne ja sunnivõim.⁷⁸ Kriminaalkaristuste reaalne võimalus võib mõningaid veenda, et küberahistamise kahjud kaaluvad üles selle „kasu“. Kriminaalmenetlused ja karmid karistused saadaksid nii potentsiaalsetele küberahistajatele kui ka ohvritele tugeva detrivialiseeriva sõnumi.⁷⁹

Seaduse ekspressiivne väärtus võib nõrgeneda, kui kurjategijate asukohta ei ole võimalik määrata, nende kohta ei ole võimalik kaebust esitada või neid vastutusele võtta. Seadusel on uued väljakutsed: naistel tavaliselt ei olnud probleemi identifitseerida ahistajat töö või vägivaldset abikaasat. Seadust ei pea kohaldama kõikides küberahistamise juhtumites, selleks, et väljendada seaduse ekspressiivset jõudu. Seni, kuni mõned toimepanijad saavad tuvastatud, mõned kohtuvaidlused ning süüdimõistmised toimuda, on seadusel potentsiaal õpetada avalikkust soolise küberahistamise sügavatest kahjudest.⁸⁰

⁷⁴ *Ibid*, lk 402.

⁷⁵ *Ibid*, lk 403.

⁷⁶ *Ibid*, lk 404.

⁷⁷ *Ibid*, lk 377.

⁷⁸ *Ibid*, lk 377.

⁷⁹ *Ibid*, lk 412.

⁸⁰ *Ibid*, lk 413.

Seksuaalne ahistamine rikub inimõigusi. Selle ohvrid kogevad tagajärgi, mis põhjustavad stressi ning mis on nii füüsiliselt kui ka psühholoogiliselt kahjustavad. See omakorda takistab neil saavutada õigustatud ja väljateenitud koht töövaldkonnas kui ka hariduse omandamisel. Asjaolu, et ohvrid oma edaspidist käitumist muudavad, on pigem normiks. Põhjuseks kõigele sellele on pidev hirm ning see ei võimalda neil olemasolevad õigusi nautida ega realiseerida, nagu õigus julgeolekule, õigus turvalisusele, õigus väljendusvabadusele, mida kanda või mida teha, õigus nautida kodu ning eraelu, õigus eneseteostusele, mis omakorda suurendab ebavõrdsust meeste ja naiste vahel veelgi.

1.4 Seaduste olulisus sotsiaalsetes muutustes

Seadused ning sotsiaalsed muutused on vastastikkuses seoses. Õigus peab aja ning reaalsusega kaasas käima ning seadustes peavad toimuma aeg-ajalt korrigeerivad muudatused, et vastata sotsiaalsetele vajadustele ja ühiskondlikule survele. On ka olukordi, kus seadus peab olema suunanäitajaks sotsiaalsetele protsessidele. Õigus kujundab ka mitmesuguseid sotsiaalseid, aga ka riiklike institutsioone, mis omakorda avaldavad mõju ühiskonnale.

Ebavõrdsuse süsteemid püsivad kultuuriliste uskumuste tõttu grupi erinevustest ja nende uskumuste rakendamise käitumistes ja institutsioonides. Kultuuriliste uskumuste muutmine grupi erinevustest ning ebavõrdsusest on vajalikud õiguslikuks sekkumiseks, et saavutada püsiv muutus.⁸¹ Sugu on laiaulatuslik tunnus, mis eristab mees- ja naissoost isikuid, pannes inimese tema bioloogilise soo tõttu sotsiaalsesse rolli. Sooline diskrimineerimine on indiviidi kahjustav kohtlemine, mis põhineb tema kuulumisel teatud gruppi või kategooriasse. Diskrimineerimine hõlmab endas grupi liikmete väljajätmist või piiramist võimalustest, mis on kättesaadavad teistele gruppidele.⁸²

Õigust tuleks vaadelda kui instrumenti, mis muudaks võimude jaotust. Ei ole lihtne hävitada sügavalt juurdunud kultuuriväärtusi või muuta traditsioone, mis hoiavad alal diskrimineerimist. Loomulikult ei pruugi seadus iseenesest olla piisav. Seadus on ainult instrumendiks. Seda tuleb

⁸¹ J. E. Tinkler, Y. E. Li, S. Mollborn. Can Legal Interventions Change Beliefs? The Effect of Exposure to Sexual Harassment Policy on Men's Gender Beliefs. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 70, No. 4, pp. 480-494 (2007), lk 481.

⁸² S. V. Kumar. The Dawn Of Gender Justice Against Discrimination - A Legal Paradigm. *Acta Universitatis Danubius, Relationes Internationales*, Vol. 4, No. 1, pp 52-67 (2011), lk 53.

efektiivselt kasutada. Efektiivne kasutus sõltub nii toetavast õigussüsteemist kui ka ühiskondlikust soovist muuta eksisteerivat olukorda. Aktiivne sotsiaalreformi liikumine, kui sellega kaasneb seaduse muudatus, mis on nõuetekohaselt jõustunud, võib ühiskonda ümber kujundada. Efektiivne sotsiaalreformi muudatus vajab oma eesmärkide saavutamiseks abi õiguselt ja mõistvalt juristkonnalt.⁸³

Seadusel on lisaks sunnimeetmele oluline selle ekspressiivne iseloom. Seadus loob ühiskondlikud tähendused ning jagatud arusaamad riigi ja ühiskonna vahel. See selgitab, pöörab tähelepanu tegevusele, mille keelab. Seadus teenib vastastikku tugevdavaid eesmärke. Seadus harib ühiskonda sellest, mis on sotsiaalselt kahjulik. See seadustab kahju, lubades kahjustatud poolel näha end ohvrina. See annab märku kohasest käitumisest. Juhtides tähelepanu sotsiaalselt aktsepteeritavale käitumisele, lubab seadus võtta isikutel neid sotsiaalseid tähendusi arvesse oma tegude üle otsustamisel. Kuna seadus loob ja kujundab sotsiaalseid norme ja tavasid, on sellel oluline kultuuriline mõju, mis erineb seaduse otsesemast sunnielemendist.⁸⁴

Järgmine peatükk vaatlebki kehtivat õiguslikku raamistikku nii rahvusvahelisel, Euroopa kui Eesti tasandil ning seniseid edusamme, mida naiste õiguste kaitseks on tehtud.

⁸³ *Ibid*, lk 66.

⁸⁴ D. K. Citron. Viidatud töö, lk 407.

2. Õiguslik raamistik

2.1 Rahvusvahelised inimõigusinstrumendid

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu Statuudi preambulas on kinnitatud inimeste põhiõigusi, väärikust ning väärtust ning meeste ja naiste võrdõiguslikkust.⁸⁵

2.1.1 Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt

Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelisest pakti preambulas on kirjutatud, et vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirjas väljakuulutatud printsiipidele on vabaduse, õigluse ja üldise rahu aluseks inimühiskonna iga liikme väärikuse ning võrdsete ja võõrandamatute õiguste tunnustamine, tunnistades, et need õigused tulenevad inimesikule omasest väärikusest, tunnistades, et vastavalt inimõiguste ülddeklaratsioonile võib vaba inimesiku ideaal, kes ei tunne hirmu ega puudust, teoks saada ainult siis, kui luuakse tingimused, kus igaüks võib kasutada oma majanduslike, sotsiaalseid ja kultuurialaseid õigusi samuti kui oma kodaniku- ja poliitilisi õigusi, pidades silmas, et Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja kohaselt on riigid kohustatud edendama inimese õiguste ja vabaduste üldist austamist ja nendest kinnipidamist, pidades silmas, et iga inimene, kandes kohustusi teiste inimeste ja kollektiivi ees, kuhu ta kuulub, peab taotlema käesolevas paktis tunnustatud õiguste edendamist ja järgimist.⁸⁶ Artiklis 7 on välja toodud, et paktist osavõtvad riigid tunnustavad igapäevaste õiguste õiglastele ja soodsatele töötingimustele, sealhulgas hüvitusele, mis kindlustab kõigile töötajatele miinimumina õiglase töötasu ja võrdse väärtusega töö eest võrdse hüvituse ilma igasuguse vahetegemiseta, kusjuures naistele peavad olema garanteeritud töötingimused, mis pole halvemad meeste omadest, ja võrdne tasu võrdse töö eest.⁸⁷

2.1.2 Kodaniku ja poliitilise õiguste rahvusvaheline pakt

Kodaniku ja poliitilise õiguste rahvusvahelises pakti preambulas on sarnaselt majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelise paktiga välja toodud järgnev: vastavalt

⁸⁵ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95.

⁸⁶ Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 13.

⁸⁷ *Ibid.*

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirjas väljakuulutatud printsiipidele on vabaduse, õigluse ja üleüldise rahu aluseks inimühiskonna iga liikme väärikuse ning võrdsete ja võõrandamatute õiguste tunnustamine, tunnistades, et need õigused tulenevad inimesikule omasest väärikusest, tunnistades, et vastavalt inimõiguste ülddeklaratsioonile võib vaba inimesiku ideaal, kellel on kodaniku- ja poliitiline vabadus ning kes ei tunne hirmu ega puudust, teoks saada ainult siis, kui luuakse tingimused, kus igaüks võib kasutada oma majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurilaseid õigusi samuti kui oma kodaniku- ja poliitilisi õigusi, pidades silmas, et Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja kohaselt on riigid kohustatud edendama inimese õiguste ja vabaduste üldist austamist ja nendest kinnipidamist, pidades silmas, et iga inimene, kandes kohustusi teiste inimeste ja kollektiivi ees, kuhu ta kuulub, peab taotlema käesolevas paktis tunnustatud õiguste edendamist ja järgimist.⁸⁸ Kodaniku ja poliitilise õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 26 on välja toodud, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja neil on ilma igasuguse diskrimineerimiseta õigus seaduse võrdsele kaitsele. Selles suhtes tuleb igasugune diskrimineerimine keelata seadusega ja seadus peab kõikidele isikutele garanteerima võrdse ja efektiivse kaitse igasuguse diskrimineerimise vastu, olgu see siis rassi, nahavärvuse, soo, keele, usutunnistuse, poliitiliste või muude tõekspidamiste, rahvusliku või sotsiaalse päritolu, varandusliku seisundi, sünni või muu asjaolu põhjal.⁸⁹

2.1.3 ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide kaotamise kohta

1979. aastal vastu võetud ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide kaotamise kohta (CEDAW), millega Eesti Vabariik ühines Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1991. aasta 26. septembri otsuse alusel, sätestab mõiste „naiste diskrimineerimine“, mis antud konventsiooni tähenduses tähendab mis tahes vahede või erandite tegemist või piiranguid soo järgi, mille eesmärgiks on luua olukord, kus inimõiguste ja põhivabaduste olemasolu naistel tunnistatakse vähem või üldse mitte, kus naistel on vähem võimalusi või puuduvad võimalused kasutada või realiseerida inimõigusi ja põhivabadusi poliitikas, majanduses, sotsiaal-, kultuuri-, tsiviil- või mis tahes muus valdkonnas meeste ja naiste võrdõiguslikkuse alusel olenemata nende perekonnaseisust. Artikkel 2 paneb osavõtvatele riikidele kohustuse muuhulgas kehtestada vastavad seadusandlikud ja muud meetmed ning vajaduse korral ka sanktsioonid, mis keelavad

⁸⁸ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.

⁸⁹ *Ibid.*

naiste igasuguse diskrimineerimise; kehtestada naiste ja meeste õiguste kaitse võrdsetel alustel ning kindlustama riigi kompetentsete kohtute ja teiste riigiasutuste abiga efektiivse kaitse igasuguste diskrimineerimisaktide vastu; rakendada kõiki vastavaid abinõusid, et ära muuta või tühistada kehtivad seadused, määrused, tavad ja praktika, mis kujutavad endast naiste diskrimineerimist; tühistada kõik oma kriminaalseadusandluse sätted, mis kujutavad endast naiste diskrimineerimist. Artikkel 5 paneb osavõtvatele riikidele kohustuse rakendada kõiki vastavaid abinõusid, et muuta meeste ja naiste käitumise sotsiaalseid ja kultuurilisi mudeleid, et välja juurida eelarvamused ning kaotada tavad ja kogu muu praktika, mis rajanevad ideel, et üks sugu on mittetäisväärtuslik või teisest üle, või ideel, et mehed ja naised peavad täitma stereotüüpseid rolle.⁹⁰

1992. aastal, naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise komitee (CEDAW komitee) avaldas üldise soovitus nr. 19 naistevastase vägivalda teemal. Komitee aitas oma üldise soovitusega tagada, et naistele suunatud soolist vägivalda teadvustataks kui ühte naiste diskrimineerimise vormi.⁹¹ Artiklis 11 (18) sätestati, et seksuaalne ahistamine sisaldab endast tahtevastast seksuaalse olemusega käitumist nagu füüsiline kontakt ja lähenemiskatsed, seksuaalse alatooniga märkused, pornograafia näitamine ning seksuaalne nõudlus, väljendades seda kas sõnades või tegudes. Selline käitumine on alandav ja võib viia tervise ja julgeoleku probleemideni; see on diskrimineeriv, kui naisel on põhjendatud alus arvata, et tema vastuseis võib ta panna halvemasse olukorda tema töösuhtes, sealhulgas värbamisel või edutamisel või kui see tekitab vaenuliku töökeskkonna.⁹²

Punktis 24 (t) soovitas komitee liikmesriikidel võtta õiguslikud ja muud vajalikud meetmed, et tagada efektiivne kaitse naistevastase soolisusel põhineva vägivalda vastu, sisaldades muuhulgas: efektiivseid õiguslikud meetmed, sealhulgas kriminaalkaristusi, tsiviilõiguslikke abinõusid ning hüvitisi, et kaitsta naisi kõigi vormide vägivalda vastu, sealhulgas vägivalda ja väärkasutamise eest

⁹⁰ Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.

⁹¹ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Euroopa Nõukogu, Istanbul 11.V.2011, lk 1.

⁹² General recommendation adopted by the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. General recommendation No. 19: Violence against women. Eleventh session (1992), p 18. – http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf (22.04.2018).

perekonnas, seksuaalvägivalla ja seksuaalse ahistamise eest töökohal.⁹³ Praeguseks ajaks on komitee vastu võtnud 36 üldist soovitusi. Komitee üldine soovitus nr. 35 on naistevastase soolise vägivalla vastu, üldise soovitus nr 19. uuendamine. Komitee soovitab liikmesriikidel kasutusele võtta järgmised seadusandlikud meetmed: kindlustada, et kõik naistevastase soolise vägivalla vormid kõikides sfäärides, mis kujutavad endast füüsilise, seksuaalse või psühholoogilise tervikkuse rikkumist, oleksid kriminaliseeritud ning viivitamatult kehtestada või tugevdada õiguslikud sanktsioonid, mis vastavad süüteo tõsidusele, nagu ka tsiviilõiguslikud õiguskaitsevahendid; kindlustada, et kõik õigussüsteemid kaitseksid naistevastase soolise vägivalla ohvreid ning ellujääjaid ning kindlustada, et neil oleks juurdepääs õigusemõistmisele ning efektiivsetele abinõudele.⁹⁴

25. juunil 1993. aastal Viinis toimunud Ühinendud Rahvaste Organisatsiooni ülemaailmse inimõiguste konverentsil võeti vastu Viini deklaratsioon ja tegevusprogramm. Deklaratsiooni esimese osa punktis 18 on välja toodud, et soopõhine vägivald ja seksuaalse ahistamise ning ekspluateerimise kõik vormid, sealhulgas need, mis tulenevad kultuuripärandist ja rahvusvahelisest inimkaubandusest, on vastuolus inimväärikuse ja inimväärtusega, ning need tuleb kaotada. Seda on võimalik saavutada õiguslike ning riiklike meetmetega ning rahvusvahelise koostööga sellistes valdkondades nagu majandus, sotsiaalareng, haridus, turvaline rasedus ja tervishoid ning sotsiaalabi.⁹⁵

Deklaratsiooni teise osa punktis 38 ülemaailmne inimõiguste konverents rõhutab töötamist naistevastase vägivalla elimineerimisega nii eraelus kui avalikus sfääris, kõigi vormide seksuaalse ahistamise, ekspluateerimise ning kaubitsemise elimineerimisega, soolise eelarvamuste kaotamisega õigusemõistmises ning igasuguste konfliktide kaotamisega, mis võivad tekkida naiste õiguste ning teatud traditsioonide, tavade praktiseerimise, kultuuripärandi ja

⁹³ *Ibid*, p 24.

⁹⁴ General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW/C/GC/35, lk 10. – http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf (22.04.2018).

⁹⁵ Vienna Declaration and Programme of Action, Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993, lk-d 4-5. – <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx> (22.04.2018).

usulise ekstremismi kahjulike mõjudega.⁹⁶ 1993. aastal vastu võetud deklaratsioon naistevastase vägivalla kaotamise kohta pani aluse rahvusvahelisele naistevastase vägivalla vastu võitlemisele. 1995. aastal kuulutas Pekingi deklaratsioon ja tegevusplatvorm naistevastase vägivalla väljajuurimise soolise võrdõiguslikkuse saavutamise üheks strateegiliseks eesmärgiks.⁹⁷ Pekingi deklaratsiooni ja tegevusplatvormi punktis 113 on välja toodud, et naistevastane vägivald hõlmab endas ka seksuaalset ahistamist, hirmutamist tööl, haridusasutustes ja mujal.⁹⁸

2.1.4 Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni § 14 on välja toodud, et käesolevas konventsioonis sätestatud õiguste ja vabaduste kasutamine tagatakse ilma mingi diskrimineerimiseta selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund.⁹⁹

⁹⁶ *Ibid*, lk 38.

⁹⁷ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Euroopa Nõukogu, Istanbul 11.V.2011, lk 1.

⁹⁸ Report of the Fourth World Conference on Women. United Nations, Beijing, 4-15 September 1995, A/CONF.177/20/Rev.1, lk 49. – <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/violence.htm> (22.04.2018).

⁹⁹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

2.2 Regionaalsed inimõigusinstrumendid

2.2.1 Euroopa Nõukogu

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec (2002) 5 liikmesriikidele naiste kaitsmise kohta vägivalda eest punktides 60 ja 61 oli välja toodud, et liikmesriigid peaksid astuma samme mis tahes seksuaalse iseloomuga käitumise või seksuaalse alatooniga tegude keelustamiseks, mis kahjustavad naise eneseväarikust töökohal ning seda ka ülemusi ja kaastöötajaid puudutavalt; siin peetakse silmas igasugust seksuaalse iseloomuga käitumist, milles kuritarvitaja kasutab ära oma võimuseisundit sõltumata selle vormist (siia kuuluvad ka naabrite-, (üli)õpilaste ja õpetajate vahelised suhted, solvavad telefonikõned jne). Niisugused juhtumid riivavad inimeste väarikust; samuti peaksid nad suurendama töökohal toimuva, töötegemisega seotud või suvalises kohas asetleidva seksuaalse ahistamise alast teadlikkust ja informeeritust, tegema ennetustööd ning rakendama vajalikke meetmeid naiste ja meeste kaitsmiseks niisuguse tegude eest.¹⁰⁰

Soovitus oli ka välja toodud, et uuringud seksuaalse ahistamise kohta kipuvad keskenduma töökohale. Harva uuritakse naiste ahistamist avalikus ruumis. Hiljutised kõrge profiiliga „jälitamis“ juhtumid Ühendkuningriigis (korduv ahistamine, mis sisaldab endas jälitamist tänaval, telefonikõnede ja kirjade saamist ning näost-näku kontakti), toime pandud meeste poolt, keda ohvrid vaevu tundsid, on esile tõstnud probleemi ulatust ning ohvritele saadaval olevaid õiguskaitsevahendite piiratust. Muud uuringuandmed Ühendriikides avaldavad teiste naistevastase vägivalda vormide olulisuse: 63% naistest teavitab vähemalt ühest liputamise kogemusest; kaks naist kolmest on saanud solvavaid ning roppe telefonikõnesid; üks naine kümnest on saanud selliseid telefonikõnesid vähemalt kord aastas. Märkimisväärne osa küsitatud naistest Merseyside'i uuringus (50% kuni 80% sõltuvalt tegevusest) ütlesid, et nad on vältinud teatuid tegevusi (üksinda kõndimine öösi, üksinda välja minek, õhtustes tundides osalemine/õhtuti vabaaja veetmine, üksinda puhkusele minek), kuna nad kardavad oma turvalisuse pärast.¹⁰¹

¹⁰⁰ Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum. The Protection of Women against Violence, Committee of Ministers, Council of Europe, lk 14. – [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Sou/rce/rec2002\(5\)_en.doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Sou/rce/rec2002(5)_en.doc) (22.04.2018).

¹⁰¹ *Ibid*, lk 47-48.

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele Rec(2007)17 liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse standardite ja mehhanismide kohta sätestab, et naistevastane vägivald on üheks kõige tõsisemaks naiste inimõiguste ja põhivabaduste rikkumiseks ning nimetatud õiguste ja vabaduste kasutamise takistuseks. Lisaks kujutab naistevastane vägivald majandusliku ja sotsiaalse arengu potentsiaali ja ressursside raiskamist; see on vahendiks, mille kaudu naised sunnitakse meestega võrreldes allutatud seisundisse ning ta on seetõttu suureks takistuseks soolise võrdõiguslikkuse saavutamisel. Naistevastase vägivalla ärahoidmine ja kaotamine on oluliseks osaks naiste inimõiguste täieliku teostamise kaitses ning soolise võrdõiguslikkuse saavutamise eeltingimuseks. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitab õigusaktide ja tõhusate õiguslike protseduuride vastuvõtmist/olemasolu naistevastase vägivalla ärahoidmiseks, ohvrite kaitsmiseks ja kuriteo toimepanijate karistamiseks; samuti vägivalla ohvrite või vägivalda hukka mõistvate või sellest teavitavate inimeste kaitsmist kättemaksu eest; õigusliku, poliitilise, sotsiaalse, haridusliku ja kultuurilise iseloomuga ennetusmeetmete kasutuselevõtmist/olemasolu, suunatuna spetsiifiliselt potentsiaalsetele ohvritele ja kuriteo potentsiaalsetele toimepanijatele.¹⁰²

2.2.2 Istanbuli konventsioon

Eesti on ratifitseerinud Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni ehk Istanbuli konventsiooni. Konventsiooni eesmärkideks on kaitsta naisi vägivalla kõigi vormide eest, ennetada, karistada ja kaotada naistevastast vägivalda ja perevägivalda; aidata kaasa naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimisele ning edendada naiste ja meeste sisulist võrdõiguslikkust, sealhulgas naiste jõustamise kaudu; töötada välja igakülgne raamistik, poliitikad ning meetmed naistevastase vägivalla ja perevägivalla kõigi ohvrite kaitsmiseks ja abistamiseks; edendada rahvusvahelist koostööd naistevastase ja perevägivalla kaotamiseks; toetada ja abistada organisatsioone ja õiguskaitseorganeid, et nad teeksid tõhusat koostööd ning võtaksid omaks integreeritud lähenemine naistevastase ja perevägivalla kaotamisele.¹⁰³

¹⁰² Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele REC(2007)17 liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse standardite ja mehhanismide kohta. – <https://www.sm.ee/et/euroopa-noukogu-ministrite-komitee-soovitus-liikmesriikidele-rec200717-liikmesriikidele-soolise> (22.04.2018).

¹⁰³ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perivägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Istanbul 11.V.2011, Euroopa Nõukogu, lk 4.

Konventsioonis määratletakse kõige olulisemad mõisted, mida kasutatakse kogu tekstis. Istanbuli konventsiooni kohaselt on naistevastane vägivald naiste inimõiguste rikkumine ning naiste diskrimineerimise vorm; see tähendab kõiki soolise vägivalda akte, mille tulemusena või võimaliku tulemusena tekitatakse naisele füüsilisi, seksuaalseid, psühholoogilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi, sealhulgas selliste aktidega ähvardamist, sundi või omavolilist vabadusest ilmajätmist sõltumata sellest, kas see leiab aset avalikult või eraelus.¹⁰⁴ Konventsioon sätestab ka soolise vägivalda definitsiooni, mis sätestab, et sooline vägivald naiste vastu on vägivald, mis on suunatud naise vastu põhjusel, et tegemist on naisega või mis mõjutab naisi ebaproportionaalselt.¹⁰⁵

Konventsiooni artikkel 4 sätestab, et konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid, et edendada ja kaitsta kõigi inimeste, eriti naiste õigust elada vägivallavaba elu nii era- kui avalikus sfääris. Konventsiooniosalised mõistavad hukka naiste diskrimineerimise kõik vormid ning võtavad viivitamatult vajalikke seadusandlikke ja muid meetmeid vägivalda ennetamiseks, eriti: sõnastades oma riigi põhiseaduses ja teistes asjakohastes õigusaktides naiste ja meeste võrdõiguslikkuse põhimõtte ning tagades selle põhimõtte rakendamise tegelikkuses; keelustades naiste diskrimineerimise, sealhulgas vajaduse korral sanktsioonide rakendamise kaudu, ning kaotades naisi diskrimineerivad seadused ja tavad.¹⁰⁶

Konventsiooni artikkel 33 sätestab, et konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et inimese psüühilist terviklikkust tõsiselt kahjustav tahtlik tegu, mis pannakse toime sundi või ähvardusi kasutades, oleks kriminaliseeritav.¹⁰⁷ Artiklites 33 kuni 39 sisalduvad kohustused näevad ette, et konventsiooni osapooled peavad tagama teatavate sihilike käitumisviiside kriminaliseerimise. Koostajad otsustasid selle sõnastuse kasuks, et panna osapooltele kohustus kõnesolev käitumine kriminaliseerida. Siiski ei kohusta konventsioon osapooli tingimata konventsioonis kirjeldatud käitumise kriminaliseerimiseks vastu võtma spetsiifilisi sätteid.¹⁰⁸

¹⁰⁴ *Ibid*, lk 5.

¹⁰⁵ *Ibid*.

¹⁰⁶ *Ibid*.

¹⁰⁷ *Ibid*, lk 12.

¹⁰⁸ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Euroopa Nõukogu, Istanbul 11.V.2011, lk 32.

Konventsiooni V peatükis olev artikkel 40 sätestab seksuaalse ahistamise järgmiselt: konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et mis tahes seksuaalse alatooniga soovimatuks peetava verbaalse või füüsilise käitumise suhtes, mille eesmärgiks või tagajärjeks on isiku väärikuse riivamine, eriti hirmutava, vaenuliku, heidutava, alandava või ründava õhustiku tekitamine, rakendatakse kriminaal- või muid õiguslikke karistusi.¹⁰⁹

Euroopa Nõukogu otsus naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni Euroopa Liidu nimel allakirjutamise kohta selgitab, et V peatükis, mis käsitleb materiaaõigusnorme, on määratletud need vägivalla vormid, mille puhul tuleb määrata kriminaalkaristus, ja selles nõutakse, et konventsiooniosalised arvaksid teatavad õigusvastased teod siseriikliku kriminaalõiguse kohaldamisalasse. Need hõlmavad psühholoogilist vägivalda hirmutamise või sundimise teel, jälitamist, füüsilist vägivalda, seksuaalvägivalda ja vägistamist, sundabielu, naiste suguelundite moonutamist, sunniviisilist aborti/steriliseerimist ning seksuaalset ahistamist. Konventsioon kohustab konventsiooniosalisi tagama karistusõiguses määratletud kuritegude ohvritele piisavad tsiviilõiguskaitsevahendid ja kahju hüvitamise vägivallateo toimepanijate poolt, samuti asjakohase täiendava riigipoolse hüvitamise¹¹⁰. Käesolevas peatükis loetletud õigusrikkumised esindavad minimaalset konsensust, mis ei välista nende täiendamist või kõrgemate standardite sissetoomist siseriiklikku õigusesse.¹¹¹

Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde selgitab artikliga 40 seonduvat, nimelt sätestab see artikkel põhimõtte, et seksuaalse ahistamise eest peaks olema ette nähtud kriminaalkaristus või “muu” õiguslik sanktsioon, mis tähendab, et koostajad otsustasid jätta osapooltele otsustada, millist tüüpi õiguslikud tagajärjed peaksid sellise kuriteo toimepanijale osaks saama. Kuigi koostajad eelistasid üldiselt paigutada selles artiklis vaadeldud teod kriminaalõiguse alla, möönsid nad, et paljud riiklikud õigussüsteemid menetlevad seksuaalset ahistamist tsiviil- või tööõiguse raames.

¹⁰⁹ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Istanbul 11.V.2011, Euroopa Nõukogu, lk 14.

¹¹⁰ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni Euroopa Liidu nimel allkirjutamise kohta. Seletuskiri, Nõukogu otsus, Brüssel, 4.3.2016, COM(2016) 111 final, 2016/0063(NLE), Euroopa Komisjon, 1.2.

¹¹¹ Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Euroopa Nõukogu, Istanbul 11.V.2011, lk 32.

Seega võivad osapooled valida, kas nad tegelevad seksuaalse ahistamise juhtumitega kriminaalõiguse või haldusõiguse või mingite muude õiguslike sanktsioonide raames, kuid igal juhul tuleb tagada, et seksuaalne ahistamine oleks mingi seaduse raames menetletav.¹¹²

Käesoleva sätte raames vaadeldud käitumine on väga mitmetahuline. Selle alla kuuluvad kolm peamist käitumisviisi: seksuaalse iseloomuga verbaalne, mitteverbaalne või füüsiline käitumine, mis on ohvri vaatepunktist soovimatu. Verbaalne vorm viitab sõnadele või häälotsustele, mida teo toimepanija väljendab või edastab, näiteks naljad, küsimused, märkused, kusjuures neid võidakse väljendada nii suuliselt kui kirjalikult. Mitteverbaalne vorm hõlmab ükskõik milliseid teo toimepanija väljendusi või suhtlemisviise, millega ei kaasne sõnad või häälotsused, näiteks mõeldakse siin näoilmeid, käteliigutusi või sümboleid. Füüsiline vorm hõlmab teo toimepanija ükskõik millise seksuaalse käitumise ja võib sisaldada olukordi, mille juurde kuulub kontakt ohvri kehaga. Nagu artikli 36 puhul, peab ükskõik millisel käitumisel selleks, et kuuluda antud sätte reguleerimisalasse, olema seksuaalne iseloom. Lisaks peab ülalnimetatud käitumine olema ohvri poolt mittesoovitud ehk siis teo toimepanija poolt pealesurutud. Veelgi enam, ülalnimetatud tegevustega peab kaasnema eesmärk kahjustada ohvri eneseväarikust. Sellega on tegemist siis, kui kõnealune käitumine tekitab hirmutava, vaenuliku, alandava või solvava õhkkonna. Seega üritatakse hõlmata pikemaajalist käitumismustrit, mis üksikute elementidena vaadelduna ei tarvitse tingimata tuua kaasa vastutuselevõtmist.¹¹³

Tüüpilisel juhul pannakse ülalnimetatud aktid toime võimu kuritarvitamise, tasu lootuse või kättemaksuühvarduse kontekstis. Enamikul juhtudel on ohver ja teo toimepanija üksteisele tuttavad ja nende suhtele on sageli omane staatuse ja võimu ebavõrdne jaotumine. Selle artikli reguleerimisala ei piirdu töökeskkonnaga. Ent siiski tuleb märkida, et vastutuselevõtmise vajadus võib sõltuda konkreetsest olukorrast, milles selline käitumine aset leiab.¹¹⁴

Seletuskirjas naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu juurde on välja toodud eelnõuga seotud mõjuvaldkonnad. Sotsiaalne mõju seineb eelkõige selles, et Eesti on riigina taganud konventsioonis nõutavad miinimumteenused ja meetmed ning see annab tugeva signaali lisaks

¹¹² *Ibid*, lk 41.

¹¹³ *Ibid*.

¹¹⁴ *Ibid*.

rahvusvahelisele üldsusele ka riigisiselt. Konventsiooniga ühinemine tähendab seda, et Eestis hoolitakse naiste õigustest ning kaitstakse ohvreid vägivalla eest. Konventsiooniga ühinemine ei tähenda, et kõik teenused ja meetmed oleksid sajaprotsendiliselt valmis ja töötaksid ideaalselt, kuid riik püüdleb selle poole. Konventsiooniga ühinemine kannab positiivset sõnumit, et Eestis on naistevastane vägivald taunitud ja karistatav ning ohvrite õigused on tagatud ja neile on olemas abisüsteemid, mida pidevalt täiendatakse ja parendatakse. Olulisel kohal on ka vägivalla ennetus, mis aitab vägivalda katkestada, ohvrit abistada ja tuua tagasi vägivallavabasse ellu ning tulevikus seeläbi vägivalda vähendada ning see kaotada.¹¹⁵

Mõjust kuritegevusele on seletuskirjas välja toodud, et parema õigusselguse huvides ning ka preventiivsel eesmärgil on nimetatud vägivallateod nüüd eraldi karistusseadustikus välja toodud. Kuna uued kuriteokosseisud ei ole hinnanguliselt sellised, mis tooksid kaasa massiliselt politseisse pöördumisi, siis ei saa konventsiooni ratifitseerimise kontekstis rääkida mõjust kuritegevusele negatiivses võtmes, kuritegude arvu kasvu silmas pidades. Konventsiooni ratifitseerimise eel loodud kuriteokosseisude arv on väga väike (kokku loodi või muudeti vaid 5 kuriteokosseisu). Küll aga on tõenäoline positiivne mõju ohvritele, kes uute ja selgemate kuriteokosseisude tõttu politseisse pöörduvad ning abi saavad. Samuti vähendab see naistevastase vägivalla korduvkuritegevust. Laiemale üldsusele annab aga riik signaali, et sellised teod on keelatud ja karistatavad.¹¹⁶

Üldisest mõjuhinnangust on välja toodud, et üldine mõju konventsiooniga ühinemisel on positiivne, nii rahvusvaheliselt kui ka riigisiselt. Eesti riik näitab konventsiooniga ühinedes, et ta hoolib naiste õigusest vägivallavabale elule; kaitseb ja abistab igati vägivalla ohvreid; tegeleb ka vägivalla toimepanijatega, et vähendada korduvkuritegevust; panustab vägivalla ennetusse ning koostööle kõigi asjaomaste asutuste ja isikutega nii riigisiselt kui ka rahvusvahelisel tasandil. Negatiivne mõju võib avalduda vaid vägivalda toime panevatele isikutele, kelle tegevust märgatakse rohkem ühiskonna suurema teadlikkuse tulemusel ning keda karistatakse toimepandud tegude eest. Kuid kuna konventsioon tegeleb ka kuritegusid toime pannud isikutega, et vähendada nende retsidiivsust, siis laiemalt on see positiivne ka vägivallatsejatele.¹¹⁷

¹¹⁵ Seletuskiri naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu juurde, 475 SE, lk 20.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*, lk 21.

2.3 Euroopa Liidu inimõigusinstrumendid

Naiste ja meeste võrdõiguslikkus on Euroopa Liidu fundamentaalseks põhiväärtuseks ning eesmärgiks nagu see on sätestatud aluslepingustes. Euroopa Liidu lepingu artikkel 2 sätestab, et liit rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Need on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Ning artiklist 3 tuleneb, et liit võitleb sotsiaalse tõrjutuse ja diskrimineerimise vastu ning edendab sotsiaalset õiglust ja kaitset, naiste ja meeste võrdõiguslikkust, põlvkondade solidaarsust ja lapse õiguste kaitset.¹¹⁸

Euroopa Liit on võtnud endale kohustuse edendada soolist võrdõiguslikkust kõigis oma tegevustes. Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 8 sätestab, et kõigi oma asjaomaste meetmete puhul on liidu eesmärk meeste ja naiste ebavõrdsuse kaotamine ja võrdõiguslikkuse edendamine. Artikkel 10 sätestab, et oma poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel püüab liit võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel.¹¹⁹ Võrdsete võimaluste edendamine ja mitte-diskrimineerimine on ka Euroopa Liidu liikmesriikide üheks prioriteediks ning kajastub ka mitmetes Euroopa Liidu direktiivides.

Eurostati ning ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo (UNODC) poolt kogutud statistika kuritegevuse ning kriminaalõiguse kohta ütleb, et seksuaalne vägivald hõlmab endas vägistamist ning muid seksuaalseid rünnakuid. Vägistamine on defineeritud kui tahtevastast seksuaalvahekorda ning seksuaalrünnakud viitavad seksuaalvägivallale, mis ei küündi vägistamiseni. Seksuaalrünnak hõlmab endas soovimatut seksuaalset tegevust, katset sooritada seksuaalakt või –kontakt või suhtlust, mis sisaldab endas soovimatut seksuaalset tähelepanu, mis ei küündi vägistamiseni. Samuti sisaldab see seksuaalrünnakuid füüsilise kontakti või ilma selleta, sealhulgas narkootikumidega seotud seksuaalrünnakud; seksuaalrünnakud, mis on toime pandud

¹¹⁸ Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELT C 83, 30.3.2010.

¹¹⁹ *Ibid.*

perekonnasiseselt abielupartneri vastu tahtevastaselt; seksuaalrännak võimetus seisundis abivajaja vastu, tahtevastane kobamine või hellitamine, ahistamine ning seksuaalse iseloomuga ähvardused. Samuti on statistika tulemusi esitlevas artiklis välja toodud seksuaalvägivalla ohvrite, kahtlustatavate ning süüdimõistetute sooline jaotus ning tasakaal. Enamik ohvritest (85,8 %) on naised, enamik kahtlustatavatest (96,5 %) ning süüdimõistetust (98,3 %), on mehed.¹²⁰

Igal inimesel on õigus inimväärikusele. Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 1 järgi on inimväärikus puutumatu. Seda tuleb austada ja kaitsta. Artikkel 3 annab õiguse isikupuutumatusse. Lõike 1 järgi on igalühel õigus kehalisele ja vaimsele puutumatusse. Artikli 6 järgi on igalühel õigus isikuvabadusele ja turvalisusele. Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas soo alusel. Naiste ja meeste võrdõiguslikkus tuleb tagada kõigis valdkondades. Igalühel on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.¹²¹

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2002/73/EÜ, 23. september 2002, millega muudetakse nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning töötingimustega, sätestab seksuaalse ahistamisena seksuaalse olemusega mis tahes soovimatu sõnalise, mittesõnalise või füüsilise käitumise, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärikuse alandamine, eelkõige luues ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna. Ahistamist defineeritakse kui isiku sooga seotud soovimatut käitumist, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärikuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.¹²²

Nõukogu direktiiv 2004/113/EÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega sätestab seksuaalse ahistamisena seksuaalse olemusega soovimatu sõnalise, mittesõnalise või füüsilise käitumise, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärikuse alandamine, eelkõige luues ähvardava, vaenuliku,

¹²⁰ Crime and criminal justice statistics. Statistics Explained, Eurostat. (09.04.2018). – http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_and_criminal_justice_statistics#Source_data_for_tables_and_figures_.28MS_Excel.29 (22.04.2018).

¹²¹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 326, 26.10.2012.

¹²² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 23.09.2002.a direktiiv 2002/73/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning töötingimustega. – ELT L 269/15, 05.10.2002.

halvustava, alandava või solvava õhkkonna.¹²³ On väga oluline, et direktiiv toob välja, et sooline diskrimineerimine, sealhugas ahistamine ja seksuaalne ahistamine toimub ka tööturust väljapoole jäävates valdkondades. Selline diskrimineerimine võib olla sama kahjulik takistades meeste ja naiste täielikku ja edukat integreerumist majandus- ja ühiskondlikku ellu.¹²⁴

5. juuli 2006 aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2006/54/EÜ, meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuestisõnastamine) sätestab seksuaalse ahistamise kui seksuaalse olemusega mis tahes soovimatu sõnaline, mittesõnaline või füüsiline käitumine, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine, eelkõige luues ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna.¹²⁵ Direktiiv defineerib ka ahistamise kui isiku sooga seotud soovimatu käitumine, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.¹²⁶

7. juuli 2010. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2010/41/EL, füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta sätestab seksuaalse ahistamise järgmiselt: seksuaalse olemusega mis tahes soovimatu sõnaline, mittesõnaline või füüsiline käitumine, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine, eelkõige luues ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna.¹²⁷ Ahistamineks peetakse isiku sooga seotud soovimatut käitumist, mille eesmärk või tegelik toime on selle isiku väärkuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.¹²⁸

¹²³ Euroopa Liidu Nõukogu 13.12.2014. a direktiiv 2004/113/EÜ, meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega. – ELT L 373/37, 21.12.2004.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 05.07.2006. a direktiiv 2006/54/EÜ, meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuestisõnastamine) – ELT L 204/23, 26.7.2006.

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 07.07.2010. a direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 86/613/EMÜ – ELT L 180/1, 15.7.2010.

¹²⁸ *Ibid.*

Euroopa soolise võrdõiguslikkuse instituudi (EIGE) uuringus, mille tulemused on avaldatud raportis „The study to identify and map existing data and resources on sexual violence against women in the EU“ kaardistatud informatsioon näitas, et vägistamine on kriminaliseeritud kõikides liikmesriikides, vähesed EU riigid tunnistavad ka teisi seksuaalvägivalla vorme, nagu seksuaalne väärkohtlemine, seksuaalne ahistamine väljaspool töökohta, kuritegudena. Enamgi veel, alati ei ole selge, mis tegusid täpselt need kuriteod silmas peavad, kuna kasutatud terminid ning kategooriad on tihti ebaselged (nagu näiteks „kuriteod sündsuse vastu“, „kuriteod moraali vastu“, „seksuaalne väärkohtlemine positsioonilt“, või „kaitsetu“).¹²⁹

2.3 Eesti inimõigusinstrumendid

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse (edaspidi SoVS) § 3 lg 1 p 3 kohaselt on sooline diskrimineerimine muuhulgas inimese sooline ja seksuaalne ahistamine ning ahistamise tõrjumisest või ahistamisele alistumisest põhjustatud ebasoodsam kohtlemine.¹³⁰ SoVS-i § 3 lg 1 p 5 sätestab, et seksuaalne ahistamine leiab aset, kui esineb mis tahes soovimatu sõnaline, mittesõnaline või füüsiline seksuaalse olemusega käitumine või tegevus, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine, eelkõige luues häiriva, ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna.¹³¹ SoVS defineerib ka soolise ahistamise, mis § 3 lg 1 p 6 alusel leiab aset siis, kui esineb sooga seotud soovimatu käitumine või tegevus, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärkuse alandamine ja häiriva, ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.¹³²

Karistusseadustikus on sätestatud ka avaliku korra vastased süüteod, nagu § 262 kui avaliku korra rikkumine ja § 263 kui avaliku korra raske rikkumine. Avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumise eest karistatakse rahatrahviga või arestiga. Avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumise eest, kui see on toime pandud: vägivallaga või relva või relvana kasutatava muu eseme, lõhkeseadeldise või lõhkeainega ähvardades, karistatakse rahalise karistuse või kuni

¹²⁹ The study to identify and map existing data and resources on sexual violence against women in the EU. European Institute for Gender Equality, Luxembourg, 2013, lk 9. – <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/study-identify-and-map-existing-data-and-resources-sexual-violence-against-women-eu-report> (22.04.2018).

¹³⁰ Soolise võrdõiguslikkuse seadus. – RT I, 07.07.2015, 11.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

viieaastase vangistusega.¹³³ Korrakaitseaduse § 55 lg 1 p 2, sätestab, et avalikus kohas on keelatud käituda teist isikut häirival või ohtu seadval viisil, eelkõige teist isikut sõnaga, žestiga või muul moel solvata, hirmutada või ähvardada.¹³⁴

Naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee oma 18. novembril 2016. aasta kokkuvõtvast järeldustes viienda ja kuuenda Eesti perioodiliste aruannete kohta tervitas soolise võrdõiguslikkuse seaduse ning võrdse kohtlemise seaduse parandusi, mis defineeris muuhulgas seksuaalse ahistamise töökohal ning esitles jagatud tõendamiskoormist tsiviil- ning haldusmenetlustes taolistes juhtumites. Samas oli komitee aga mures efektiivsete mehhanismide puudumise pärast seksuaalset ahistamist puudutavate kaebuste esitamisel töökohal, et juhtumid jõuksid kohtu ette *ex officio*. Komitee soovitas osalisriigil luua efektiivsed mehhanismid kaebuste esitamiseks seksuaalse ahistamise kohta töökohal, et juhtumeid saaks kohtusse esitada Tööinspeksioon või/ja soolise võrdõiguslikkuse ning võrdse kohtlemise volinik *ex officio*.¹³⁵ Komitee tõdes aga murega, et sooline naistevastane vägivald on osalisriigis suurenenud ning seksuaalne ahistamine ei ole karistusseadustikus eraldi kriminaliseeritud. Komitee soovitas osalisriigile parandada karistusseadustikku, muuhulgas kriminaliseerida eraldi seksuaalne ahistamine.¹³⁶

Eesti kontekstis on olnud seksuaalne ahistamine reguleeritud soolise võrdõiguslikkuse seaduses. Kuna võrdõiguslikkuse seadus reguleerib peamiselt tööalaseid suhteid, pole kehtiv regulatsioon piisav. Teatud juhtudel võib teo toimepanemine olla karistusõiguslikult käsitletav ka muu rikkumisena – nt kehalise väärkohtlemisena (KarS § 121), sugulise iseloomuga vägivaldse teona (KarS § 141), avaliku korra rikkumisena (KarS §-d 263 ja 264) vms. Võib aga esineda ka juhtumeid, mis kehtiva karistusseadustiku koosseisude alla ei mahu, kuid teo raskust arvestades väärivad siiski ühiskondlikku hukkamõistu.¹³⁷

¹³³ Karistusseadustik. – RT I, 30.12.2017, 29.

¹³⁴ Korrakaitseadus. – RT I 02.12.2016, 6.

¹³⁵ Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Estonia. CEDAW/C/EST/CO/5-6. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, United Nations, (2016), lk 9.

¹³⁶ *Ibid*, lk 6.

¹³⁷ Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde, 385 SE II, lk 2.

385 SE II seletuskirjas on välja toodud, et võttes arvesse, et Istanbuli konventsioon, kui oluline tähis naistevastase vägivalda ennetamiseks ja likvideerimiseks, toob seksuaalse ahistamise eraldi välja, siis ohvrite kaitseks aga ka ühiskonnas suhtumise kujundamise ja teadlikkuse tõstmise eesmärgil on käesolevaga tehtud ettepanek luua eraldi karistatav koosseis karistusseadustikku väärteokoosseisuna. Samas on iga uue normi väljatöötamise tingimuseks nn *ultima ratio* põhimõte ja karistusõigus peab olema viimane abinõu ühiskonna probleemide lahendamiseks. Samuti tuleb karistusõiguses lähtuda sellest põhimõttest ja esmalt nähaksegi ette kergema iseloomuga süütegu ehk väärtegu.¹³⁸

Karistusseadustiku § 153¹ sätestab, et teise inimese tahte vastase ja tema inimväärikust alandava eesmärgi või tagajärjega tema suhtes toime pandud kehalise seksuaalse iseloomuga tahtliku tegevuse eest karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga.¹³⁹ Olulised komponendid väärteokoosseisus on tahtevastatus, inimväärikust alandav eesmärk või tagajärg ning kehaline seksuaalse iseloomuga tahtlik tegu.

Karistusseadustiku § 153¹ käsitleb üksnes kehalist ehk füüsilist käitumist, jättes seega kõrvale verbaalse ja mitteverbaalse seksuaalse käitumise. 385 SE II seletuskirjas on selle põhjenduseks toodud, et ühekordse seksuaalse alatooniga sõnalise väljenduse karistatavaks muutmine oleks ülekriminaliseerimine. Korduva verbaalse väljendamise ehk ahistamise korral on rakendatav uus loodav KarS-i koosseis § 157³, mille kohaselt karistatakse teise isikuga korduva või järjepideva kontakti otsimise, tema jälgimise või muul viisil teise isiku tahte vastaselt tema eraellu sekkumise eest.¹⁴⁰ Seletuskirjas on arvestatud, et loodava väärteokoossesuga lisandub politseile lahendamiseks hinnanguliselt umbes 300 keskmise või kõrgema keerukusega väärteomenetlust aastas.¹⁴¹

Karistusseadustiku muudatused, millega said seksuaalsest ahistamisest ning ahistavast jälitamisest süüteo, jõustusid 6. juunil 2017. See aeg on lühike, et tekkida praeguseks arvestatav kohtupraktika, ent praeguseks on kohtus jõustunud mõned KarS § 153¹ põhjal langetatud süüdimõistvat kohtuotsust. Näiteks 17. oktoobril 2017. aastal mõisteti Raivo Lind KarS § 153¹ lg

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Karistusseadustik. – RT I, 30.12.2017, 29.

¹⁴⁰ Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde, 385 SE II, lk 3.

¹⁴¹ *Ibid.*, lk 6.

1 järgi kvalifitseeritud väärteo toimepanemises süüdi ning karistuseks määrati talle 20 päeva aresti. Etteheidetav süütegu seisnes selles, et Raivo Lind oli avalikus kohas viibides inimväärtikust alandava eesmärgiga ning teise inimese tahte vastaselt korduvalt katsunud alaealist, millega solvas inimväärikust ja rikkus privaatsust, pannes sellega toime seksuaalse ahistamise teise isiku suhtes.¹⁴²

¹⁴² TlnHK, 17.10.2017, 4-17-4395.

3. Analüüs

3.1 Metodoloogia valik

Lähtudes magistritöö sõnastatud eesmärgist ning uurimisküsimusest, valisin kvalitatiivse uurimusmeetodi, ning viisin läbi ekspertintervjuud inimestega, kel on märkimisväärne erialane kokkupuude uuritava valdkonnaga. Intervjuude käigus selgitasin välja ekspertide seisukohad, aga kaardistasin ka väärtussüsteemid, hoiakud, mured ja motiivid, mis ekspertide hinnangul seostuvad uuritava valdkonnaga. Intervjuude transkriptsioonid ja kirjalikud intervjuud kodeerisin ning intervjuueeritavate vastustest lähtuvalt kasutasin järelduste tegemiseks induktiivset lähenemist ja teostasin temaatilise sisuanalüüsi.

Iga kvalitatiivse uurimuse definitsioon peab töötama selle komplekses ajaloolises kontekstis. Kvalitatiivne uurimuse tähendus on igas selles momendis erinev. Sellegipoolest saab pakkuda esialgse üldise määratluse. Kvalitatiivne uurimus on tegevus, mis asetab uurija teatud aega ja kohta. Kvalitatiivne uurimus koosneb tõlgendustest ning materiaaletest praktikatest, mille eesmärgiks on muuta maailma nähtavaks. Nad muudavad maailma esitluste, sealhulgas märkmete, intervjuude, vestluste, fotode, salvestiste ja memode jadaks. Sellel tasandil hõlmab kvalitatiivne uurimus tõlgendavat, tõetruud lähenemist maailmale. See tähendab, et kvalitatiivsed uurijad analüüsivad asju nende loomulikes tingimustes, üritades mõista või tõlgendada nähtusi nende tähenduses, mida inimesed neile omistavad.¹⁴³ Kuna seksuaalse ahistamine on paljuski seotud väärtuste ja hoiakutega, siis leian, et kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab mul parimal viisil konkreetset teemat analüüsida ning koguda põhjalikumad ning isiklikumad vastused ning seeläbi uuritavat probleemi põhjalikumalt ja nüansirikkamalt avada.

3.2 Andmete kogumine

Oma magistritöös kasutasin andmekogumismeetodina temaatilist ekspertintervjuud. Valisin intervjuueeritavaks inimesed, kes puutuvad oma töös kokku või tegelevad igapäevaselt seksuaalse ahistamisega või naistevastase vägivalla ning naiste õigustega üldiselt ning kellel on juriidiline

¹⁴³ N. K. Denzin, Y. S. Lincoln. The Discipline and Practice of Qualitative Research. The Sage Handbook of Qualitative Research, lk 3.

haridus. Selline valik ning sihtrühma kitsendamine võimaldas mul kasutada sama küsimustikku kõigil intervjueeritavatel, samuti lihtsustas see andmete kogumist, kuna puudus vajadus teatud terminite, nähtuste selgitamiseks. Lisaks, pidasin juriidilise hariduse olemasolu intervjueeritavatel oluliseks ka seetõttu, kuna soovisin, et isikutel oleks sügavam arusaamine õigussüsteemist ning see võimaldas intervjueeritavatel paremini vastata ka teatud õigusfilosoofilistele küsimustele ja hinnata seksuaalse ahistamise kriminaliseerimise vajalikkust ja võimalikkust Eestis just juriidilisest aspektist lähtuvalt.

Ekspertide valimisel lähtusin endale teadaolevast infost, st, valisin inimesed, kes minu eeltöö põhjal ja teadmistele tuginedes on antud temaatikaga kokku puutunud, samuti andsid soovitusi ka juhendajad. Tööd kirjutama hakates arvestasin umbkaudselt kümne intervjueeritavaga, kuid see arv ei olnud fikseeritud. Intervjuude läbi viimisel tekkis uusi potentsiaalseid intervjueeritavaid, kellega võtsin ühendust ning kasutasin „lumepalli meetodit“, kus teemaga tugevas kontaktis olev intervjueeritav soovitab järgmist sobivat intervjueeritavat. Kõiki plaanitud intervjuusid ei õnnestunud mul läbi viia, mistõttu esialgne nimekiri muutus, ent leian, et lõplik ekspertide esindatus tuli piisav ja mitmekülgne.

Kokkuvõttes võtsin ühendust 13 isiku või asutusega. Esialgse kirja, milles tutvustasin nii ennast kui ka oma magistritööd ning avaldasin soovi isikuga viia läbi ekspertintervjuu, saatsin kokku 11 inimesele ja 2 asutusele. Asutuste poole pöördudes, saatsin kirja üldmeili peale, paludes, et mind viidaks kokku inimesega, kes mind vastuste andmisel oskaksid aidata. Nii suunati mind vajalike inimesteni. Kolmeteistkümnest seitse olid mulle valmis intervjuud andma. Kaks isikut ei vastanud mu kirjale, kolm isikut keeldusid mulle intervjuud andmast. Kirjas palusin ka isikutel, juhul kui nad ise ei soovinud või ei olnud pädevad mulle vastuseid andma, soovitada kedagi, kes nende hinnangul oleks sobiva pädevusega ning võiks mind vastuste andmisel aidata. Sellega panustasin ma n-ö lumepallimeetodile, ent ainult üks isik, kes loobus intervjuu andmisest oma puuduliku kompetentsi tõttu, soovitas mul konkreetselt pöörduda teise isiku poole. Üks isik ei olnud kindel oma kompetentsis ning sellest tulenevalt kindel, kas intervjuud anda või mitte, kuid lubas küsimustiku üle vaadata ning selle pinnalt otsustada, kas ta saab mind vastuste andmisel aidata.

Ekspertintervjuud viisin läbi nii kirjalikult kui ka suuliselt. Andsin intervjuueeritavatele valikuvõimaluse, kas viia intervjuud läbi suuliselt või kirjalikult. Kirjalike intervjuude puhul saatsin küsimustiku isikute meiliaadressile, suulise intervjuu puhul viisin intervjuu läbi intervjuueeritava poolt valitud ajal ja kohas näost näkku. Üksnes üks isik soovis intervjuu läbi viia suuliselt, ülejäänud eelistasid või olid nõus kirjaliku intervjuuga. Enda koostatud küsimustiku (Lisa 1) saatsin kokku seitsmele isikule, kellest viis andsid tagasisidet. Kirjalike intervjuude puhul palusin intervjuueeritavatel saata oma vastused nädala jooksul pärast küsimustiku saamist. Edasisel suhtlusel intervjuueeritavatega andsin aga küsimustele vastamiseks kauem aega, kuna mitmed intervjuueeritavad palusid vastamiseks lisaega, millest tulenevalt vastuste andmise tähtajad varieerusid ühest nädalast kuni kolme nädalani. Suulise intervjuu viisin intervjuueeritava soovil läbi tema poolt välja pakutud kohas, milleks oli tema töökoht. Intervjuu pikkuseks kujunes 42 minutit. Suulise intervjuu helisalvestasin diktofoniga ja hiljem transkribeerisin.

Enne intervjuu läbi viimist esitasin intervjuueeritavatele ka teadliku nõusoleku lehe koos infolehega (Lisa 2). Infolehel teavitati intervjuueeritavaid minu magistr töö eesmärgist, andmekogumismeetodist ning andmete töötlemisest ning et saadud vastuseid kasutatakse antud magistr töö. Andsin teada, et isiku esitatud vastused salvestan mälu pulgale ning krüpteerin; valitud lõike kasutan hiljem sisuanalüüsi tulemusi kirjeldades töö analüüsi osas; intervjuu läbi viimise ja andmeanalüüsiga tegelen üksnes mina; andmefailid hävitan pärast töö kaitsmist. Suulise intervjuu puhul sisaldas infoleht teavet ka selle kohta, et suuline intervjuu kestab umbes tund aega ning see helisalvestatakse.

Samuti teavitasin, et isik ei ole kohustatud vastama küsimustele, millele te ei soovi vastata; isikul on võimalus igal ajal intervjuu andmisest keelduda või intervjuu katkestada ilma seda põhjendamata ning isikul on õigus uurida, kuidas olen kasutanud tema käest kogutud andmeid igal ajal ka peale intervjuud.

Kuna tegemist oli ekspertintervjuudega, mis oli seotud isikute professionaalse tegevusega, siis soovisin teada saada, kuidas intervjuueeritav oma vastuseid hiljem magistr töö avaldada soovib. Seega andsin intervjuueeritavale valiku. Intervjuueeritaval oli võimalik anda nõusolek, et tema vastused avalikustatakse tema nime all, samuti oli intervjuueeritaval võimalik valida, et vastused avalikustatakse üksnes tema ametinimetuse all ning lisaks oli intervjuueeritaval võimalus jääda

vastuste avalikustamisel täiesti anonüümseks. Teadliku nõusoleku lehed allkirjastati või allkirjastati digitaalselt intervjueeritavate poolt. Üks vastanutest oli nõus, et tema poolt antud vastused avalikustatakse tema nime alt, üks vastanutest oli nõus, et tema vastused avalikustatakse tema ametinimetuse alt ning ülejäänud soovisid jääda anonüümseks.

Sihtrühma kirjeldus:

	Sugu	Amet	Tööstaaž
1.	M	kohtunik	9 aastat
2.	N	jurist	10 aastat
3.	N	jurist	18 aastat
4.	N	prokurör	20 aastat
5.	N	jurist	märkimata
6.	N	jurist	5 aastat

Intervjuude läbiviimisel juhindusin ette valmistatud küsimustikust ning kavandatud analüüsiplaanist, mis täpsustus töö jooksul. Intervjuude küsimuste ja küsimuste järjekord olid eenevalt paika pandud ning kõikidele ekspertidele ühesugune. Üksnes suulise intervjuu puhul kasutasin poolstruktureeritud intervjuuvormi, et mitte liiga jäigalt küsimustikust kinni pidada, kuna tuli jutuks ka kõrvalteemasid. Seetõttu võisid küsimuste järjekord vastavalt vestluse arengule muutuda.

Praktilise töö käigus tekkis probleem analüüsitavate andmete kogumisega, kuna mulle saadetud vastused olid tihti lühidad ning lakoonilised. Oli ka küsimusi, millele intervjueeritavad ei olnud üldse vastanud. Ohule, et ma ei pruugi analüüsimiseks piisavalt andmeid saada, hakkasin tõsisemalt mõtlema siis, kui kirjalikud intervjuud said juba kokku lepitud, sellest tulenevalt jõudsin järeldusele, et oleksin pidanud läbi viima üksnes suulised intervjuud. Teiseks takistuseks andmete kogumisel kujunes ajaolu, et mitmed isikud „kadusid“ meilivahetuses ära. Üks isik, kes oli nõus intervjuud andma ning kellele saatsin ka küsimustiku, ei saatnud mulle enam vastuseid. Üks isik, kes ei olnud kindel oma pädevuses, ent soovis küsimusi näha, mille pinnalt oma otsus teha, ei andnud mulle enam tagasisidet. Kindlasti oleksid sellised probleemid jäänud olemata, kui ma oleksin kõigiga suulised intervjuud kokku leppinud.

Leian aga, et saadud andmed on siiki olulised ning usaldusväärsed, kuna tegemist oli isikutega, kes konkreetselt antud teemaga või naistevastase vägivallaga üldiselt oma igapäevatoos kokku puutuvad, samuti oli intervjueritavate seas isikuid, kes oma aastate pikkuse töö ja tegevusega on oluliselt aidanud kaasa naistevastase vägivalla tõkestamisele. Olgugi, et analüüsitavaid andmeid ei kogunenud nii palju kui lootsin, koorusid siiski välja põhilised seisukohad olulisima kohta ning saan siiski teha teatud olulisi järeldusi, mida edaspidiselt seksuaalse ahistamise temaatika käsitlemisel arvesse võtta.

3.3 Andmete analüüsimine ja analüüsi tulemused

Ekspertintervjuudest saadud andmed esitan analüüsiteksti põhiosas. Olulisemad analüüsivad kategooriad tekkisid juba intervjuude küsimustiku koostamisel, mistõttu lähtusin nendest ka teksti jaotamisel ning analüüsimisel. Analüüsiteksti põhiosas esitan analüütilised üldistused ning väljavõtted analüüsitavast materjalist esitan tekstiliste tsitaatidega. Analüüsi kui autori tõlgendusi ja seletusi ilmestan tsitaatidega, mis vahelduvad analüüsitekstis. Tsitaadid ehk väljavõtted analüüsitavast materjalist esitan kaldkirjas, et need selgelt eristuksid autori tekstist.

Tuginedes ekspertintervjuu küsimustikule ning saadud vastustele, joonistusid välja 5-6 põhilist teemat:

1. Regulatsiooni vajalikkus
2. Väärtegu vs kuritegu
3. Seksuaalse ahistamise erinevad vormid
4. Vastavus konventsiooni nõuetele ja eesmärkidele
5. Menetluslikud aspektid
6. Üldised seisukohad ja prognoosid

Enne sisuliste küsimuste juurde jõudmist, küsisin intervjueritavatel nende professionaalse tausta kohta, st kuidas nad on üldse jõudnud selliste teemadega, mis on suuremal või vähesemal määral seotud naistevastase vägivallaga, tegelema, kui kaua on nad sellega tegelenud ning mis neid nende töös motiveerib. Intervjueritavate seas oli erinevatel ametitel tegutsevaid juriste, kellel rääkida erinev lugu. Mõnede vastanute jaoks oli teemaga tegelema hakkamine juhuslik, nt varasemalt 18 aastat erinevate õiguslike küsimustega tegelenud jurist sattus naistevastase

teemaga tegelema pärast eelmise kolleegi lahkumist, milles tulenevalt tema endise kolleegi töö endale sai. Nüüdseks on ta selle teemaga tegelenud 4 aastat ja teda motiveerib tema tööd vaheldus ja võimalus anda oma panus maailma paremaks muutmiseks. Jurist Merle Albrant on aga tegelenud viimased 10 aastat põhiliselt ainult naistevastase vägivalla temaatikaga ning naiste õiguste kaitsega. Naistevastase vägivalla teemat hakkas ta ise uurima 2008. aastal seoses enda õpingutega õigusteaduskonnas ning avastas, et Eestis puudus õigusvaldkonnas arusaam naistevastasest vägivallast. Teda motiveerib selle valdkonnaga tegelema edulood ehk see, kui on saanud naistevastase vägivalla ohvrit esindades kohtumenetluses lahendi, mis on toonud kliendile võidu. Üks vastanu selgitas, et tema töö ei ole seotud spetsiifiliselt naistevastase vägivallaga, kuid tema kokkupuude sellega on seisnenud erinevate süüteoasjade lahendamises, samuti on kokkupuude olnud ka ametiväline. Intervjueeritud prokurör selgitas, et kuna lähisuhtevägivald moodustab sedavõrd suure osa Eesti kuritegevusest, et iga kümnes kuritegu on lähisuhtevägivalla kuritegu, siis on see paramatu, et see on tema jaoks oluline teema, mis kõigele lisaks on paljuski seotud lastega ja laste kuritegudest ja kuritegude pealtnägemisest eemalhoidmine on kindlasti üks võimalus panustada pikas perspektiivis kuritegevusvastasesse võitlusesse. Samuti on prokuröri amet missiooniga töö ja missioon on see, mis sunnibki nende teemadega tegelema.

Kui me tänastele lastele suudame süstida seda, et vägivald on vale, et riik tuleb appi, kui nad on vägivallas kannatanud, siis me kõige jõulisemal moel sekkume kuritegevusse. See on ühelt poolt pika perspektiivi mõttes pragmaatiline, aga vaieldamatult ka inimlik ja emotsionaalne põhjus.

Teema sissejuhatuseks palusin intervjueeritavatel defineerida ka seksuaalse ahistamise. Kuna kõigi ekspertintervjuus osalejate puhul oli tegemist juristidega, siis soovisin, et nad seksuaalset ahistamist defineeriksid mehe või naisena, mitte kui juristina, kes üldjuhul nähtuste defineerimiseks esmalt seadustesse süübibivad. Seksuaalset ahistamist kui nähtust defineeriti üldjuhul sarnaselt, nagu ebamugav, tahtvastane, alandav seksuaalse alatooniga käitumine. Samuti kirjeldati seda ohvri perspektiivist, kui toimepanija perspektiivist vaadatuna.

Mina olen jurist. Kui ma tahan midagi defineerida, siis ma võtan ette seaduse sätte. Mina arvan, et naisena on selles mõttes ikkagi väga selline selgelt tunnetatav minu privaatsfääri tungiva tegevusena ja täpselt niisama lihtne see ongi, et sellest hetkest kui minul on vähemalgi määral ebamugav, siis on see ahistamine. (Prokurör)

Seksuaalse ahistamise defineerimisel toodi sisse ka seksuaalse ahistamise erinevad vormid, mis ilmestas selgelt, et seksuaalne ahistamine kui nähtus on midagi palju mitmetahulisemat. Ühe kirjelduse kohaselt on seksuaalse ahistamise puhul tegemist inimväarikust alandava psüühilise väärkohtlemisega laiemalt, mis tekitavad ohvritele püsivaid kahjulikke tagajärgi.

„Arvan, et verbaalse seksuaalse ahistamise momendid võivad sisalduda inimväarikust alandavas psüühilises väärkohtlemises laiemalt (hirmutamise, väarikuse alandamine, vaenuliku, heidutava, alandava või ründava õhustiku tekitamine, mis on süstemaatiliselt toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes), selline süstemaatiline tegevus võiks olla karistatav väärteona. Lähisuhtes aastaid kestva psüühilise vägivalla tagajärjeks on naiste (ja laste) emotsionaalsed kannatused, stress, depressioon, väärtusetuse tunne.“

3.3.1 Regultatsiooni vajalikkus

3.3.1.1 Seksuaalse ahistamise reguleerimise vajalikkus

Seksuaalse ahistamise kriminaliseerimise vajalikkuse hindamisel tuleb arvesse võtta mitmeid aspekte, nagu seadusandja tahe, ühiskondlik surve või ootus, kannatanute kaitse või vajadus teatud kahjustavat käitumist õiguslikult reguleerida. Üldjuhul nõustuti, et seksuaalse ahistamise reguleerimine on vajalik ning et see peaks olema süütegu.

Leian, et seksuaalse ahistamise sätestamine süüteona on põhimõtteliselt vajalik. Pean seksuaalset ahistamist niivõrd intensiivseks õigushüvede riiveks, et põhjendatud on karistusõiguslik reageerimine.

Riigi tasandil ei teha mittevajalikke muudatusi.

See oli väga vajalik ning hea, et see seadusemuudatus tehti. (Merle Albrant)

Üks vastanutest oli seisukohal, et tööriistad ja vahendid seadusest taoliste juhtumite lahendamiseks olid olemas juba varem. See tähendab, et seksuaalse ahistamise

kriminaliseerimisel ei tekkinud kannatanutele n-ö automaatselt uutset kaitset, mida varasemalt ei eksisteerinud. Seksuaalse ahistamise ohvrid said ka varasemalt pöörduda õiguskaitseorganite poole ning karistusseadustikus leidis paragrahve, mida seksuaalse ahistamise erinevatele juhtumitele kohalduda. Näiteks eksisteerivad meie karistusseadustikus § 120 ja § 121, mis räägivad ähvardamisest ning kehalisest väärkohtlemisest. Seadus ei peaks minema liigselt detailidesse, vaid Riigkohus peaks hakkama kujundama praktikat.

Mu isiklik seisukoht prokurörina oli see, et reaalses elus tööriistad, vahendid seadusest olid meil olemas ka enne. Mida ma silmas pean, ma pean silmas seda, et meil on olnud olemas §120, §121, ehk ähvardamine, kerge kehavigastuse tekitamine ja ma ise kuulun sellesse koolkonda, kes toetab seda, et seadus ei läheks liigselt detailidesse, et karistusõigus kui selline kannaks endas seda väärtust, et ta on stabiilne ja praktikud sisustaksid, et me ootaks, et me jõuaks oma õigusarenguga selle maani, et me käime need lood läbi riigikohtuni ja riigikohtupraktika hakkab kujundama päris praktikat, mitte see, et me esimeste ebaõnnestumiste korral hakkame kohe muutma seadust. Ehk need paragrahvid, mis aitavad kannatanuid aidata ka enne ehk ükskõik, millist juhtumit me püüdsime elust vaadata §120, §121 karistusseadustikust, aga ka ebaseaduslik eraviisilise jälitustegevuse teostamine, nende koosmõjus oli võimalik ka varem sellist tegevust, mis vastab nt ahistavale jälitamisele, käsitleda õigusrikkumisena. (Prokurör)

Samamoodi, kas see on olnud proportsionaalne meede eraldi sättena, ma möönan, et kui ta tuleb meile sellistest rahvusvaheliste õigusaktidest sügava soovitusena, me ise ka nagu tunneme, et see võiks seal olla, siis last ta olla. Et võibolla õiguse seisukohalt on alati olulisem vaadata sisu, mitte seda konkreetset sätet, et millesse me nagu pörkume, kui me praktikutena ei suuda ühte, teist või kolmandat kannatanut kaitsta. Et kas seal on põhjus alati selle konkreetse sätte puudumises, siis mina julgen öelda, et päris sageli nende juhumite puhul ei ole puudu meil mitte seadusest vaid meil on puudu kas tõendite kogumise oskusest või sellest, et meie menetlusseadustik lihtsalt ei võimalda piisavalt kannatanusõbralikult läheneda nendele juhtumitele. (Prokurör)

Seksuaalset ahistamist reguleeriva normi loomisel sai aga seksuaalne ahistamine endale konkreetsed raamid. Ehkki juba varemgi leidis karistusseadustikus paragrahve, mille alla

seksuaalse ahistamise juhtumid vajadusel koondada, võiks siiski selline konkretiseerimine, millega loodi eraldi koosseis, lihtsustada ohvritel abi otsimist õiguskaitseorganitelt.

Täna sel päeval iga konkreetsem seadus mingitele elulistele situatsioonidele annab konkreetsemad raamid, et seda eemärki see seadus kindlasti täitis, aga täitevvõimuesindajana on minu kohustus alati öeldagi seda, et lõppkokkuvõttes peabki ühes õigusriigis olema nii, et parlament teeb seadusi ja meie täidame, nii et mu enda seisukoht oli kahetine, oligi täpselt ühelt poolt aktsepteerides õigusriigi seisukohta, et parlament otsustab, mis peab seadus olema, kuid kui keegi küsib, kas praktiliselt jäi keegi kannatanu selle pärast kaitsmata, et meil ei olnud seda konkreetset sätet, siis ei. (Prokurör)

3.3.1.2 Sotsiaalsed muutused

Üheks seadusemuudatuse eesmärgiks, millega loodi seksuaalsest ahistamisest eraldi karistatav koosseis karistusseadustikku väärteokoosseisuna, oli ühiskonnas suhtumise kujundamine ja teadlikkuse tõstmine. Sotsiaalsed muutused ei saa alguse üksnes seaduste loomisest ja tekkimisest, samuti ei luua seadusi üksnes muutunud ühiskonna pinnalt. Nii sotsiaalsed muutused kui seaduste tekkimine ja loomine on vastastikkuses seoses. Selleks, et muutused ühiskonnas aset leiaksid, ei piisa karistusnormi kehtestamisest, tuleb teha selgitustööd, tõsta inimeste teadlikkust, neid harida. Karistusnormil on pigem toetav funktsioon.

Kindlasti ei ole karistusõiguse normi kehtestamine üksi ühiskonna suhtumise kujundamiseks ja teadlikkuse tõstmiseks piisav. Karistusõiguse norm saab üksnes toetada muud tegevust suhtumise kujundamisel, andes reaalse võimaluse taunitavale tegevusele reageerida. Ühiskonna suhtumise kujundamisel on oluline, et tekiks mõistmine, miks mingi tegevus ei ole aktsepteeritav. Karistusnormi kehtestamine selle mõistmise tekitamisel ei aita.

Üks vastanutest väitis, et seadusemuudatus täidab oma eesmärgi, üks vastaja aga leidis, et seadusemuudatus ei täida oma eesmärgi piisavalt. Üks vastanutest aga avaldas lootust, et see täidab oma eesmärgi, kuna vastasel juhul ei oleks seda olnud mõtet teha, kuidas see praktikas juurdub ja kasutust leiab, näitab aeg ja menetluspraktika.

Seega milliseid tagajärgi või positiivseid muudatusi KarS § 153¹ endaga kaasa toob, näitab aeg. Praeguseks on aega uue seaduse puhul liiga vähe mööda läinud. Samas on seda normi juba rakendatud ning konkreetne säte on praktikas kasutust leidnud, mida näitavad esimesed kohtulahendid. Seega võib öelda, et see on loonud konkreetse abi konkreetsetele ohvritele. Kas needsamad ohvrid oleksid õiguskaitseorganite poole pöördunud ka konkreetse sätte olemasoluta, võib ainult spekulatsiooniga. Seadusemuudatus on aga sümbolse tähendusega naiste õiguste kaitsmisel. Viimasel ajal on seksuaalsest ahistamisest räägitud rohkem kui kunagi varem ning seadusemuudatus aitas ühiskondlikule diskussioonile veelgi kaasa. Samas ei too see veel koheselt kaasa sotsiaalset muutust ja suuremat paradigmanihet naistevastase vägivalda käsitlemisel.

Seadusemuudatus aitas kaasa teema kajastusele ühiskonnas, inimeste teadlikkuse tõusule nende õigustest. Seadusemuudatus andis märku, et seksuaalne käitumine ei ole norm meie ühiskonnas ning selline teguviis on karistatav. See on suur samm edasi naiste õiguste kaitsmisel. (Merle Albrant)

Kas ta on muutunud ühiskonda, ma arvan, et kindlasti veel mitte, sest selleks on mõju olnud väga lühiajaline, kas me saame öelda, et ta põhiõiguste kaitse kontekstis on toonud olulise kaitse ulatuse kaasa võrreldes eelnevaga, ma jääks pigem sellisele ettevaatlikule seisukohale, aga eks seda näitab tulevik ja tulevik näitab seda, kui tekivad esimesed. (Prokurör)

3.3.2 Väärtegu vs kuritegu

Ei pruugi olla otstarbekas ega ratsionaalne iga taunitav või hukkamõistev käitumine õiguslikult reguleerida või luua selle jaoks uus koosseis karistusseadustikus. See tähendab, et normi välja töötamine peaks aset leidma siis, kui muid võimalusi enam pole ehk karistusõigus on viimane abinõu ühiskonna probleemide lahendamiseks. Samuti lähtutakse karistusõiguses uue normi väljatöötamisel põhimõttest ja esmalt nähaksegi ette kergema iseloomuga süütegu ehk väärtegu. Samuti arvestatakse süüteo kvalifitseerumisel ressursiküsimusega. Kuriteod on kõige ressursinõudvamad menetlused.

Kuriteo puhul me teame, et kuritegu riigis on selline ultima ratio, kui muud moodi mitte kuidagi ei saa, siis peab üks tegu olema kuritegu. See on selline tinglik piir, mis on ühiskonnas kokku

lepitud moraalinormistik, et nüüd sellest alates peale, me ütleme, et on kuritegu. Ja ma arvan, et selle ahistava jälitamise puhul olidki argumendid, et see esimene kord on riigi sõnum, et see ei ole okei käitumine, see võib olla ka väärteo korras, ja kui see on nüüd teine kord, siis ta on nüüd kuritegu. Et aga siis me ütleme ka selle sõnumi välja, et vot siit läheb nüüd see piir, et üks kord antakse justkui n-ö andeks see, et veel sa ei ole midagi sellist toime pandud, et sinu suhtes tuleks rakendada seda kurjategija seadust ja kui sa seda uuesti teed, siis ei jää muud üle. Et need olid need argumendid. Ja teine argument oli kindlasti ressursi argument, sest kuriteod on kõige enam ressurrssinõudvamad menetlused ja peavadki olema, seal peavad olema tagatud kõige kõrgem põhiõiguste kaitse nii kannatanutele kui süüdistatavatele, kahtlustatavate puhul, see ressursi argument oli kindlasti teine arugment. Ja kindlasti on ka see, et see ei ole juba lõpuni kivisse raiutud, et kui ühiskondlikud hoiakud muutuvad ühte või teistpidi, siis on ju alati võimalik ka liikuda selle seadusega vastavalt nende ühiskonna vajadustele. (Prokurör)

Seadusandlik võim meie riigis on Riigikogul. Süütegude liigitamisel või otsusel, miks tegu üldse süüteoks saab, tuleb arvestada seadusandja tahte ja väärtushinnangutega. Praegune regulatsioon näitab, et seksuaalset ahistamist ei peeta nii tugevalt õiguskorda kahjustavaks teoks, et seda tuleks kvalifitseerida kuriteona, mida aga ei saa välistada ühiskondlike hoiakute muutmisel.

Teo liigitus kuriteoks või väärteoks peegeldab seadusandja hinnangut teo sisulisele raskusele.

Seadusandjal ja poliitika kujundajatel puudub tahe või mõistmine asja tähendusest.

Sellele küsimusele leiab pikema vastuse Riigikogu kodulehel kättesaadavatest õiguskomisjoni koosolekute protokollidest 2017 aasta I poolaastal. Kuid lühike vastus oleks, et kuna Riigikogu otsustas nii.

Mis puudutab preventiivset toimet, siis ka väärteod omavad seda. See tähendab, et preventiivset toimet ei oma üksnes karmi karistusega, st vabaduse kaotusega ähvardamine. Samuti peab karistus olema ka proportsionaalne toime pandud teoga ja nagu ennist sai mainitud, siis seksuaalset ahistamist ei peeta (vähemalt praegu) õiguskorda nii kahjustavaks või taunitavaks teoks ning ka kannatanu sellest tulenevat õigushüve riivet niivõrd oluliseks, et tegu peaks olema kvalifitseeritud kuriteona ning sellest tulenevad sanktsioonid karmimad.

Kas seksuaalse ahistamise sätestamine väärteona on piisavalt heidutav selliste tegude ärahoidmiseks, siis tuleb arvestada seda, et süütegude sätestamisel tuleb lähtuda süüipõhimõttest (st üldpreventiivsetel eesmärkidel ei tohi kehtestada sanktsioone, mis ei vasta teo sisulisele raskusele).

Karistuse määramisel on alati oluline karistuse preventatiivne mõju. Ma arvan, et ka rahalise karistuse puhul on preventatiivne mõju olemas ning alati ei ole vabaduse kaotus parim lahendus tagamaks, et inimene ei paneks toime uusi tegusid. (Merle Albrant)

3.3.2.1 Ohvrite kaitse

Ohvrite kaitse ei sõltu pelgalt sellest, kas süütegu on kvalifitseeritud väärteona või kuriteona, st, et kriminaalmenetlus ei taga ohvritele ilmtingimata suurema kaitse, kui väärteomenetlus. Enamik kriminaalmenetlustest lahendatakse niigi lihtmenetluste kaudu, vaid vähesed asjad jõuavad üldmenetlusse. Ja üheks argumendiks lihtmenetluse valimisel ongi kannatanute kaitse. Siiski on kriminaalmenetluses arenguruumi. Kannatanul on tihtipeale koorem tõendada teo toimumist ning kõik kahtlused tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks.

Et milles meil on arenguruumi kriminaalmenetluses, kindlasti on see sama kannatanusõbralik menetlus, selles mõttes, et kõik see taasohvristamise vältimine, ja just nende meetodite väljamõtlemine, katsetamine ja elus rakendmine, mis vähendaks omakorda kannatanu koormist tõendada justkui seda kuritegu, et aga see ei puuduta isegi ainult ahistavat jälitamist, vaid üleüldse kriminaalmenetlust laiemalt. (Prokurör)

Samuti ei taga kannatanu kaitset üksnes karistusseadustikus eksisteeriv säte, olemasolevat sätet tuleb rakendada. Inimesed peavad olema teadlikud oma õigustest ja võimalustest. Mis aga peamine, kannatanut tuleb aidata. Menetleja roll on äärmiselt oluline ning tihtipeale menetlejast sõltub, millise emotsiooni ja hoiakuga kannatanu menetlusest väljub. Empaatilisest väärteomenetlejast võib kannatanule olla suurem abi kui empaatiavõimetust menetlejast, kes viib läbi kriminaalmenetlust. Kriminaalmenetluses eksisteerivad kannatanu õigused ei pruugi

kannatanu kaitse piisavuse määramisel olla otsustavaks. Kõige olulisem on, et ohvrit koheldakse väärικalt.

Ega kannatanu kaitsega on minu hinnangul jälle see lugu, et seadus üks ei anna mingit kaitset, et kui paneme seadusesse ühe pügala kirja, ja ütleme et see nüüd ongi kaitse, siis kui reaalne kannatanu on ohver selle ahistamise keskel, siis see teadmine, et tal on see säte, ei aita teda, teda aitab see, et riik tuleb talle appi, teda aitab see, et riik aitab ta sellest ahistamissituatsioonist välja, teda aitab see, et ühiskond ütleb, et jah, nii ei tohi käituda, ehk see seaduse pügala on ju vahend selle kannatanu kaitseni. Et kannatanu tahab saada tuge, abi, toetust, mõistmist, arusaamist, ja seda saavad talle pakkuda inimesed, kes menetlust läbi viivad, et ma arvan, et väga palju ohvrise suhtumisest sõltub seda, mida ohver tunnetab, kas ta saab, kas see on piisav või ei ole piisav, et kui pilllikult öeldes, võib meil olla justkui väärteomenetluse kaitse nõrgem kui kriminaalmenetluse kaitse, aga kui meil väärteomenetlust viib läbi üks väga hea empaatiavõimeline inimene, menetleja, kes leiab selle kannatanu jaoks aega, selgitab välja tõe, otsib talle psühholoogi, kelle juurest abi leida, ja kriminaalmenetlust kõrval viiks läbi selline, kelle jaoks see oleks kuritegu nr 725, millega ta tegelema peab ja ta vaatab, kuidas järgmise asja juurde kiiresti asuda, siis ei sõltu mitte sellele reaalsele ohvrile abi saamine mitte sellest, kas on menetlus väärteomenetlus või kriminaalmenetlus, vaid see sõltub sellest kohtlemisest. Jah, menetlejast ja selle ohvri kohtlemisest. Ja ma arvan, et mõlemad menetlused annavad piisavalt võimalusi ohvrit kohelda väärικalt. (Prokurör)

Kuna menetleja roll on niivõrd oluline, siis nendega ka tegeletakse. Menetlejaid, politseinike, prokuröre koolitatakse. On ka oluline, et vastava kuriteoliigiga tuleks panna tegelema need prokurörid ja politseinikud, kelle puhul empaatiavõime, teadmised ja motivatsioon vastab just selle kuriteoliigi teatud vajadustele. Ka juba värbamispoliitikal peab arvestama isikuomaduste sobivuse ja arusaamadega.

Ainult üks vastanutest väitis, et seksuaalse ahistamise kvalifitseerumisel väärteona ei anna ohvritele piisavat kaitset. Alati on aga võimalik kohaldada kriminaalmenetlust ning määrata karmim karistus, juhul, kui on täidetud ka muud süüteo-, täpsemalt kuriteokoosseisud.

Kui toimepandav tegu on raskem kui väärteokoosseisus kirjeldatu, st kui kannatanu ei saaks piisavat kaitset, siis tuleks see tegu sanktsioneerida mõne muu karistusseadustiku paragrahvi alusel, mis on kuritegu ja selle toimepanijat vastavalt karistada.

3.3.2.2 kuriteona kvalifitseerimise võimalikkus

Ainult üks vastanutest leidis, et seksuaalne ahistamine peaks olema kvalifitseeritud kuriteona, ülejäänud olid seisukohal, et seksuaalne ahistamine väärteona on piisav või väljendasid teatud puudusi, mis võiks kaasneda selle kvalifitseerimisel kuriteona. Karistusõigus ühiskonnas eksisteerivaid probleeme ei lahenda. Seksuaalne ahistamine kuriteona oleks võimalik siis, kui ühiskondlik surve on nii tugev, et väärteona ei oleks see mõeldav, samuti ka siis, kui mitte mingisuguseid muutusi ühiskonnas vaatamata muudele meetmetele toimu.

[...] ma lihtsalt isiklikult arvan, et see on niivõrd palju ühiskonna hoiakute ja väärtuste küsimus, et seda karistusõigusega ei lahenda. Sellel peavad olema kõrval kõik teised meetmed, selline ühiskondlik teavitus, haridus, sotsiaalpool, et kui need meetmed on rakendunud ja vot siis kui mitte midagi ei muutu ühiskonnas, et siis või siis vastupidi, et ühiskonnas tekib nii tugev surve, et see peab muutuma kuriteoks, et kõik ühiskonnas saavad aru, et nüüd on saavutatud selle taseme, et see käitumine on kuritegu, siis saab, siis on karistusõiguslikul reaktsioonil väärtus ja mõte. Aga kui kõik muu, ühiskond ei liigu samas suunas, aga paneme lihtsalt karistusseadustikku ja teeme muudatuse ära, siis see ei anna eriti ühiskonnas midagi. (Prokurör)

Teatud raskemate seksuaalse ahistamise vormide puhul oleks mõeldav kriminaalvastutus, see eeldaks aga näiteks seksuaalse ahistamise põhikoosseisu ja kvalifitseeritud koosseisu loomist.

Selle hindamisel, kui raskeks mingit tegu karistusõiguslikult pidada, on seadusandjal suur otsustamisvabadus. N.ö tüüpkaasuste puhul võib pidada nende liigitamist väärtegudeks põhjendatuks. Probleemseks võib pidada seda, et Eesti karistusõigus ei erista seksuaalse ahistamise põhikoosseisu ja kvalifitseeritud koosseisu (erinevalt nt Saksa karistusseadustikust). Seksuaalse ahistamise raskemate vormide puhul, nt grupiviisilise või süstemaatilise seksuaalse ahistamise puhul võiks olla põhjendatud kriminaalvastutus.

Üldjuhul näitab aeg ja praktika, kas ja kuidas vastavat regulatsiooni oleks tarvis muuta.

Ma arvan, et seaduse rakendamise käigus tulevad esimestel aastatel peale seadusemuudatuse vastuvõtmist esile selle mõjud ning alles mõne aja möödudes saaks hinnata, kas seadusmuudatus täidab oma eesmärgi või see vajab muutmist. (Merle Albrant)

Kuna seksuaalne ahistamine on karistatav tegu alles vähem kui aasta aega, siis ei ole mõtet spekuloida selle üle, kas tulevikus on vaja muuta väärtegu kuriteoks või mitte. Muudatuse vajadus peab praktikas ilmuma ja see võtab tavaliselt kauem aega kui üks aasta. Põhjendatud vajaduse korral on loomulikult võimalik algsel ajal seaduse muutmise eelnõu väärtegu muutmiseks kuriteoks.

Seadusemuudatuse algsel ajal peab olema põhjendatud vajadus, mida minu teada hetkel ei ole. Muude huvigruppide või poliitiliste jõudude plaanidest mul puudub ülevaade. Selleks, et hinnata sellise seadusemuudatuse mõju, tuleks seda mõju hinnata ja seda kindlasti tehakse kui muudatus peaks kunagi plaani võetama. Praegu ei ole seda analüüsitud.

Seadusemuudatuse vajalikkust peab näitama praktika ja see, kuidas toimib seaduse rakendamine ning asja uurimine ja menetlemine antud paragrahvi alusel. (Merle Albrant)

Samuti võib kvalifitseerimine kuriteona hoopiski raskendada kannatanute olukorda. Kriminaalmenetluses on kõige kõrgem põhiõiguste kaitse kahtlustatavate ja süüdistatavate suhtes ning kõrgem tõendamisstandard. Kõik kahtlused tõlgendatakse kahtlustatavate ja süüdistatavate kasuks.

Pigem ei, pigem arvan, et me raskendaks sellega kannatanute olukorda, kui me teeksimme nende kuritegude menetlemise kõrgemat tõendamisstandardit eeldavaks, kõige kõrgemaid protseduurireegleid, sest need on jällegi need kriminaalmenetluses, kriminaalmenetlus on kõige raskem menetlusviis, ja samas see tähendab kõige kõrgemat põhiõiguste kaitset kahtlustatavatele ja süüdistatavatele. Mulle meeldib endale, ladina keeles „procuratio“ üks mõte on ju lepitus ühiskonnas ja kui me nüüd mõtleme selle peale, et eesmärk ei ole ju mitte iga hinna eest kedagi karistada vaid esmane eesmärk on, mis kannatanuni jõudma peaks, on kaks asja: esiteks, et see

tegevus lõppeks, teiseks, et kannatanud saaks õigused, et temaga nii ei käituta, temal on õigus saada ja omada privaatriumi, vabadust ja kõike seda, mida ahistamine rikub. Kui see on võimalik saavutada väärteomenetlusega, mis on kiirem, väiksema tõendamiskoormisega, siis on efekt olemas, ja kindlasti on olemas juhtumid elust kus a) kas ahistav jälitamine kaasneb juba mingi muu kuriteoga või on seal parallelselt mingi muu kuritegu, siis ongi ju kriminaalmenetlus ja siis rakendub justnimelt juba see kõige karmim tööriist riigi käes ehk kriminaalmenetlus. (Prokurör)

3.3.3 Seksuaalse ahistamise erinevad vormid

3.3.3.1 Füüsiline seksuaalne ahistamine

KarS § 153¹ käsitleb vaid kehalist ehk füüsilist seksuaalset ahistamist. Põhjus, miks jäeti kõrvale verbaalne ja mitteverbaalne seksuaalne ahistamine, oli asjaolu, et vastasel juhul oleks see olnud ülekriminaliseerimine. Lisaks varjutavad seksuaalse ahistamise juhtumeid niigi tõendamisraskused, mis oleks muude seksuaalse ahistamise vormide puhul olnud veelgi suuremad. Nt korduva verbaalse väljendamise korral oleks rakendatav KarS 157³ ehk ahistav jälitamine. Seega leiti, et kehalise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimine on proportsionaalne ning kompromissiks.

Et ma arvan, et kui küsimus oli selles, et miks need piirid nii seadi, siis see diskussioon, mis parlamendis aset leidis, otsiski neid piire, justnimelt, kust on see proportsionaalne seadusega sekkumise piir, niiet ükskõik, mis sinna kirja sai, siis see oli see argument, et otsiti seda tinglikku proportsionaalset piiri. (Prokurör)

Probleem on tõendamises – kuidas sa tõestad ja mõõdad muude ahistamise vormidega tekitatud kahju? Sama on väimse vägivallega – see võib olla ohvrile mitmeid kordi hullem ning raskemate tagajärgedega (nt pikaajaline depressioon), kuid kes ja kuidas tõendab, et see depressioon on tekkinud just selle konkreetse vägivallateo tagajärjel. (Merle Albrant)

Lühike vastus on see, et sellisele kompromissetepanekule jõuti õiguskomisjonis ja vastav ettekanne esitati Riigikogule otsustamiseks ning võeti ka vastu. Ja veelgi täpsustades, siis õiguskomisjonis leiti, et see on piisav.

3.3.3.2 Teiste seksuaalse ahistamise vormide ohvrid

Seksuaalne ahistamine koos oma erinevate vormidega on suuresti väärtuste ja hoiakute küsimus. Seadus üksi ei lahenda ühiskonnas probleeme. Võtmesõna on ühiskondlikes muudes meetmetes. Hoiakute ja käitumiste muutmine on pikaajaline protsess. Kooliharidusest tuleb teadmine, kuidas käituda, kuidas mitte käituda, kuidas ise enda õiguste eest seista. Teiseks, kui meil kasvab põlvkond, kes saab aru, kus on piirid, millised on piirid, siis hakkab ühiskond ise ennast kontrollima, et just niimoodi nendele normidele vastavalt ka käitutaks. Kindlasti on oluline teavitus ühiskonnas.

Kunagi me alustasime lähissuhtevägivalla võitlust selliselt, et numbrid olid päris pisikesed, see oli kuskil kalevi all ja sellest ei räägitud. Täna me näeme, et räägime 3000 juhtumist aastas, et see ongi selle tulemus, mida rohkem ühiskond sellest räägib, mida rohkem ühiskond taunib, seda rohkem ja suurem hulk inimesi ju siiski käitub seadusekuulekalt. (Prokurör)

Seksuaalse ahistamise erinevad vormid on võimalik koondada karistusseadustiku erinevate süüteo koosseisude alla, aga eksisteerivad ka tsiviilõiguslikud meetmed, mistõttu pole eraldi regulatsiooni nende jaoks vaja.

Teatud juhtudel võivad need teod vastata teistele süüteo koosseisudele. Ülejäänud juhtudel on võimalik kaitsta oma õigusi tsiviilõiguslike meetmetega.

Küberahistamise ohvriks langenud saavad pöörduda vajadusel veebikonstaabli poole, kust saavad abi ja nõu. Seksuaalse ahistamise ohvrite puhul on oluline see, kas see ahistamine on aset leidnud nn pereringis või muudes valdkondades nt tööalaselt. Seksuaalne ahistamine on keelatud nii soolise võrgõiguslikkuse seaduse alusel kui ka võrdse kohtlemise seaduse alusel. Seega on lihtsalt teised seadused, mis kaitsevad inimest seksuaalse ahistamise korral. (Merle Albrant)

Ohver saab nõuda varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist tsiviilkorras.

3.3.3.3 Kõigi vormide kriminaliseerimise vajalikkus

Üks vastaja pidas vajalikuks, et kõik seksuaalse ahistamise vormid oleksid kriminaliseeritud. Enamik vastanutest aga olid seisukohal, et kõikide seksuaalsete vormide jaoks eraldi sätted luua oleks problemaatiline või selleks ei ole vajadust, kuna erinevad seksuaalse ahistamise vormid juba on teatud süütekoosseisudega hõlmatud, samuti eksisteerib kaitse ka tsiviilõiguse raames. Seega ollakse seisukohal, et üldiselt ei jää ohver kaitseta. Ei välistata aga tulevikus võimalust seadusemuudatuseks, kui teatud olukorrad peaksid tõusetuma, mil ohver jääb kaitseta. Rõhutati ka ohvrite enda teadlikkust oma õigustest ja julgust oma õiguste eest seista ja oma lugudest rääkida.

Seksuaalse ahistamise sätestamine süütekoosseisuna laiemalt kui seda praegu on tehtud, on pigem problemaatiline. Eelkõige tekib probleeme määratletusnõudega, st süüteo sõnastamisega nii, et on arusaadav, milline tegu on karistatav ja milline mitte. Konventsiooni art 40 abstraktse sõnastuse kopeerimine karistusseadustikku sellist arusaadavust kindlasti ei taga. Avar süütekoosseis toob kaasa ka ohu, et menetleja ressursi piiratuse tõttu jäetakse osa koosseisule vastavaid tegusid menetlemata. Kolmas oht on see, et väga avara normi puhul levib suhtumine, et kriminaliseeritud on ühiskonnas aktsepteeritud käitumine ning selliselt kaotab koosseis oma preventiivse mõju.

Meil on seksuaalne ahistamine erinevate seadustega keelatud ning õiguste kaitse tagatud nii kriminaalõiguse kui tsiviilõiguse raames. Pigem on probleem selles, et nendest seadustest ei teata ja neid ei rakendata. (Merle Albrant)

Ma ei pea seda hetkel vajalikuks, kuna mul ei ole andmeid juhtumitest, kus kannatanu oleks jäänud seadusliku kaitseta sel põhjusel, et seksuaalne ahistamine on karistatav vaid kehalise teo korral. Nagu juba eespool viitasin on peale konkreetse karistusseadustiku paragrahvi veel teisi võimalusi, mida kannatanu saab kasutada. Kui praktikas kerkivad üles probleemid, mis ei ole kaetud seniste regulatsioonidega ning viiakse läbi vastavad analüüsid, ei saa välistada seadusemuudatust.

Need rasked vormid on, ma kordan, täna karistusõigusega erineval moel kaitstud, et kui me räägime küberahistamisest, siis meil on identiteedivargused, laste puhul on meil erinevad lähenemised, kui me räägime arvutikuritegudest ja pornograafiast, või ka laste puhul seksuaalsete või pornograafiliste teoste eksponeerimine, et need on, läbi nende on võimalik lapsi kaitsta. Kui me räägime täiskasvanutest, siis kindlasti jääb kuskil üks hall ruum, kus keegi ikka võib öelda, et vot seal võiks olla rohkem, aga karistusseadustik peab olema üleüldine ja kõigile rakendatav, ka siin on märksõna see, et inimeste, täiskavanute inimeste teadlikkus, kuidas ise vältida kannatanuks sattumist, peab olema kõrgem. Ja kui juba see on kõrgem ja kannatanud on sedavõrd tugevamad, et ühiskonnas suuremalt aru saada, et nii ei käituta, ja et mina, kes ma olen kannatanu, mul on oma õigused, siis on ka seda seksuaalset ahistamist vähem ja need juhtumid, mis tulevad ikkagi, mis on raskemad juhtumid, nende jaoks on juba seadus olemas. (Prokurör)

Meil on olemas KarS §262 ja §263, mis on avaliku korra rikkumised, et jällegi, kui see on seotud juba vägivallaga või raskem variant, siis on see kuritegu, kui ta ei ole sellega seotud, siis ta on väärtegu. Et see on nagu üks selline konkreetne meede. Eks see alati sõltub konkreetsest situatsioonist. Et ma jällegi julgen öelda, et kõige olulisem on see, et kannatanud julgeks tulla nendest asjadest rääkima. Kui nad julgevad tulla ja rääkida, siis on võimalik ka neid aidata läbi vastavate menetluste. Et see peab muutuma – julgus oma õiguste eest seista. Et kui see muutub, siis läheb mõnes mõttes surve suuremaks ja kaksipidi efekt, ühiskond ise oma käitumisega hakkab normaliseerima ja siis ka seaduseandjad tulevad ühel hetkel vastu. (Prokurör)

Jällegi, paragrahvi ja seaduse üldiselt leiab. Meil on ikkagi juba nii hea karistusseadustik, aga inimene peab tulema, et õiguskaitseasutused saaks teada nendest juhtumitest. Isegi kui talle endale tundub, et sõbrad ja tuttavad ümberringi ütlevad, et „Mis sa selle tühja asjaga lähed?“, et vot sellest barjäärist üle saamine ja öelda, et aga ikkagi, see on üks märksõna. (Prokurör)

Olulisem jällegi ei ole mitte et see, et sa tead, et see on seaduses, vaid sa tead, et see on ühiskonnas taunitav. Ja siis tead seda, et see on seaduses ka. On üldteada kuriteod, et me teame, et tapmine on väär ja varastamine on väär, aga ega samamoodi on ka teatud spetsiifilised arvutisse sissehakkimise teemad, ma arvan, et väga palju ei ole neid inimesi, kes teavad, mis paragrahv, kus või kuidas see sätestatud on karistusseadustikus, aga on olemas mingi

ühiskondlik taju, mis ütleb, et see käitumine ei ole okei. Ma arvan, et selle seksuaalse ahistamisega on samamoodi. Et olulisem on see ühiskondliku taju tekkimine, et see ei ole okei. See on ühiskonna normist eemaldunud. Ja kui sinna juurde käivad kampaaniad, mis teadvustavad, teavitavad, teadvust kasvatavad ühiskonnas, siis on see positiivne aga see on pigem läbi selle, et seadus on vahend inimese õiguste kaitseks, mitte eesmärk seda rakendada iseenesest. (Prokurör)

3.3.4 Vastavus konventsiooni nõuetele ja eesmärkidele

3.3.4.1 Vastavus konventsiooni nõuetele

Konventsioon ei sätesta, et seksuaalse ahistamise puhul tuleks rakendada üksnes kriminaalõiguslikke karistusi. Samuti ei ütle konventsioon, et karistuste tagamiseks tuleks võtta ilmtingimata seadusandlikke meetmeid. Riikidele on antud suhteliselt suur kaalutusõigus, samuti tuleks kõiki riigisisest vastu võetud meetmeid vaadata koosmõjus, mitte eraldi. Konventsioon esindab riikidevahelist minimaalset konsensust, mis ei välista nende täiendamist või kõrgemate standardite sissetoomist siseriiklikku õigusesse. Seega on seadusemuudatus oma kvalifikatsiooni ja kehalise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimisega täitnud konventsiooni nõuded.

Konventsiooni artikli 40 kohaselt peavad olema seksuaalse ahistamise erinevate vormide eest ette nähtud karistusõiguslikud või muud sanktsioonid. Seega vastab minu arusaamist mööda konventsioonile ka see, kui osade seksuaalse ahistamise vormide puhul on ette nähtud nt tsiviilõiguslikud sanktsioonid (nt võimalus nõuda kahjuhüvitist tekitatud mittevaralise kahju eest). Seetõttu ei tähenda see, et KarS § 153¹ hõlmab vaid füüsilist seksuaalset ahistamist, et konventsiooni art 40 nõuded pole täidetud.

Konventsioon lubab riikidel rakendada ka muid õigusmeetmeid peale kriminaalmeetmete. Kui Eesti suudab muude õigusmeetmetega tagada seksuaalse ahistamise ohvrite katise, siis on Eesti täitnud oma konventsioonist tulenevaid kohistusi. (Merle Albrant)

Istanbuli konventsiooni art 40 kohustab riike tarvitusele võtma seaduslikke ja muid meetmeid, et tagada nii verbaalse kui ka füüsilise käitumise suhtes kriminaal- või muid õiguslikke karistusi.

Isiklikult arvan, et Eestis puudub karistus verbaalse seksuaalse ahistamise eest ja selles osas on konventsioonist tulenev kohustus täitmata. Sõnalise seksuaalse ahistamise eest saab ohver nõuda küll varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist, kuid Eesti seadusandluses kehtib põhimõte, et kahju hüvitis peab olema mittekaristusliku iseloomuga.

Eesti on täitnud konventsioonis nõutud kohustuse, kuna konventsioon ei nõua selgesõnaliselt kõigi eelmises küsimuses Teie poolt loetletud tegude selgesõnalist kriminaliseerimist vaid riik võib võtta ka muid meetmeid nendes teemades. Täpsem loetelu meetmetest, mille kaudu on Eesti õigus vastavuses konventsioonis nõutuga on leitav konventsiooni ratifitseerimise eelnõu seletuskirjast, mis on kättesaadav Riigikogu kodulehelt.

3.3.4.2 Vastavus konventsiooni eesmärkidele

Vaadates konventsiooni suuri eesmärke, nagu ennetada, karistada ja kaotada naistevastane vägivald, ning hinnata, kas seksuaalse ahistamise väärteona ning üksnes kehalise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimine, aitab kaasa nende eesmärkide saavutamisele, siis saab väita, et ta seda teeb. Esiteks on antud seadusemuudatusega riigi poolt sõnum, et selline käitumine on taunitav ja sellele järgneb karistus. See on aluseks ühiskondlikule muutusele ning teadlikkuse tõstmisele. Samuti ei tohiks seda konkreetset seadusemuudatust vaadata konventsiooni foonil eraldiseisvana, vaid koosmõjus kõikide teiste lahendustega, ning koos kõikide teiste lahendustega aitab see kindlasti konventsioonis sätestatud eesmärkidele kaasa. Olemasolevaid sätteid tuleb rakendada. Iga väiksema positiivne muudatus, mis riigisiselt on tehtud Istanbuli konventsioonist tulenevalt, aitab kaasa konventsiooni eesmärkide saavutamisele. Seega üldiselt leiti, et konventsiooni eesmärgid on tagatud. Üksnes üks vastanutest tõi välja, et seadusemuudatus üldiselt on positiivne, kuid eesmärkide saavutamiseks ebapiisav ning et füüsilise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimine aitab konventsioonis sätestatud eesmärkidele kaasa, kuidas mitte piisavalt.

Konventsiooni eesmärgid on tegelikult paljuski tagatud, kuna nii kriminaalõiguses kui tsiviilõiguses on seksuaalse ahistamise keeld. Seaduseid tuleb rakendada. (Merle Albrant)

Seksuaalne ahistamine ei ole konventsiooni keskne teema ja ainult ühe paragrahvi ülejäänud kontekstist välja toomine ei anna objektiivset ülevaadet konventsiooni eesmärkide täitmisest. Olen jätkuvalt veendunud, et Eesti õigus vastab hetkel konventsioonis nõutule.

Karistusõigusliku vastutuse ettenägemine sõltumata sellest, kas tegemist on väär- või kuriteoga, annab reaalse võimaluse reageerida teole, mida peetakse taunitavaks. Seega aitab nimetatud väärteokoosseisu kehtestamine konventsiooni eesmärkidele kaasa.

Juba see aitab kaasa konventsiooni eesmärkide saavutamisele, et Eesti õiguses on täiesti uus väärteo liik määratletud – seksuaalne ahistamine. Iga üksik samm aitab kaasa vägivalda vastu võitlemisel ning ka ennetamisel. (Merle Albrant)

Ma arvan, et hetkel, kui ta sai selgelt kriminaliseeritud, siis ta peaks hakkama ju seda eesmärki kandma, lihtsalt seda sätet tuleb nüüd viia võib-olla laiemale ühiskondlikule pinnale. (Prokurör)

Seksuaalne ahistamine ei ole nõ keskne teema konventsioonis vaid üks mitmest vägivallateost, mille karistatavust konventsioon nõuab. Lisaks karistatavatele tegudele aitab konventsiooni eesmärke ellu viia hulga abistavaid ja toetavaid tegevusi, millel on eelduslikult palju suurem roll, kui konkreetsetel karistusseadustiku sätetel. Aga loomulikult annab oma osa eesmärgi täitmise suunas ka konkreetne koosseis.

3.3.5 Menetluslikud aspektid

Naistevastast vägivalda reguleerivad normid on vajalikud ning need täidavad ühiskonnas olulisi funktsioone. Kahjuks aga kaasnevad nende normidega ka teatud nõrkused, mis ei tulene küll regulatsioonist endast, aga üldisest suhtumisest, mis marginaliseerivad probleemi tõsidust ning ei taga kannatanule täielikku abi.

Tugevad küljed ongi, et need annavad riigis signaali; nad pakuvad konkreetsetele kannatanutele konkreetsetelt seadusest tulenevat vihmavarju õiguste kaitseks; nad annavad inimesele selle kindluse, et selline käitumine on vale; nad tulevaste põlvete mõttes kujundavad neid piire. Mis on aga negatiivne ongi see, et seadus üksi ei aita, seal peab alati vaatama seda koosmõju, teine on

see, et kui seaduse rakendajad ise ei usu sellesse seadusesse, siis on seda raske ellu viia. Ja kolmas nõrkus võib-olla on see, et kui ikkagi menetlus, kas siis väärteo- või kriminaalmenetlus ei aita kaasa oma ressurside, oma kannatanusõbralikkusega, siis jällegi karistussõiguse säte üksi ei aita. (Prokurör)

See, et meie ühiskond pöörab nii palju tähelepanu naistevastasele vägivallale on vajalik ja kasulik eelkõige ennetuse seisukohalt ja sama eesmärki kannavad sageli ka vastavad regulatsioonid. Lisaks muidugi süütegude toimepanijate karistamine, mis ei ole siiski eesmärk omaette vaid kantud korduvkuritegevuse ennetamise ideest.

Seksuaalse ahistamine, aga nagu naistevastase vägivalla süütegude puhul üldiselt, ilmnevad mitmed menetluslikud takistused või raskused. Sageli toimub taoline vägivald lähi- või alluvussuhtes, mille tulemusena ohvrid ei teata toimunust, kannatavad vaikimisi või ei ole valmis ütlusi andma. Sellest müürist on vaja üle saada. Samuti osutub raskeks tõendamine, kuna seksuaalse ahistamise juhtumitel puuduvad väga sageli pealtnägijad ja tunnistajad ning raskuseks on välja selgitada ka teo subjektiivne külg.

Esiteks võib eeldada, et sarnaselt seksuaalsüütegudele ja peresisese vägivalla juhtumitele jätavad paljud ohvrid üldse menetleja poole pöördumata. Samuti võib eeldada, et menetluses kujuneb peamiseks probleemiks nende süütegude tõendamine, kuna tegemist saab olema reeglina sõna sõna vastu olukorraga (teol võivad puududa tunnistajad, sellest ei jää jälgi, mida oleks võimalik tagantjärele fikseerida). Juhul, kui ohvri ja teo (väidetava) toimepanija vahel on lähi- või alluvussuhe, on sarnaselt peresisese vägivalla süütegudele oht, et menetluse käigus kannatanu loobub kahtlustatava/süüdistatava vastu ütlusi andmast.

Mõistetavalt võib olla raskusi teo tõendamisel, näiteks sellel, kas tegu karistusseadustiku paragrahvi mõttes üldse toime pandi ja kas toimepanijal esines selleks tahtlus. Aga ka teo toimepanija tuvastamisel ning karistamisel.

No põhiline probleem on subjektiivne külg ehk tegelikkuses alati kahtlustatava, süüdistatava puhul selle tõendamine, et tõendada seda, et ta ei saanud aru, et kust nüüd algab selle kannatanu jaoks ebameeldiva piiri ületamine väga lihtsas keeles väljendatuna. Täpselt nii ongi. See on alati

või noh alati suures osas täiskasvanute seksuaalkuritegude või seksuaalse ahistamise puhul, ahistava jälitamise puhul peamine tõendamise raskuspunkt. (Prokurör)

Seksuaalse ahistamise, aga nagu jällegi ülejäänud naistevastase vägivalda vormide puhul, levivad mitmesugused müüdid, eelarvamused, hoiakud, mis takistavad probleemiga tegelemast (nt ohvrisüüdistamine, st. ohver ise provotseeris jne), või mis panevad ohvrile põhilise koorma tõendamaks teo toimumist. Lahenduste leidmisel kasutatakse keskmise inimese arusaama.

Keskmise inimese arusaam, mida me otsime, on teoorias hea argument, aga praktikas, kus kõik kahtlused tuleb kriminaalmenetluses tõlgendada kahtlustatava, süüdistatava kasuks, siis seal on kindlasti mõtlemisruumi, et kas ja kui julgelt riik, prokuratuur, politsei, julgeb minna välja nende situatsioonidega, kus me ütlemegi väga selgelt, et aga meie usume kannatanut ja kõik. (Prokurör)

3.3.6 Üldised seisukohad ja prognoosid

Kõik vastanud olid üldjuhul sarnasel seisukohal, et karistusõigus ei lahenda ühiskonna probleeme. Võimalikult ranged karistused ei kaota ühiskonnast vägivalda, seda näitab ka laialtlevinud lähisuhtevägivald. Pehmed meetmed on need, mis toovad ühiskonnas muutuse: haridus, sotsiaalprogrammid, kampaaniad, teadlikkuse tõstmine, meedia. Enamik vastanustest rõhutas justnimelt nende meetmete olulisust.

Teo karistatavaks muutmine iseenesest ega võimalikult karmi karistuse ettenägemine ei ole võluvits, mis aitaks ühiskonnas valitsevat meelsust muuta ja mingeid tegusid ära hoida. Ühiskonna hoiakute ja käitumismustrite muutmist saab karistusõigusnorm üksnes toetada, kinnitades sõnumit, et mingi käitumine on taunitav. See sõnum ise peab tulema mujalt (ajakirjandusest, reklaamikampaaniatest, ühiskondlikust diskussioonist jmt). Seda näitab tõsiasi, et ähvardamise või füüsilise vägivalda karistatavusest hoolimata on palju lähisuhtevägivalda juhtumeid. Empiiriline kogemus näitab, et kriminaalkaristus sõltumata selle raskusest ei hoia lähisuhtevägivalda puhul ära uute samalaadsete kuritegude toimepanemist. Vaja oleks meetmeid (sotsiaalprogrammid jmt) vägivaldlatsete mõttemallide muutmiseks. Minu arusaamist mööda on seksuaalse ahistamise puhul tihti põhjused samasugustes mõttemallides nagu lähisuhtevägivalda puhul.

Olen seisukohal, et muudatus on kohane ja esimese poole aasta praktika on näidanud ka, et kasutatav ja toimib. Seega ma arvan, et regulatsiooni ei ole vaja praegu muuta. Mis puutub ennetusse laiemalt, siis selleks, et ühiskonnas muutuks suhtumine, ei ole vaja mitte rangeid karistusi või piiravaid reegleid vaid ohtralt selgitustööd ja mõnikord ka lihtsalt aega, et ühiskond jõuaks kasvada ja areneda.

Me keerleme ümber selle, et mitte paragrahv ei aita, vaid see, et seda hakatakse sätestama, et hakatakse rakendama, kui sinna taha tulevad lood, kui tuleb see teadmine, teadvus, et ahaa, see käitumine on vale, vot see hakkab aitama, see hakkab ühiskonda muutma, ja see hakkab seda üleüldist ahistamist ja naistevastast vägivalda vähendama. (Prokurör)

Vastajad spekuleerisid ka selle üle, mida saaks Eesti veel ära teha, kas seadusandluses, karistusõiguses või kriminaalmenetluses, et naistevastane vägivald tervikuna väheneks. Üks vastanutest tõi välja, et abi võiks olla regulatsioonist, mis kohustaks lähisuhtevägivalla puhul vägivallatsejat ühisest elukohast lahkuma.

Neist valdkondadest pean olulisimaks regulatsioone, mis annaks vägivaldse lähisuhte puhul võimaluse kohustada esialgse kaitsemeetmena vägivallatsejat ühisest elukohast lahkuma sõltumata sellest, kellele elukoht kuulub. Erinevates riikides on vastav regulatsioon olemas, Eestis on seda kaalutud, kuid minu teada kehtestatud ei ole.

Muutuse toovad kaasa pehmed meetmed. Samuti on oluline, et ka naised oma õiguste eest seisaksid. Ka see juhtub pideva teadlikkuse tõstmisega ühiskonnas. Kõik see aga eeldab seda, et ühiskonnas sellest teemast räägitakse. Seksuaalne ahistamine ja naistevastane vägivald on olnud kaua aega mahavaikitud teema, viimasel aastal on aga sellest kõneldud rohkem kui kunagi varem. On oluline, et see jätkuks.

Nagu ma eelmises vastuses märkisin, siis pigem on vajalik ennetustöö, igasugune info jagamine, nn kasvatustöö alates väikestest lastest, et tulevastel täiskasvanutel oleks tervem arusaam sellest, mis on kohane ja mis mitte. Karmid ja veel karmimad karistused ei hoia ära vägivalda ega

seksuaalset ahistamist. Kindlasti on oluline lisaks ennetusele ka naiste jõulisem enda õiguste eest seismine.

Tähelepanu tuleks pöörata menetlusõigusele. Kannatanut tuleb kohelda väärilt. Kahtlustatavate ja süüdistatavate põhiõiguste kaitsel jäävad sageli kõrvale kannatanu põhiõigused, ent seda ei tohiks juhtuda. Ka vahendid peavad olema eraldatud.

Mina arvan, et karistusõigusega üksi on vähe midagi teha, kui millelegi tähelepanu pöörata, siis rohkem kriminaalmenetlusele, aga noh, ma usun ikkagi, et üks, mis annab lahenduse, on kriminaalmenetluse revisjon, mis peaks kohe justiitsministeeriumist välja tulema, mis laiendab ütleme sellist digitaalsete tõendite kasutamise võimalust, mis laiendab selle paljuräätid lähisuhtevägivalla puhul rinnakaamerana otsetõendina kasutamise võimalust, ja teine, mis aitaks, on sotsiaal- ja õigussüsteemi vahelised kiired liikumised kannatanu puhul, et sest kui üks kannatanu saab abi ja see kannatanu kuuleb teisest kannatanust, siis väga palju sõltub selle ühe kannatanu kohtlemisest ja kogemusest, kas ta teisel kannatanul soovib riigi õigussüsteemi poole pöörduda või ei, ehk kas nad saavad riiki usaldada või ei. Ja kui see kogemus on ebameeldiv, kui see kogemus on selline üleolev või ta ei ole sealt saanud seda abi, mis tema ootused oleks väärilise kohtlemise osas, siis järgmised kannatanud kannatavad vaikides edasi ega pöördu riigi poole. Selle teadvustamine, selle teatud väärtuspõhine lähenemine kannatanutele on kindlasti märksõna, mida õiguskaitseasutused rohkem rakendada peavad. (Prokurör)

Mitte ainult seaduse säte, vaid nende kuritegudega võitlemiseks ka vastavad vahendid oleks alati eraldatud iga seadusemuudatusega.

Ma arvan, kui mina saaks rõhutada, siis ma rõhutakski seda, et karistusõiguse kõrval alati vaadata menetlusõigust, sest menetlusõigus on see, mis annab võimaluse kannatanut kohelda väärilt. Et see on alati punkt. Teine, kui me tahame päriselt aidata, siis tasub mõelda selle peale, et kui me kiirustame tegema seadusemuudatusi, mis kaitsevad süüdistatavate ja kahtlustatavate põhiõigusi jälle veelgi rohkem, siis ma prokurörina olen alati öeldnud, jah, muidugi tuleb kaitsta nende põhiõigusi täiel määral. Aga ka kannatanute põhiõigused peavad olema kaitstud, need samad õigused, õigus elule, õigus kehalisele puutumatussele, õigus tervisele, need on ka need õigused, mis peavad olema kannatanutele tagatud. Sellepärast ei tohi kunagi

seadust muuta nii, et sa automaatselt ühele õigusi juurde andes ei küisi enda käest seadusandjana, aga mis selle raames toimub kannatanu õigustega. See on võib-olla minu sõnum.
(Prokurör)

3.4 Järeldused

Analüüsi tulemused näitasid, et vastanute seisukohalt olid üldjuhul suhteliselt sarnased. Analüüsi tulemusel võib väita, et seadusemuudatus, millega kehalisest seksuaalsest ahistamisest sai väärtegu, on piisav, see vastab Istanbuli konventsioonist tulenevatele rahvusvahelistele kohustustele ning aitab kaasa konventsioonis sätestatud eesmärkidele. Puudub vajadus kvalifitseerida seksuaalne ahistamine kuriteona ning kriminaliseerida kõik seksuaalse ahistamise vormid. Vastanud aga ei välista, et selline vajadus võiks tekkida tulevikus.

Seadusemuudatuse näol oli tegemist olulise sammuga naiste õiguste kaitsmisel. On äärmiselt oluline, et seksuaalne ahistamine kui tegu, oleks karistusseadustikus eraldi välja toodud. See tõstas ühiskonnas debati ning suurendas inimeste teadlikkust oma õigustest. Praktikas on seda normi rakendatud.

Seadusemuudatust peeti üldjuhul positiivseks ning vajalikuks, see andis intervjuueeritavate hinnangul signaali ühiskonnale, aga ka ohvritele, et naistevastast vägivalda ei pea tolereerima, ent reaalsuses eksisteerisid ka varasemalt võimalused seksuaalse ahistamise ohvreid aidata erinevate süütekoosseisude näol. See on ka üheks argumendiks, miks meil ei ole vajadust kriminaliseerida kõik seksuaalse ahistamise vormid – praegune karistusseadustik võimaldab reageerida seksuaalse ahistamise erinevatele vormidele. Pigem võib tekkida probleeme, kui seksuaalne ahistamine sätestatakse süüsteokoosseisuna laiemalt kui see praegu on, seda eelkõige süüteo sõnastamisega, aga ka ressursi piiratusega. Iseenesest on seksuaalse ahistamise keeld ka tsiviilõiguses, kõige olulisem on see, et seadusi rakendataks.

KarS § 153¹ vastab Istanbuli konventsiooni nõuetele ja kohustustele ning aitab kaasa ka selle eesmärkide saavutamisele. Konventsioon jätab suhteliselt suure kaalutusõiguse osalisriikidele ega nõua tingimata karistusõiguslike sanktsioone seksuaalse ahistamisele. Seksuaalse ahistamise ja selle erinevatele vormidele võib reageerida ka muude õigusmeetmetega (tsiviilõiguslikud). Konkreetne seadusemuudatus aga loob senisest suuremad võimalused seksuaalse ahistamise ohvritele ning iga väiksema muudatus aitab kaasa konventsiooni eesmärkidele, samuti tuleb seda hinnata koosmõjus kõigi teiste meetmetega, mida riigid rakendavad, et võidelda naistevastase vägivalla vastu. Konkreetset sätet ei tasuks eraldi vaadelda.

Kriminaalmenetlus ei taga ohvritele automaatselt kõrgemat kaitset kui väärtegu. Muidugi teatud juhtudel on seksuaalse ahistamise puhul võimalik kohaldada kriminaalmenetlust, juhul, kui toimepandud tegu on raskem kui väärteokoosseisus kirjeldatu, kui on täidetud ka muud süüteo koosseisud, nagu KarS §120 või §121. Võib aga väita, et väärteomenetlus oma kiiruse ja väiksema tõendamisstandardiga on efektiivsem ning säästab kannatanut. Kriminaalmenetlus aga hoopiski raskendaks kannatanu olukorda, st kriminaalmenetluses on kõrgem tõendamisstandard ning ka kõrgemad põhiõiguse kaitsed süüdistatavate ja kahtlustatavate puhul, arvestades siinkohal ka mitmesuguseid menetluslikke probleeme, mis seonduvad seksuaalse ahistamisega, nagu töendamine, teo subjektiivne külg jne. Kriminaalmenetluses ka igasugune kahtlus tõlgendatakse kahtlustatava ja süüdistatava kasuks, mille puhul on raske ette kujutada situatsioone, kus riik ütlebki selgelt, et nemad usuvad kannatanut. Seega ei ole menetluse vorm see, millest sõltub kaitse efektiivsus ohvritele. Oluliseks märksõnaks või terminiks on „ohvri väärrikas kohtlemine“. See tähendab ka, et väga oluline roll on menetlejal.

Karistusnorm ning karmid karistused ei ole lahenduseks, et inimesed seadusekuulekamalt käituma hakkaksid. Jah, KarS § 153¹ väärteona omab küll preventiivset toimet, ent ühiskonna suhtumist ja meelsust see ei muuda. Pigem on karistusnormil toetav funktsioon. Olulisem on aga muude meetmete rakendamine, nagu teavitused, haridus, sotsiaalprogrammid. Samuti ei garanteeri karistusnorm seda, et ohvrid julgeksid tulla rääkima oma lugusid. Ka sellele aitavad kaasa muud pehmed ühiskondlikud meetmed, mida ilmestavad väga selgelt MeToo ja Time's Up kampaaniad. Konkreetse teemaga tegelemisel ei ole lahenduseks mitte niivõrd uued seadusepügalad, vaid kannatanusõbralik menetlus. Mitte seadused ei aita, vaid inimesed aitavad inimesi. Seega on oluline menetlejate pidev koolitamine ja et vastava kuriteoliigiga tegeleksid pädevad ja empaatiavõimelised inimesed. Lisaks kahtlustatavate ja süüdistatavate põhiõigustele tuleb kaitsta ka kannatanute põhiõigusi täiel määral, nagu õigus elule, õigus kehalisele puutumatusel, õigus tervisele.

Sellepärast ei tohi kunagi seadust muuta nii, et sa automaatselt ühele õigusi juurde andes ei küisi enda käest seadusandjana, aga mis selle raames toimub kannatanu õigustega.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada ekspertide seisukohad, kas ja mil määral seadusemuudatus, millega seksuaalsest ahistamist sai süütegu, täidab Istanbuli konventsioonist tulenevaid rahvusvahelisi kohustusi, kas regulatsioon on piisav konventsioonis sätestatud eesmärkide täitmiseks ning kas oleks vajalik ning võimalik kriminaliseerida kõik seksuaalse ahistamise vormid ning kvalifitseerida seksuaalne ahistamine kuriteona. Lisaks soovisin teada, kas ja mida saaks seksuaalse ahistamise ja naistevastase vägivalda tõkestamiseks veel ära teha.

Seadusemuudatus vastab Eesti ekspertide hinnangul konventsioonist tulenevatele rahvusvahelistele kohustustele ning aitab kaasa konventsiooni eesmärkidele, olgugi, et üldjuhul ei toonud see ohvrite kaitse seisukohalt niivõrd olulisi muudatusi kaasa, kuna ka varasemalt oli võimalusi pakkuda ohvritele abi läbi muude karistusseadustikus olevate süütekoosseisude. See on ka üheks põhjuseks, miks ei ole vajadust kriminaliseerida kõik seksuaalse ahistamise vormid ega kvalifitseerida tegu kuriteoks. Konventsioon jätab suure kaalutusõiguse osalisriikidele seoses meetmetega, milliseid sanktsioone seksuaalse ahistamise puhul rakendada. Samuti ei ole niivõrd oluline menetluse vorm, vaid selle kvaliteet. Ka väärteomenetluses võib isik saada abi, kaitset, tuge ning väärrika kohtlemise osaliseks. Kriminaalmenetlus oma kõrgema tõendamisstandardiga võiks hoopiski raskendada kannatanute olukorda.

Seksuaalse ahistamise regulatsiooni muutmise vajalikkust näitab aeg. Ekspertide hinnangul puudub praegu vajadus karmima regulatsiooni järele, samas on selge, et puudub ka ühiskondlik ja poliitiline tahe. Muutus aga leiab aset siis, kui muutuks üldine meelsus ühiskonnas või kui võimule saaksid poliitilised jõud, kelle jaoks antud teema ning naiste õigused üldiselt on olulised. Üldjuhul on seksuaalne ahistamine suuresti seotud väärtuste ja hoiakutega, mida aga karistusnorm pelgalt ei muuda. Seadusemuudatus andis küll teatud signaali ühiskonnale ja aitas kaasa diskussioonile, ent püsiva muutuse saavutamiseks on vaja rõhku panna muudele meetmetele. Selleks, et seksuaalne ahistamine ja naistevastane vägivald väheneks, on tarvis inimesi harida, tõsta nende teadlikkust, teha teavitustööd. Selleks, et praegune regulatsioon oleks efektiivne, on tarvis toetavat õigussüsteemi kui ka ühiskondlikku soovi muuta eksisteerivat olukorda. Seksuaalse ahistamise muutmine väärteoks on alles esimeseks sammuks. See tähendab, et ühel hetkel on sellest võimalik astuda järgmine samm.

The need for criminalizing sexual harassment in Estonian legal system

The Master thesis examines different forms of sexual harassment, namely the need to criminalize verbal and non-physical sexual harassment in Estonia. Every person has the right for self-esteem and expect that other will respect that too, also everyone has the right to feel secure and the state has the obligation to guarantee that for everyone or at least try to do everything in their power to achieve this.

Estonia ratified The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) on 25th of September 2017. The Convention obliges the parties to implement the necessary legal measures to fulfill the objectives of the Convention, including punishing for an act of violence, which fall within the scope of Convention. Due to the Istanbul Convention, the amendments of Estonian Penal Code (KarS) came into force on 6th of July 2017, which criminalized both, sexual harassment and harassing pursuit. KarS § 153¹ provides that an intentional physical act of sexual nature against the will of another person committed against him or her with degrading objectives or consequences. So sexual harassment is misdemeanor and specific paragraph criminalizes only physical sexual intentional act, while depriving other forms of sexual harassment, such as verbal and non-physical sexual intentional acts.

The purpose of this Master thesis is to explain the opinions of Estonian experts, how and to what extent, has Estonia, with its 6th of July 2017 Penal Code amendment, complied with the international obligations arising from Istanbul Convention criminalizing only a physical sexual harassment and qualifying it as misdemeanor. I also try to find out whether the regulation is enough according to experts in order to fulfill the objectives set out in Convention and whether, according to experts it is necessary and possible to criminalize all forms of sexual harassment and qualifying it as criminal offence. Also, I try to find out whether and what can Estonia do more in order to reduce sexual harassment and violence against women as whole.

The study focuses on the sexual harassment (gender-based violence and gender discrimination) and its criminal aspect, excluding civil law remedies, but also victim support and other services for victims, like support services and support centers and shelters. I will not analyze §157³ of

Penal Code, which regulates harassing pursuit and came into force at the same time as sexual harassment. Also, other forms of violence against women, like domestic violence, rape, forced marriages, genital mutilation etc, have been excluded from the concrete study.

Master thesis is divided into three main parts. In the first part, I give systematic overview of sexual harassment and its different forms, the social aspect of the problem and theoretical origins based on the according literature. Second part I give the legal framework of sexual harassment at international, European and Estonian level, legislative steps that have been taken and existing case law. In the third part I explain the purpose of this study, the methodology for carrying out the study, the method of data collection and process of study, conditions of preparation and carrying out the interviews and how the analyze of the results will be carried out. In same part, I will present the results of the study and based on the discussion I will form the conclusions and lastly, give recommendations which should be taken into considerations when dealing with this subject in the future.

According to the objective of the Master thesis, I use qualitative research method in my work. I will conduct interviews with experts who have a professional and occupational contact with the concrete field of study and I will explain their viewpoints. Since sexual harassment is related to attitudes and values, I find that qualitative research method allows me to analyze the concrete topic in the best way and to collect more detailed and personalized answers.

The Master thesis has a clear European and international value, because firstly, gender equality is one of the fundamental values and objectives of the European Union. Member states, including Estonia must share the same values. Also, criminalizing sexual harassment is related to implementation and interpretation of international treaties. International treaties are binding to the states parties and national law must comply with the international obligations of the state. Although the objectives of international agreements may not be met because of the different understandings and interpretations of the states and because of the absence of classical coercion mechanisms in international law. The results of the research can be used for policy making and legislation and by the women's rights organizations.

According to the analyze, the amendment of the law, which criminalized physical sexual harassment as misdemeanor, is sufficient and it complies with international obligations arising from Istanbul Convention and contributes its objectives. There is no need to qualify sexual harassment as criminal offence and criminalize all forms of sexual harassment. Respondents however did not exclude that such need may arise in the future. The amendment of the law was important step in protecting women's rights. It is extremely important, that sexual harassment as an act is specifically mentioned in the Penal Code.

The new regulation was considered generally positive and necessary change, it gave a signal to society and to the victims, but in reality, there were already possibilities to help the victims of sexual harassment before by different offences in Penal Code. That was also an argument, why there is no need to criminalize all forms of sexual harassment, because the current Penal Code allows to respond the various forms of sexual harassment. Rather, there may be problems, if the sexual harassment would be stipulated more widely than it is right now, particular problems may arise when formulating an offence and because of the limited recourses. The prohibition of sexual harassment is also in civil law, so the most important is that the existing laws will be applied.

§153¹ of the Penal Code meets the requirements and obligations of Istanbul Convention and contributes to its objectives. Convention leaves relatively wide discretion to the states parties and it does not necessarily require criminal sanctions for sexual harassment. Sexual harassment and its various forms can be reacted by different legal measures, like civil law measures. Concrete regulation however greats more opportunities for victims and even the minor positive changes contribute the objectives of the Convention and it is important that concrete regulation is assessed together with other measures that states have applied in order to fight against violence against women. A particular provision should not be considered separately.

Criminal procedure does not automatically provide victims with higher protection that misdemeanor procedure. Certainly, there are cases when it is possible to apply criminal procedure, when the offence is more serious than description of misdemeanor, for example if the elements of §120 or §121 of Penal Code for example are fulfilled. It can be argued that misdemeanor procedure with its speed and lower standard of proof is more effective and saves the victims. Criminal procedure might however have opposite effect, because criminal procedure

has higher standard of proof and higher protection of fundamental rights for accused and suspects, taking account various procedural problems related to sexual harassment, such as the burden to prove it and the subjective element of the act. In criminal procedure any suspicion shall be interpreted to the benefit of the suspect or accused and it is hard to imagine the situations where state clearly states that they believe the victim. Important keyword is “dignified treatment of the victim” which means that the body conducting the procedure has extremely important role to play.

Penalties and severe punishments are not a solution for people to act more law-abiding. Yes, §153¹ as misdemeanor has preventive effect, but it does not change the general attitude in society, it has more supportive function. It is more important to apply other measures, such as spreading information, education and social programs.

Victim-friendly procedure is a solution, rather than new laws and regulations when dealing with this concrete topic. Not laws, but people help people. So it is important to invest the bodies that conduct the procedures, to train them and make sure that certain types of crimes are conducted by people who are competent and empathic. If protecting fundamental rights of accused and suspects, then the same rights of victims must be protected, such as right to life, right to physical integrity, right to health.

The need to change the existing regulation of sexual harassment shows the time. According to experts, there is no need for stricter regulation however it is also clear that there is lack of social and political will to do that also. Change will take place when the general attitude in society changes or if political force, who respect and fight for women’s rights, will come to power. Sexual harassment is related to attitudes and values that cannot be changed by criminal sanctions. New regulation gave signal and contributed to the discussion in society, but in order to bring lasting change, other measures should be applied. In order to reduce sexual harassment and violation against women, there is need to educate people, raise their awareness etc. In order the current regulation to be effective, there is a need for supportive legal system as well as the social will to change the existing situation. Sexual harassment as misdemeanor is only the first step. This means that at one point, there is possibility to take the next one.

Kasutatud lühendid

CEDAW – *Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*/ konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide kaotamise kohta

EIGE – *European Institute for Gender Equality*/ Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut

FRA – *European Union Agency for Fundamental Rights*/ Euroopa Liidu Põhiõiguste Agentuur

MTÜ – mittetulundusühing

Rec – *Recommendations*/Soovitused

SE – seaduseelnõu

UNODC – *United Nations Office on Drugs and Crime*/ ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. B. Fileborn, F. Vera-Gray. "I want to be able to walk the street without fear": Transforming Justice for Street Harassment. *Feminist Legal Studies*, Vol. 25, Issue 2, pp 203-227 (2017).
2. C. G. Bowman. Street Harassment and the Informal Ghettoization of Women. *Harvard Law Review*, Vol. 106, No. 3 (1993).
3. Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Estonia. CEDAW/C/EST/CO/5-6. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, United Nations, (2016).
4. Crime and criminal justice statistics. *Statistics Explained*, Eurostat. (09.04.2018). – http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_and_criminal_justice_statistics#Source_data_for_tables_and_figures_.28MS_Excel.29 (22.04.2018).
5. D. K. Citron. Law's Expressive Value in Combating Cyber Gender Harassment. *Michigan Law Review*, Vol. 108, Issue 3, pp 373-415 (2009).
6. Estimating the costs of gender-based violence in the European Union: Report. European Institute for Gender Equality (EIGE), 2014. – <http://eige.europa.eu/node/393> (21.04.2018).
7. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele REC(2007)17 liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse standardite ja mehhanismide kohta. – <https://www.sm.ee/et/euroopa-noukogu-ministrite-komitee-soovitus-liikmesriikidele-rec200717-liikmesriikidele-soolise> (22.04.2018).
8. Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni Euroopa Liidu nimel allkirjutamise kohta. Seletuskiri, Nõukogu otsus, Brüssel, 4.3.2016, COM(2016) 111 final, 2016/0063(NLE), Euroopa Komisjon. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0111&from=EN> (21.04.2018).

9. General recommendation adopted by the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. General recommendation No. 19: Violence against women. Eleventh session (1992). –
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf (22.04.2018).
10. General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW/C/GC/35. –
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf (22.04.2018).
11. J. E. Tinkler, Y. E. Li, S. Mollborn. Can Legal Interventions Change Beliefs? The Effect of Exposure to Sexual Harassment Policy on Men's Gender Beliefs. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 70, No. 4, pp. 480-494 (2007).
12. K. B. Ramakrishnan. Inconsistent Legal Treatment of Unwanted Sexual Advances: A Study of the Homosexual Advance Defense, Street Harassment, and Sexual Harassment in the Workplace. *Berkeley Journal of Gender Law and Justice*, Vol. 26, Issue 2, pp 291-355 (2011).
13. K. Lamesoo. Social Construction of Sexual Harassment in the Post-Soviet Context on the Example of Estonian Nurses. Institute of Social Studies, University of Tartu, Estonia (2017).
14. M. A. Franks. Sexual Harassment 2.0. *Maryland Law Review*, Vol. 71, Issue 3, pp 655-704 (2012).
15. M. del C. Herrera, A. Herrera, F. Exposito. To Confront Versus not to Confront: Women's Perception of Sexual Harassment. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, Vol. 10, No. 1, pp 1-7 (2018).
16. M. Karu, K. Soo, H. Biin, K. Lamesoo, M. Meior, M. Masso, P. Turk. Sooline ja seksuaalne ahistamine töökohal. Poliitikauuringute Keskus Praxis, Tallinn (2014).
17. M. Tran. Combatting Gender Privilege and Recognizing a Woman's Right to Privacy in Public Spaces: Arguments to Criminalize Catcalling and Creepshots. *Hastings Women's Law Journal*, Vol. 26, No. 2 (2015).
18. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln. The Discipline and Practice of Qualitative Research. *The Sage Handbook of Qualitative Research*.

19. R. Yadav. Building discourse on sexual harassment: Exploration of socio-cultural dimensions. Indian Journal of Health & Wellbeing, Vol. 8 Issue 8, pp 795-798, (2017).
20. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum. The Protection of Women against Violence, Committee of Ministers, Council of Europe. – [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.coe.int/t/pace/campaign/s_topviolence/Source/rec2002\(5\)_en.doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.coe.int/t/pace/campaign/s_topviolence/Source/rec2002(5)_en.doc) (22.04.2018).
21. Report of the Fourth World Conference on Women. United Nations, Beijing, 4-15 September 1995, A/CONF.177/20/Rev.1. – <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/violence.htm> (22.04.2018).
22. S. V. Kumar. The Dawn Of Gender Justice Against Discrimination - A Legal Paradigm. Acta Universitatis Danubius, Relationes Internationales, Vol. 4, No. 1, pp 52-67 (2011).
23. Seletuskiri Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni juurde. Euroopa Nõukogu, Istanbul 11.V.2011. – http://www.enu.ee/lisa/611_Istanbuli%20seletuskiri.pdf (21.04.2018).
24. Seletuskiri karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu teise lugemise juurde, 385 SE II.
25. Seletuskiri naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu juurde, 475 SE. – <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d8a0e1e0-7a2e-4ebe-a3c9-deef33551baa/Naistevastase%20v%C3%A4givalla%20ja%20perev%C3%A4givalla%20ennetamise%20ja%20t%C3%B5kestamise%20Euroopa%20N%C3%B5ukogu%20konventsiooni%20ratifitseerimise%20seadus> (21.04.2018).
26. Soolise võrdõiguslikkuse monitooring. Elanikkonna küsitlusuuringu raport. Turu-uuringute AS (2016).
27. The study to identify and map existing data and resources on sexual violence against women in the EU. European Institute for Gender Equality, Luxembourg, 2013. – <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/study-identify-and-map-existing-data-and-resources-sexual-violence-against-women-eu-report> (22.04.2018).
28. Unsafe and Harassed in Public Spaces: A National Street Harassment Report. Stop Street Harassment, Reston, Virginia, 2014. – <http://www.stopstreetharassment.org/wp->

[content/uploads/2012/08/National-Street-Harassment-Report-November-29-20151.pdf](#)
(21.04.2018).

29. Vienna Declaration and Programme of Action, Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993. – <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx> (22.04.2018).
30. Violence against women: an EU-wide survey, Main results. Report, European Union Agency for Fundamental Rights, 2014. – <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (21.04.2018).
31. Women's sexual and reproductive health and rights in Europe, Issue paper. Council of Europe, Commissioner for Human Rights, 2017. – <https://rm.coe.int/women-s-sexual-and-reproductive-health-and-rights-in-europe-issue-pape/168076dead> (21.04.2018).

Kasutatud normatiivaktid

32. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
33. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELT C 83, 30.3.2010.
34. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELT C 83, 30.3.2010.
35. Euroopa Liidu Nõukogu 13.12.2014. a direktiiv 2004/113/EÜ, meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega. – ELT L 373/37, 21.12.2004.
36. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 326, 26.10.2012.
37. Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perivägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Istanbul 11.V.2011, Euroopa Nõukogu. – <https://rm.coe.int/1680462531> (21.04.2018).
38. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 05.07.2006. a direktiiv 2006/54/EÜ, meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuestisõnastamine) – ELT L 204/23, 26.7.2006.
39. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 07.07.2010. a direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise

kohta, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 86/613/EMÜ – ELT L 180/1, 15.7.2010.

40. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 23.09.2002.a direktiiv 2002/73/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning töötingimustega. – ELT L 269/15, 05.10.2002.
41. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
42. Karistusseadustik. – RT I, 30.12.2017, 29.
43. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.
44. Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.
45. Korrakaitseseadus. – RT I 02.12.2016, 6.
46. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 13.
47. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. – RT I, 07.07.2015, 11.
48. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikiri ning Rahvusvahelise Kohtu statuut. – RT II 1996, 24, 95.

Kasutatud kohtupraktika

49. Janzen v. Platy Enterprises Ltd., Supreme Court of Canada, 1 S.C.R. 1252, 1989.
50. TlnHK, 17.10.2017, 4-17-4395.

Muud allikad

51. Me too. movement. – <https://metoomvmt.org/> (21.04.2018).

Lisa 1 – Intervjuu kava

Intervjueeritava taustaandmed:

- 1) Teie nimi, sugu, vanus, tööstaaž valdkonnas, tööandja ja ametinimetus.
- 2) Milline on Teie professionaalne taust – kui kaua olete tegelenud/puutunud kokku naistevastast vägivalda puudutavate õiguslike probleemide lahendamise ja kuidas Teie sattusite tegelema just taoliste probleemidega? Mis Teid motiveerib seda tööd tegema?

Uurimisküsimusest lähtuvad intervjuu küsimused:

- 3) Kuidas Te hindate seksuaalse ahistamise kriminaliseerimise vajalikkust?
- 4) Seletuskirjas karistusseadustiku ja välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde oli välja toodud, et *ohvrite kaitseks aga ka ühiskonnas suhtumise kujundamise ja teadlikkuse tõstmise eesmärgil on käesolevaga tehtud ettepanek luua seksuaalsest ahistamisest eraldi karistatav koosseis karistusseadustikku väärteokoosseisuna. Kas Teie hinnangul see seadusemuudatus täidab seda eesmärki?*
- 5) Milliseid positiivseid muudatusi, Teie hinnangul, on KarS § 153¹ endaga juba kaasa toonud?
- 6) Miks Teie hinnangul kvalifitseeriti seksuaalne ahistamine väärteona, mitte kuriteona?
- 7) Kas Teie hinnangul on seksuaalse ahistamise kvalifitseerimine väärteona piisav, st, kas see annab ohvritele piisava kaitse? Palun põhjendage.
- 8) Kuidas Te hindate vajadust ning võimalikkust kvalifitseerida seksuaalne ahistamine kuriteona?
- 9) Pidades silmas konventsiooni eesmärke (nt ennetada, karistada ja kaotada naistevastast vägivalda jne), kas ja kuidas Teie hinnangul aitab seksuaalse ahistamise kvalifitseerimine väärteona kaasa nende eesmärkide saavutamisele?
- 10) Kas Teie hinnangul on oodata seadusemuudatust, millega seksuaalsest ahistamisest saaks kuritegu ja mida see endaga kaasa võiks tuua?
- 11) Miks Teie hinnangul kriminaliseeriti üksnes füüsiline seksuaalne ahistamine ning jäeti välja muud seksuaalse ahistamise vormid (verbaalne, mitteverbaalne, küberahistamine)?
- 12) Pidades silmas konventsiooni artiklit 40, kas saab Teie hinnangul väita, et Eesti, kriminaliseerides üksnes füüsilise seksuaalse ahistamise, pole täitnud konventsioonist tulenevaid kohustusi?

- 13) Füüsilise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimine ei kaitse neid, kes on langenud verbaalse, mitteverbaalse, küberahistamise ohvriks. Kuidas kaitsta Teie hinnangul neid inimesi?
- 14) Kas Te peate vajalikuks ning võimalikuks, et kõik seksuaalse ahistamise vormid oleksid kriminaliseeritud? Palun põhjendage.
- 15) Pidades silmas konventsiooni eesmärke (nt ennetada, karistada ja kaotada naistevastast vägivalda jne), kuidas aitab Teie hinnangul üksnes füüsilise seksuaalse ahistamise kriminaliseerimine kaasa konventsiooni eesmärkide saavutamisele?
- 16) Milliseid põhilisi menetluslikke probleeme näete seksuaalse ahistamise süütegude menetlemisel?
- 17) Kuidas peaks Teie hinnangul olema seksuaalne ahistamine reguleeritud, et see omaks ühiskonnas preventiivset toimet, mille tulemusena väheneks seksuaalne ahistamine, naistevastane vägivald tervikuna?
- 18) Mida on Teie hinnangul võimalik veel teha Eesti seadusandluses/karistusõiguses/kriminaalmenetluses, et seksuaalne ahistamine, naistevastane vägivald väheneks?
- 19) Kas ja miks on Teie hinnangul seksuaalset ahistamist reguleerivat seadust vaja? Mis on selliste seaduste, mis reguleerivad naistevastast vägivalda üldiselt, tugevused ja puudujäägid?

Täna vastuste eest! Kas Te oskate välja tuua veel asjaolusid, mida ma ei osanud küsida, mis aga heidaksid veel valgust naistevastase vägivalda temaatikale Eesti õigusloomes?

Lisa 2 – Intervjueeritavale edastatud infoleht ja teadliku nõusoleku leht

Informatsioon minu magistritöö ning ekspertintervjuude kohta

Ekspertintervjuu on osa minu magistritööst, milles ma analüüsin 6. juulil 2017. aastal jõustunud seadusemuudatust, millega kriminaliseeriti seksuaalne ahistamine (KarS § 153¹). Seksuaalne ahistamine on lülitatud karistusseadustikku väärteona ja konkreetse teo puhul on karistuseks rahatrahv või arest. Konkreetne paragrahv kriminaliseerib kehalise seksuaalse iseloomuga tahtliku teo, jättes kõrvale teised seksuaalse ahistamise vormid, nagu verbaalse ning mittefüüsilise seksuaalse iseloomuga tahtlikud teod.

Minu magistritöö eesmärk on selgitada välja ekspertide seisukohad, kas ja mil määral Eesti on täitnud Istanbuli konventsioonist tulenevaid rahvusvahelisi kohutusi, kriminaliseerides üksnes kehalise seksuaalse iseloomuga teo. Samuti on eesmärk välja selgitada, miks otsustati kriminaliseerida seksuaalne ahistamine üksnes väärteona, mitte kuriteona ja kas ekspertide hinnangul võiks kaaluda tulevikus seksuaalse ahistamise kriminaliseerimist kuriteona. Samuti soovin välja selgitada, kas ja mida saaks ekspertide hinnangul Eesti veel teha, et Istanbuli konventsioonis sätestatud eesmärged paremini täita.

Teie esitatud vastused salvestan mälupealga ning krüpteerin. Valitud löike kasutan hiljem sisuanalüüsi tulemusi kirjeldades töö analüüsi osas. Intervjuu läbi viimise ja andmeanalüüsiga tegelen üknes mina. Andmefailid hävitan pärast töö kaitsmist.

Kuna tegemist on ekspertintervjuuga, mis on seotud Teie professionaalse tegevusega, soovin teada, kas Te olete nõus, et teie poolt antud vastused avalikustatakse Teie nime all, vastused avalikustatakse kasutades üksnes Teie ametinimetust või eelistate vastuste avalikustamisel jääda täiesti anonüümseks. Sellele saate vastata allpool olevas teadliku nõusoleku lehel.

Te ei ole kohustatud vastama küsimustele, millele te ei soovi vastata. Te võite igal ajal intervjuu andmisest keelduda või intervjuu katkestada ilma seda põhjendamata ning Teil on õigus uurida, kuidas olen kasutanud Teie käest kogutud andmeid igal ajal ka peale intervjuud.

Kui Teil on küsimusi, palun kontakteeruge minuga aadressil sandrakurs@gmail.com.

Tänan Teid, et osalete ekspertintervjuus!

Sandra Kurs

Tartu Ülikool

2. aasta magistrant, sotsiaalteaduste valdkond, õigusteadus

NÕUSOLEKU LEHT

Kui Te olete nõus osalema ekspertintervjuus, palun täitke ning allkirjastage allpool olev nõusoleku leht.

1. Kinnitan, et olen lugenud ülaltoodud magistritöö teabelehte ning mul on olnud võimalus informatsiooni kaaluda ning esitada küsimusi ning saada nendele rahuldavaid vastuseid.
2. Ma saan aru, et minu osalemine intervjuus on vabatahtlik ning mul on võimalus oma nõusolek igal ajal tagasi võtta seda põhjendamata.
4. Ma olen nõus, et minu poolt antud info avalikustatakse minu nime all.
5. Ma soovin, et minu poolt antud info avalikustamisel kasutatakse üksnes minu ametinimetust.
6. Ma soovin, et minu poolt antud info avalikustatakse anonüümselt.
7. Ma olen nõus osalema ülaltoodud ekspertintervjuus.

Osaleja nimi: _____

Kuupäev

Allkirjastatud digitaalselt

Nõusolekut võtva isiku nimi: Sandra Kurs

Kuupäev

Allkirjastatud digitaalselt

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Sandra Kurs**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Seksuaalse ahistamise kriminaliseerimise vajalikkusest Eesti õigussüsteemis

mille juhendaja on MA Eveliis Padar ja kaasjuhendaja PhD Katre Luhamaa,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **23.04.2018**.